

Granida

P.C. Hooft

editie Lia van Gemert

bron

P.C. Hooft, *Granida* (ed. Lia van Gemert). Amsterdam University Press, Amsterdam z.j.

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/hoof001gran01_01/colofon.htm

© 2003 dbnl / Lia van Gemert en Louis Peter Grijp

Voorwoord

Aan de voorbereiding van deze uitgave is meegewerkt door studenten Nederlands van de Katholieke Universiteit Nijmegen. Voor hun enthousiaste hulp dank ik Lonneke van Bergen, Martijn van Opbergen, Albert van de Ree, Mirjam Rijkse, Elsbeth Ruitkamp, Anne-Marie van Prooyen Schuurman-Stoop, Mathilde Talens, Marianne Verwaal-Verweij, Hillie Wagemans en in het bijzonder Patricia Stoop.

Tevens ben ik Louis Peter Grijp, verbonden aan het P.J. Meertens-Instituut te Amsterdam, zeer erkentelijk voor zijn bijdrage over de melodieën in *Granida*.

Nijmegen, voorjaar 1997

Lia van Gemert

Inleiding

Het hoofd van de Hollandse poëten

In de zeventiende eeuw kreeg Pieter Corneliszoon Hooft (1581-1647) de bijnaam 'het Hooft der Hollandsche poëten'. Dat was niet zomaar een woordgrapje: tijdgenoten erkenden alom het leiderschap van deze auteur, die de ontwikkeling van de Nederlandse renaissanceliteratuur krachtig gestimuleerd had.

Het werk van de Amsterdamse burgemeesterszoon Hooft is omvangrijk en veelzijdig. Hij was goed op de hoogte van de nieuwerwetse lyriek in Frankrijk en Italië en verweefde het daar populaire petrarkisme en neoplatonisme in zijn eigen poëzie. Elementen uit die stromingen treffen we ook aan in het spel *Granida* (1605), dat tevens invloed van de pastorale literatuur en het klassieke toneel vertoont. Hoofts vier ernstige toneelstukken, waarvan *Geeraerd van Velsen* (1613) het bekendste is, brachten de doorbraak van de klassieke tragedie in de noordelijke gewesten. Bovendien kreeg de jonge Nederlandse Republiek met het grote prozawerk *Nederlandsche Historiën* (1642) een monumentale terugblik op het conflict met Spanje tussen 1555 en 1587.

Binnen Hoofts grote, geleerde en tegelijk elegante, oeuvre is *Granida* - voltooid in 1605, gedrukt in 1615 - altijd een van de blikvangers geweest. Dit luchtig-ernstige spel, extra aantrekkelijk door zang- en dansscènes, viel bijzonder goed. Het werd regelmatig opgevoerd, in Amsterdam bijvoorbeeld bij de rederijkers van *De eglentier* en later in de Schouwburg.¹ Alleen uit de zeventiende eeuw al kennen we van *Granida* veertien volledige edities. Gedeelten uit het stuk werden ook afzonderlijk gedrukt, bijvoorbeeld in de bloemlezing *Apollo of ghesangh der Musen*, die de Amsterdamse uitgever Pers in 1615 op de markt bracht. Dat in deze bundel eveneens bewerkingen van verschillende scènes waren opgenomen, bewijst dat de stroom navolgingen reeds vroeg begon.²

Voor de liederen vormden de basis voor nieuwe gedichten. Zo overtrof de Deventer predikant Revius zijn voorbeeld door Daifilo's lied 'Windeken daer het bosch af drilt' te verchristelijken tot het kerstlied 'Windeken wt [uit] het paradijs', over het bezoek van de herders aan de pasgeboren Christus.³ De Groningse schrijfster Brongersma imiteerde in 1686 nog de eerste ontmoeting van de hoofdpersonen in het gedicht 'De Koninklijke Granida, en den herder Daiphilo'.⁴ Ook schilders

1 Voor de Amsterdamse toneelwereld en de inspirerende werking van *Granida*, zie onder meer Smits-Veldt en Luijten 1993 en de essays van M.B. Smits-Veldt, W.M.H. Hummelen en J. Konst in *Een theatergeschiedenis der Nederlanden. Tien eeuwen drama en theater in Nederland en Vlaanderen*. Red. R.L. Erenstein e.a. Amsterdam 1996, resp. p. 156-161, 192-203, 204-211, 226-233.

2 Uit *Granida* is in *Apollo* 'Vaert wel, Scepters' opgenomen (p. 105 [= 119]); voorbeelden van bewerkingen zijn 'Alderbequaemste schoone maeght' (p. 14-15) en 'Gheluckigh leeft den blijden mensch' (p. 55-56). Zie: *Apollo of Ghesangh der Musen* (...). Ed. A. Keersmaekers en K. Bostoen. Deventer 1985. Een overzicht van de drukken is te vinden in de *Gedichten*-editie van Leendertz en Stoett (Amsterdam, 1899-1900, dl. II, p. 146).

3 J. Revius, *Over-Ysselsche sangen en dichten* (1630), zie de editie van W.A.P. Smit, Amsterdam 1930, dl. I, p. 191-192 en Grijp 1991, m.n. p. 68-73. L.P. Grijp belicht aan het slot van deze inleiding de melodieën in *Granida*.

4 T. Brongersma, *De Bron-swaan, of mengeldigten* (...). Groningen 1686, p. 36-37.

sprak de kennismakingsscène aan: Daifilo's overhandiging van een schelp met koel water aan de dorstige Granida is in de zeventiende en achttiende eeuw vaak uitgebeeld. Een andere geliefde scène was de ontdekking van de van het hof weggevluchte geliefden door soldaten.⁵ Het spel dankt zijn populariteit ongetwijfeld mede aan het wonderbaarlijke verhaal over een herder en een prinses, een liefdesgeschiedenis vol lotswisselingen.

De inhoud van Granida

Het eerste bedrijf speelt zich af op het Perzische platteland, waar de jonge herder Daifilo tevergeefs de herderin Dorilea tot erotische genoegens probeert te verlokken. Zij wantrouwt zijn vleierij want ze heeft al vaak gezien hoe gemakkelijk de herders een meisje weer in de steek laten.

Dorilea's angst lijkt bewaarheid te worden als de van haar jachtgezelschap afgedwaalde Granida verschijnt: Daifilo heeft nu alleen nog aandacht voor haar. Galant biedt hij de prinses wat water aan. Deze prijst het eenvoudige, natuurlijke herdersbestaan, dat scherp contrasteert met het luxueuze, onoprechte hofleven. Ook Granida's hofdames loven de vrolijke zorgeloosheid van de herderinnen, die zij boven de schijnbare tevredenheid van het paleis plaatsen. Geheel in de ban van Granida gaat Daifilo zijn 'godin' achterna, ondanks Dorilea's waarschuwing voor de bedrieglijke hofwereld.

In *het tweede bedrijf* blijkt dat Daifilo niet simpelweg de ene vrouw voor de andere ingewisseld heeft. De eens zo losbandige flierefluiter wil nu enkel nog voor zijn beminde Granida leven. Hij beseft echter dat het standsverschil een bruiloft in de weg staat. Via een betrekking bij een van de huwelijkskandidaten, de Perzische edelman Tisiphernes, hoopt hij haar toch te kunnen dienen. Tisiphernes' rivaal is een buitenlandse koningszoon, de plumpe Parth Ostrobas. Een duel tussen deze twee zal bepalen wie de troonopvolger en Granida's bruidegom wordt.

De voorkeur van de prinses gaat intussen uit naar de herder Daifilo, die haar zo vriendschappelijk bejegende. Maar Granida heeft geen keuze: wie het duel wint, zal haar partner zijn. Ook de hofdames beseffen dat het lot zal beslissen over het huwelijk - idealiter een harmonieuze, vriendschappelijke verbinding van geestelijke zielenliefde en erotische min. Terwijl de nacht valt, betreurt Daifilo onder Granida's raam zijn onmogelijke liefde voor de prinses, die heimelijk toelustert.

In *het derde bedrijf* wordt Ostrobas bij het krieken van de dag overwonnen door een strijder met gesloten helm - Daifilo. Deze wil door in Tisiphernes' plaats te vechten zowel zijn meester als Granida dienen. De vorst roept de winnaar uit tot de toekomstige koning, een moeilijk en verantwoordelijk ambt, zoals de hofdames uiteenzetten.

Daifilo heeft inmiddels met pijn in het hart zijn baas over de zege bericht; zelf wordt hij onweerstaanbaar naar zijn godin toe gedreven. Als hij 's avonds opnieuw

5 Zie de bijdragen van P. van den Brink aan *Het gedroomde land. Pastorale schilderkunst in de Gouden Eeuw*. Red. P. van den Brink e.a. Zwolle 1993, m.n. p. 87-91, 92-94. Deze catalogus biedt vele voorbeelden van het *Granida*-thema, zie o.m. p. 313-314.

rondwaalt bij Granida's raam, vraagt ze hem wat hij daar doet. Tot Daifilo's verrassing volgt op zijn liefdesverklaring aan

haar die van de prinses aan hem. Zij is bereid haar koninklijke status op te geven voor een teruggetrokken, sober bestaan en stelt voor samen naar het land te trekken. Om haar verdwijning te verklaren, verzinnen ze een list.

In *het vierde bedrijf* maakt Tisiphernes zich op voor zijn bruiloft, maar zijn vreugde wordt verstoord door de in het complot betrokken voedster van Granida. Hevig ontdaan zet zij Tisiphernes, Daifilo en de koning uiteen hoe 's nachts de godin Minerva, in gezelschap van de negen muzen, Granida naar de hemel voerde om het huwelijk tussen de prinses en een god te bewerkstelligen. Granida is inderdaad spoorloos, zodat het hof zich neer moet leggen bij deze eervolle hemelse bestiering. Daifilo voorkomt nog net dat Tisiphernes de hand aan zichzelf slaat, waarop de edelman besluit zijn leven verder als dolend ridder te slijten. Hij draagt aan Daifilo zijn bezit en bevoegdheden over, omdat deze Ostrobas verslagen heeft. De herder verklaart echter liever terug te gaan naar zijn geboortegrond nu er ook voor hem geen reden meer is aan het hof te blijven; wel belooft hij Tisiphernes' zaken te zullen waarnemen.

Nauwelijks hebben Daifilo en Granida elkaar in *het vijfde bedrijf* op het land ontmoet, of Artabanus - een dienaar van Ostrobas die door hem tot wraak is aangezet - vindt het gelukkige paar en neemt het gevangen. Daifilo dreigt in een gevecht het onderspit te delven, maar dan verschijnt Tisiphernes. De gelieven moeten nu wel de ware toedracht van de zaak onthullen. Ze willen elk de schuld op zich nemen, maar Tisiphernes meent dat hun liefde hen vrijpleit van straf en ijvert zelfs bij de koning voor een officiële bekrachtiging van hun relatie. Deze vergeeft Granida haar vlucht en benoemt Daifilo, omwille van getoonde kwaliteiten, tot zijn opvolger. Daarmee is de weg vrij voor het huwelijk, dat tot slot door herderinnen en hofdames bezongen wordt.

Granida is een toneelstuk vol spanning en afwisseling. Gedreven door de liefde ontpopt een eenvoudige herder zich tot een ideale hoveling en een hoge prinses tot een perfecte herderin. De herder redt zijn beminde uit de handen van op macht beluste minnaars en mag uiteindelijk met haar trouwen. Voor het zover is vinden er gevechten plaats, wordt een opzienbarende list verzonnen en verschijnt een dode in een droom aan zijn vroegere medestander. Dit alles speelt zich af in het exotische Perzië, met idyllische landschappen en een prachtig hof. Het spel biedt peinzende monologen, felle discussies en vrolijke en bedachtzame liederen, waarbij waarschijnlijk gedanst werd.

Amusement genoeg dus, maar Hooft wilde ook dieper grijpen. In de thematiek van het moreel zuivere leven, de ideale liefde en het rechtvaardige koningschap verwerkte hij denkbeelden uit de klassieke en contemporaine West-Europese literatuur. Zo bracht hij het stuk op een intellectueler en ernstiger plan.

Daifilo heeft Granida een schelp met water aangeboden. Zij prijst het landleven (Eerste bedrijf, 273-275, 296-299). Schilderij door Gerard de Lairese, ca. 1665-1668. Rijksmuseum Amsterdam.

Oprecht of verdorven

Een belangrijk thema in *Granida* is de kloof tussen het eenvoudige platteland en het luxueuze hof. Hooft ontleende de tegenstelling tussen oprechte herders en verdorven hovelingen aan de Italiaanse pastorale letterkunde van de late zestiende eeuw.⁶ Deze wilde de decadente Italiaanse aristocratie een spiegel voorhouden: de herders en herderinnen verwoonden rechtschapen gedachten over eer, liefde en trouw die door de snobistische elite van de Italiaanse stadstaatjes al lang niet meer in praktijk werden gebracht, maar hun wel als richtsnoer zouden moeten dienen.⁷

Met name het pastorale toneel handelde vaak over de zuivere liefde die alle problemen overwint en tot een voorbeeldig huwelijk leidt. Soms moet een van de twee gelieven - meestal beiden landbewoners - zich eerst ontwikkelen van egocentrische tot onzelfzuchtige partner en doorgaans proberen corrupte, voor eigenbelang ijverende concurrenten een bruiloft te verhinderen. Uiteindelijk zegeviert echter de rechtvaardigheid. De moraal van het goede huwelijk wordt versterkt doordat de bedriegers hun fouten inzien en zich van hun slechte levenswandel afkeren. Dit soort drama's was in Italië erg populair; hun zang- en dansscènes maakten ze zeer attractief, evenals de licht- en vuurwerkeffecten tijdens de opvoeringen. De twee beroemdste toneelstukken waren Tasso's *Aminta* (1573) en Guarini's *Il pastor fido* (*De trouwe herder*, 1589). Ze fungeerden in heel West-Europa als model voor talloze bewerkingen.

Ook in Nederland zijn deze spelen niet onopgemerkt gebleven. Hooft heeft beide Italiaanse drama's gekend; hij refereert met name aan dat van Guarini, waarin de Arcadische schaapsherder Mirtillo zijn trouwe liefde voor de van de herdersgod Pan afstammende nimf Amarilli na veel wederwaardigheden beloond ziet. Vooral in het eerste bedrijf van *Granida* vinden we sporen van *Il pastor fido* terug, bijvoorbeeld de beschouwingen over het zorgeloze, sobere landleven tegenover de schijnvrijheid van het rijke hof. Andere thema's zijn wellicht eveneens door Guarini ingegeven: de tegenstelling tussen de natuurlijke, oprechte liefde en huichelachtige verlangens, en de stille wanhoop van de twee hoofdpersonen als een huwelijk in eerste instantie onmogelijk lijkt. Deze elementen waren echter in dit soort literatuur zo algemeen dat Guarini hier niet het enige voorbeeld geweest zal zijn; Hooft heeft zeker ook een aantal herderlijke liefdesnovellen gekend, evenals vele Franse liedjes en gedichten.

Bovendien wortelden veel gedachten uit de Italiaanse en Franse pastorale letterkunde op hun beurt in de oudheid, zodat uit een rijk arsenaal aan voorbeelden te putten viel.⁸ Het moreel zuivere landleven werd al door Griekse auteurs als Theocritus verheerlijkt en ook de Romeinen lieten zich niet onbetuigd. In dit kader zijn drie auteurs vooral van belang: Vergilius, Ovidius en Horatius.

Vergilius (70-19 v. Chr.) schreef tien herderszangen, de *Eclogae* of *Bucolica*, die geïnspireerd waren op het werk van Theocritus. De gedichten spelen zich af in een

6 Zie over de pastorale Verkuyl 1971; Smits-Veldt en Luijten 1993.

7 Ook de deugden die Castiglione in zijn *Libro del Cortegiano* (*Boek van de hoveling*, gedrukt in 1528) beschreef, werden volgens zestiende-eeuwse auteurs te weinig nagestreefd. Hooft heeft dit boek zeker gelezen, evenals Machiavelli's analyse van politieke macht: *Il principe* (*De vorst*, 1513).

8 Zie voor de hierna aangehaalde klassieke literatuur o.m. Brinkkemper en Soepnel 1989, p. 11-24, 63-78.

idyllische samenleving, terwijl Vergilius tevens allerlei toespelingen op zijn eigen leven geeft. Verhulde verwerking van persoonlijke

omstandigheden is in pastorale literatuur vaak aan de orde, zoals we ook in het geval van *Granida* nog zullen zien. In de vierde *Ecloga* refereert Vergilius aan een al uit de oudste Griekse geschriften bekend motief: de verschillende wereltijdperken. Later neemt Ovidius (43 v. Chr.-ca. 17 na Chr.) ze als leidraad voor zijn *Metamorfosen*.

In deze grootse geschiedenis van de wereld, gebaseerd op vele verhalen uit de Griekse mythologie, staat de gedachte centraal dat alles voortdurend verandert, vandaar de titel *Metamorfosen* (*Gedaanteverwisselingen*). Het veranderingsproces blijkt uit de langzame degeneratie waaraan de aarde sinds haar ontstaan ten prooi is. Goden en mensen zijn niet in staat gebleken het eerste tijdperk - de Gouden Eeuw - te laten voortduren: er is niet veel meer over van die eerste harmonische maatschappij, waarin de mens tevreden leefde van wat de aarde uit zichzelf voortbracht. Op het gouden tijdperk volgden een zilveren, een bronzen en ten slotte een ijzeren; in deze perioden kwam de cultuur tot ontwikkeling, maar dat was eerder een verlies dan een verbetering. Haat en nijd, bezitsdrang en oorlog zijn aan de orde van de dag en zelfs het als juridisch vangnet bedoelde koningschap kan de toenemende onrust niet tot bedaren brengen omdat veel vorsten hun eigenbelang boven dat van hun volk stellen. De cultuur heeft de oorspronkelijke natuur verdrongen. Al roestend symboliseert het ijzeren tijdperk de ondergang van de wereld; dankzij de scheppende kracht van de natuur zal echter een nieuwe wereld ontstaan, die opnieuw met een gouden eeuw begint.

In de renaissanceliteratuur werd de mythe van de wereltijdperken vaak aangehaald, ook hier te lande; vanwege de grote welvaart van de Republiek betitelden de Nederlandse dichters hun tijd graag als 'de (tweede) Gouden Eeuw', waarin natuur en cultuur op harmonische wijze verbonden waren. Ze drukten er het vertrouwen mee uit dat de mens van de geschiedenis geleerd had en deze keer een duurzamere kwaliteit zou weten te bewerkstelligen. In de pastorale letterkunde werd het motief eveneens veel toegepast, maar dan met de strekking dat de wereld in verval was. Zo ook in *Granida*: in de troonopvolgingskwesitie blijkt dat de edelen Ostrobas en Tisiphernes uit eigenbelang handelen en de Perzische hofdames - vol heimwee naar de gouden tijd - kunnen alleen maar hopen dat hun toekomstige koning geen tiran zal zijn (727-812, 947-1030).

Behalve de herdersidyllen en de *Metamorfosen* kan voor *Granida* een derde klassieke bron inspiratief geweest zijn: de epode *Beatus ille* van Horatius (65-8 v. Chr.). Dit gedicht, met de beroemde aanvang 'Beatus ille qui procul negotiis', betoogt dat wie ver van de drukte leeft zich gelukkig mag noemen - op het land heb je immers geen last van de corruptie en vijandigheid aan de hoven en in de handelscentra. De cynische draai die Horatius aan deze stelling gaf door haar in de mond te leggen van een schijnheilige geldwoekeraar uit de stad, werd in de vele bewerkingen in de Renaissance lang niet altijd overgenomen.⁹ Ook Hooft laat de beschouwingen over de voordelen van het rustige landbestaan boven de politieke intriges aan het hof niet door bedriegers verwoorden, maar door de in machtszaken onzelfzuchtige Granida en haar hofdames (o.m. 331-400, 1521-1548).

9 Zie voor het 'Beatus ille'-thema in de Nederlandse renaissanceliteratuur Smits-Veldt en Luijten 1993. Het motief komt overigens in de oudheid veel voor, onder meer in Vergilius' *Georgica*, dat het boerenleven op het vruchtbare Italiaanse land aanprijst.

Zo toonden in de pastorale literatuur van oudheid en Renaissance wijze bewoners van het land hoe

ver de ‘beschaafde’ hovelingen en stedelingen van hun ideale, natuurlijke oorsprong verwijderd waren geraakt. De boodschap van morele zuiverheid werd niet op realistische, maar op symbolische wijze verbeeld. Als plaats van handeling diende meestal een idyllisch gebied, waar het altijd mooi weer was en herders en herderinnen tevreden hun kudden hoedden. In een luchtige sfeer maakten de mannen er de vrouwen het hof, terwijl langs de rivieren en in de bossen mythologische figuren toekeken: de faunen die de kudden moesten beschermen en de geile satyrs met hun bokspoten, die lonkten naar de bekoorlijke nimfen. Meestal leidde de bedreiging door deze dienaren van de god Pan echter niet tot ongelukken, zoals ook menige herderin zich de opdringerige vrijers schalks of koeltjes van het lijf wist te houden tot de ware bruidegom zich aandeede.

In *Granida* is de invloed van deze ‘landelijke’ letterkunde goed zichtbaar, maar tegelijk is duidelijk dat Hooft zich niet strikt gebonden achtte aan een bepaald voorbeeld. Het stuk speelt zich af in een symbolisch bedoelde maatschappij: het exotische, idyllisch voorgestelde Perzië, waarvan het volk in de Renaissance als beschaafd en dapper gold. *Granida* bevat ook referenties aan het decor van de Italiaanse toneelstukken, maar Hooft verplaatste al in het tweede bedrijf de handeling van het land naar het paleis, om slechts in het vijfde bedrijf nog even naar het land terug te keren. In de Italiaanse pastorale bleven deze werelden altijd gescheiden: daar waren de herders de verhaalfiguren en keek het hof toe. Hooft confronteert de twee levenssferen rechtstreeks met elkaar en mede daarom is *Granida* door literatuurhistorici als ‘hof- en landspel’ gekarakteriseerd. Het verhaal loopt met het huwelijk van Granida en Daifilo uit op een synthese van beide werelden, waarin de natuurlijke eenvoud en het onbaatzuchtige koningschap verenigd worden.¹⁰ Niet alleen in staatkundige belangen echter tonen Granida en Daifilo elk hun geschiktheid voor het leiderschap, ook hun huwelijk is de verwerkelijking van een ideaal.

Min, Liefde, Vriendschap

In de band tussen Granida en Daifilo onderscheidt Hooft drie componenten: *min*, *liefde* en *vriendschap*. Onder *min* verstaat hij de lichamelijke erotiek, onder *liefde* de geestelijke liefde, en onder *vriendschap* de combinatie van deze twee. Een relatie is deugdzzaam als de invloed van de partner bij de andere geliefde voor een verstremgeling van erotiek en geestelijke liefde zorgt. Wanneer liefde en min aldus worden samengevoegd tot vriendschap, versterken ze elkaar; vriendschap is daarom de perfecte basis voor een huwelijk (o.m. 1805-1809).¹¹

10 Een overzicht van de discussie over *Granida* als pastoraal drama geeft L. Rens, ‘Een interpretatie van Hoofts *Granida*’. In: *Spiegel der Letteren* 14 (1972), p. 201-214. Zie ook: L. Rens, ‘Het pastorale element in *Granida* en Costers *Ithys*’. In: *Studies over Hooft uyt liefde geschreven 1581-1981*. Groningen 1981, p. 149-161.

11 Hooft geeft aan ‘vriendschap’ dezelfde uitleg als de humanist Coornhert in zijn gedragsleer *Zedekunst dat is wellevenskunste* (1586: IV, 13) had gedaan: vriendschap is de deugdzame vereniging van twee gelijkgestemde individuen tot een absolute eenheid. Vriendschap komt zelden voor, maar is het edelste bezit op aarde; de ware vriend is een tweede ‘ik’, waarmee lief en leed gedeeld wordt. Zie: D.V. Coornhert, *Zedekunst dat is wellevenskunste*. Ed. B. Becker, Utrecht 1982 (herdruk Leiden 1942), p. 294-309, 492-493.

Aanvankelijk is Daifilo bij uitstek de frivole herder die een vrijerijtje zoekt met een mooi meisje. Of Dorilea zich tenslotte over zal laten halen tot de *min*, doet er niet zoveel toe: het tafereel dient

vooral om Daifilo als snaakse versierder te karakteriseren. Wanneer Granida verschijnt, wordt de herder op slag van uitdagend dienaar. Zij lijkt wel een ‘Godinne’ uit een hogere wereld (262). Haar maatschappelijke status verklaart in eerste instantie zijn indruk: ze is geen herderin, maar een prinses. Even charmant als zojuist tegenover Dorilea, biedt Daifilo Granida een schelp bronwater aan, maar de speelsheid van de aan elkaar gewaagde herder en herderin heeft plaatsgemaakt voor de eerbied die eenvoudige lieden aan de hogere stand verschuldigd zijn. Koningsmacht bepaalt immers ook het leven van herders. Granida ziet voor dit ogenblik Daifilo's geste als een weerspiegeling van de zuiverheid van de landelijke ziel (298), die slechts haar natuurlijke begeerten wil bevredigen en scherp afsteekt tegen het geforceerde, onnatuurlijke gedrag aan het hof. Al snel blijkt de ontmoeting echter meer dan een incident: ze is een katalysator van verstrekkende gebeurtenissen. Daifilo bepeinst of één vrouw tóch boven alle andere kan gaan, terwijl Granida zich verwondert over de ‘goddelijke’ uitstraling van de rechtschapen en tevreden herder (326b-328a, 343-354). Deze gaat haar achterna, ondanks Dorilea's waarschuwing voor de schijnwereld aan het hof.

Daifilo's gedrag zou men als een bewijs van de ontrouwe herdersaard kunnen zien: hij laat zijn liefde gemakkelijk in de steek voor een nog verleidelijkere dame. Hoewel deze redenering vanuit Dorilea gezien wel enig hout snijdt - al mag niet uit het oog verloren worden dat zij ook haar eigenbelang verdedigt - zal Hooft haar niet onderschreven hebben. Hij wilde twee verschillende componenten van de liefde illustreren: de lichamelijke erotiek en de geestelijke aantrekkingskracht. De ontdekking van de tweede component, in Hooft's termen de *liefde*, komt tot stand door de ontmoeting met Granida; tot dan toe volgde Daifilo de weg van de *min*, die zijn natuurlijke bestemming leek. Het contact met Granida boort een diepere laag aan, die met Dorilea nooit bereikt zou zijn. Zelfs het verwijt dat de omslag in Daifilo zich onverwacht en wel erg snel voltrekt, is niet terecht. Hooft redeneerde hier namelijk vanuit een platonisch kader.

De Griek Plato (ca. 429-347 v. Chr.) zag het leven op aarde als een afspiegeling van een hogere, eeuwige Ideeënwereld. Daarin bevinden zich de Ideeën, zuivere en onveranderlijke oervormen van alle abstracta en concreta die de mens zich voor kan stellen. Een Idee kan zich onder vele verschijningsvormen op aarde voordoen, maar de kern ervan is altijd identiek aan het eeuwige oerbegrip. In een vroeger bestaan vertoefde ook de ziel van de mens in deze Ideeënwereld. Dankzij de herinneringen daaraan, die in zijn ziel liggen opgeslagen, kan hij de oervormen op aarde herkennen, ook al is de verschijningsvorm van een Idee hier altijd inferieur ten opzichte van het origineel.

De ziel heeft haar onsterfelijkheid behouden en leeft dan ook in heimwee naar het eeuwige. Een terugkeer naar de Ideeënwereld wordt mogelijk als de mens sterft en de ziel de gevangenis van het lichaam verlaat. De voorbereiding daarop geschiedt door een deugdzaam leven, waarbij de mens geholpen wordt door *Eros* - liefde. Deze kracht doet hem streven naar het Schone en Goede, begrippen die op abstract niveau samenvallen. Hoe deugdzamer men onder invloed van *Eros* leeft, hoe vaker men aardse afspiegelingen van Ideeën kan identificeren met hun oorsprong en hoe vaker men verwante zielen kan herkennen. Deze herkenning is van extra belang als het gaat om twee helften van één oerziel. In de Ideeënwereld zijn ooit alle zielen in

tweeën gedeeld en sindsdien is iedere helft op zoek naar de andere. Met name de hereniging van twee wederhelften doet de liefde in intensiteit toenemen en maakt dus het streven naar deugd sterker.¹²

Dat Daifilo en Granida elkaar als een verpersoonlijking van de eeuwige deugd zien en beseffen dat hun zielen aan elkaar verwant zijn, zoals uit hun monologen in het tweede bedrijf blijkt (479-

12 Plato stelde in het boek *Symposion (Gastmaal)* dat er onder de oorspronkelijke zielen drie geslachtsvarianten waren: mannelijke, vrouwelijke en mannelijk-vrouwelijke. De hereniging van de zielehelften kon dus van homoseksuele en heteroseksuele aard zijn. Zie voor het (neo)platonisme o.m. Brinkkemper en Soepnel 1989, p. 40-51 en Spiegel 1992.

512, 697-726), gaat terug op Plato's filosofie. Het geeft tevens aan dat Hooft beiden als individuen met een deugdzame aanleg zag - anders was de herkenning niet mogelijk geweest - en dat hij Daifilo's omslag niet veroordeelde. Integendeel, de aanblik van Granida - bij wie de innerlijke schoonheid op platonische wijze ook leidt tot uiterlijke - doet Daifilo beseffen dat hij tot nu toe in zijn minnevlagen alleen zijn eigenbelang gediend heeft. In plaats van het aardse met het aardse te verenigen, zoals hij met Dorilea probeerde, wil hij nu zijn ziel op een dieper niveau met een andere ziel verbinden, in een dienende liefde voor Granida.¹³ Hij hoopt zijn eigen liefdeskracht (Plato's *Eros*) te verenigen met die van Granida, zodat ze samen deugdzamer kunnen leven. Een vriendschap, waarin min en liefde tegelijkertijd voorkomen, acht hij onmogelijk vanwege hun standsverschil. Inmiddels is duidelijk dat achter Daifilo's vraag of Granida niet een 'godin' was en achter haar overpeinzing dat de herder zo 'goddelijk' leek, een diepere bedoeling stak: Hooft refereerde zo aan hun herkenning van de ander als afstammeling uit de hogere, eeuwige wereld (262, 354). Ook de mythe van de tweedeling van de zielen komt aan de orde, het duidelijkst in het verhaal van de voedster (1255-1264). Granida en Daifilo zijn voor elkaar bestemd.

Daifilo verwoordt de schok van de herkenning aan het begin van het tweede bedrijf (479-512). Hij vergelijkt Granida's schoonheid met die van de zon: door haar stralen beseft hij plotseling dat hij tot nu toe in de nacht geleefd had, in de waan dat het dag was. Ook deze voorstelling van zaken hangt samen met een passage bij Plato, de grot-mythe uit het boek over de staat, *Politeia*.

Volgens Plato leven de mensen als gevangenen in een grot: ze zijn van kinds af aan vastgeketend en kunnen hun hoofd niet bewegen. Hun blikveld wordt gevuld met de schaduwen van voorwerpen die door een vuur achter hen op een muur voor hen geworpen worden. Als nu een van deze mensen naar buiten in het felle zonlicht wordt gebracht, zal hij pas na enige tijd voorwerpen in de buitenwereld leren onderscheiden. Uiteindelijk kan hij in de zon zelf, symbool van het Goede en Schone, kijken. Granida is voor Daifilo deze zon. Zij belichaamt de zuiverheid en brengt hem tot 'de waarheit' (510), een begrip dat in Plato's leer een stadium op de weg naar het Goede en Schone vertegenwoordigt. Ook hier heeft de waarheit deze functie: Daifilo richt zijn streven op een zuiver leven, aanvankelijk als dienaar op afstand van en later met Granida. Hooft haalt de grot-mythe niet letterlijk aan, maar volgt wel de strekking ervan. Zijn weergave vertoont overeenkomsten met die van zijn Amsterdamse leermeester en collega-rederijker, H.L. Spiegel. In zijn rond 1600 geschreven gedicht *Hert-spiegel* zet deze uiteen dat wie het zonlicht heeft gezien tot zelfinzicht komt en zijn zondige begeerten - Daifilo's trouweloze vrijerslust - wil afwerpen om te streven naar een evenwichtig zieleleven.¹⁴

13 Op zichzelf is de *min* geen negatieve eigenschap. Hooft volgde hier de neoplatonist Ficino die min én liefde als krachten van de ziel zag: de eerste de generatieve, de tweede de contemplatieve. Voor sporen van het Italiaanse neoplatonisme in *Granida*, zie: F. Veenstra, 'Hooft: enkele aspecten van de levens- en wereldbeschouwing der Renaissance'. In: *Geestelijke achtergronden bij enkele grote schrijvers*. Den Haag 1958, p. 81-105, m.n. p. 92-105.

14 De grotscène is toegelicht door Veenstra in Spiegel 1992, m.n. p. XLI-L; zie verder Spies 1993.

Ook bij Granida blijkt de ontmoeting met Daifilo platonisch te duiden. Zoals na de winter de lente ontwaakt en het hart na de kou haar vurige krachten opnieuw voelt, zo bracht Daifilo's aanblik haar 'het schoone' (708) in herinnering. Anders dan hij echter raakt Granida hierdoor vertwijfeld: voor de koningsdochter lijkt er immers geen kans op een leven met deze herderlijke schoonheid, hoeveel 'vriendschap' er ook uit zijn gelaat sprak (721). Ze wordt nog somberder wanneer Daifilo onder haar raam zijn situatie betreurt. Juist het feit dat hij geen regeringsmacht begeert, verhindert zijn toegang tot de prinses die hij wil dienen (840). Granida betreurt de onrechtvaardigheid van een maatschappij die haar geen eigen keuze op een partner laat.

Hoewel Daifilo de situatie zelf veroorzaakt, is het wreed dat hij aan het begin van het derde bedrijf in schijn de positie verwerft die hem 'recht' op de prinses geeft: vechtend in Tisiphernes' plaats geldt hij als hoveling - vooraf aan het duel met Ostrobas bidt hij de goden dan ook om zijn *vroegere* kracht 'doen [toen] ick noch was harder [herder]' (922). Volgens afspraak moet hij de beloning voor de zege aan Tisiphernes laten, maar een onbeheersbare drang om zich met zijn goddelijke zon te verenigen drijft hem 's nachts opnieuw naar Granida's raam (1049-1056). Zij geeft haar voedster opdracht hem te gaan roepen en spreekt - met opnieuw een toespeling op de grotmythe - intussen zichzelf moed in om hem de 'waerheit' (1070) te zeggen. In haar liefdesverklaring als antwoord op die van Daifilo doet Granida afstand van de rechten op de troon (1127-1141). Bij beiden leidt zo de dienstbaarheid aan de ander tot het opgeven van het vorige leven. Ze zien in dat niet maatschappelijke status, maar slechts de deugd tot edelmoedigheid leidt (1132-1133). Daifilo en Granida denken, op dit moment terecht, dat deze wijsheid aan het hof echter geen gehoor zal vinden. Het land lijkt de enig mogelijke plaats voor een leven in deugdzaam toewijding van hun zielen aan elkaar (1180-1184). Wellicht laat Hooft aan het slot van het derde bedrijf bewust de woorden 'min' en 'vriendschap' achterwege: de morele waarde van de opmerkelijke verbintenis tussen Granida en Daifilo kan in een teruggetrokken bestaan niet volledig tot zijn recht komen, zoals nog zal blijken.

De deugd maakt edel

Bij Plato leidde de kennis van degene die buiten de grot het zonlicht had gezien tot problemen: de ongelovige achterblijvers wilden hem vermoorden. Bij Hooft stuit het gedrag van Granida en Daifilo de onwetenden eveneens tegen de borst. Stond eerder al Dorilea verongelijkt met lege handen toen Daifilo vertrok, met de verdwijning van Granida wordt nu Tisiphernes - en met terugwerkende kracht ook Ostrobas - buitenspel gezet. Tot moord op de gelieven komt het echter niet omdat hun deugdzaam gedrag een zuiverende uitwerking heeft op de overige personages. Zo is de band tussen de herder en de prinses van nut voor de hele Perzische samenleving.

Het verhaal van de wonderbaarlijke hemelvaart van zijn bruid, aan het begin van het vierde bedrijf opgedist door de voedster, is een gevoelige slag voor Tisiphernes. Op zichzelf is hij de betere huwelijkskandidaat van de twee edelmannen. Als zoon

van het Perzische volk toont hij de dappere beschaafdheid van zijn land, dit in tegenstelling tot de agressieve snoever Ostrobas, de ruwheid van de Parthen in persoon. In zijn redevoering in het tweede bedrijf (591-640) schildert Ostrobas zijn Perzische tegenstrever vernederend af als 'halve-vrouw' (613), in kracht verre zijn mindere; al zijn toekomstige onderdanen staan trouwens ver beneden hem (637-638). Bovendien zal hij oorlogs-

Daifilo en Granida worden ontdekt door Artabanus en zijn soldaten (Vijfde bedrijf, 1575). Schilderij door Gerard van Honthorst, 1625. Centraal Museum Utrecht.

geweld niet schuwen. Zo'n tiran zullen de Perzen nooit als koning dulden, voorspelt de fijngevoeliger Tisiphernes in zijn repleik (641-678). Zelf zal hij een ander bewind voeren: met respect voor de rechten van zijn onderdanen en slechts met krachtsvertoon wanneer dat noodzakelijk is, zoals in het duel.

In tegenstelling tot Ostrobas heeft Tisiphernes gevoel voor eer en recht. Hij stemt alleen maar toe in Daifilo's verwisselingsplan omdat deze hem ervan overtuigt dat er niet om eer, maar om het rijk gestreden wordt. Bovendien zou Tisiphernes in een eventueel tweede gevecht alsnog kunnen verhinderen dat Ostrobas de macht grijpt, waarmee het Perzische belang gediend zou zijn (885-905). Maar uiteraard verslaat Daifilo zijn tegenstander, die het niet eens nodig vond de goden om kracht en bescherming te vragen. Hoewel Tisiphernes niet helemaal gevoelloos tegenover Granida staat (529, 1215-1226), is zij voor hem in de eerste plaats een pion naar de kroon. Het relaas van de voedster beneemt hem het uitzicht op de macht: 'Daer leyt [ligt] mijn thron in d'asch' (1411). Dankzij Daifilo eindigt zijn crisis niet in zelfmoord en hervindt Tisiphernes zijn evenwicht: hij onthult het bedrog en beloont - volgens belofte (1035-1038) - Daifilo met zijn titel en bezit. Dat deze dat inderdaad waard is (1456), concludeert even later ook de koning (1485). De herder begeert de heerserspositie namelijk niet: hij bekent waarom hij naar het hof kwam en wil slechts, als 'trouwe knecht' (1475), Tisiphernes' zaken beheren.

Zo zet met de verdwijning van Granida de zuivering van het hof in. Tisiphernes ziet af van zijn machtsstreven, dat niet door werkelijke liefde maar enkel door min (1225) gesteund werd. De koning ontdekt dat in Daifilo een ware vorst schuilt, die oprecht en dienstvaardig is en de hoofse ondeugden - corruptie, schijnheiligheid, vleierij - mist. Ook Daifilo onthult zijn drijfveren, althans ten dele. Om de edele deugd werkelijk te bereiken, is echter een volledige openbaring van de feiten nodig.

Op het moment dat alle hindernissen voor een verbinding van min en liefde overwonnen lijken, wordt het geluk van Granida en Daifilo het meest bedreigd. In het vijfde bedrijf verstoort de Parth Artabanus ruw hun idyllische weerzien. In zijn wraakzucht voor de belediging aan Ostrobas bevestigt hij de onbeschaafdheid van zijn volk nog eens - het *Perzische* hof heeft Daifilo zijn bedrog in het duel immers al vergeven. Zelfs in doodsnood blijven de gelieven elkaars eerste dienaar: de prinses neemt de schuld op zich, de herder wil zijn leven geven om haar te redden (1588-1591, 1595-1598a).

Tegen Artabanus' wil besluit de juist op tijd opgedoemde Tisiphernes het paar te laten leven. In zijn ogen illustreren de gevangenen de volmaakte liefde en zijn ze bovendien bij uitstek geschikt voor het koningschap: Granida gaf haar hoge positie immers op en Daifilo weigerde die (1655-1662). Concluderend dat de gebeurtenissen door de goden beschikt zijn, stelt Tisiphernes de koning voor het huwelijk te erkennen (1665-1667, 1762-1763). Diens toestemming verbindt min en liefde nu officieel tot vriendschap (o.a. 1805-1809) en geeft de Perzen een rechtvaardige troonopvolger. Tisiphernes en Daifilo tonen hun wijsheid nog eens door Artabanus de vrijheid te schenken.

Aan het slot van het spel hebben alle betrokkenen geleerd echt van onecht te onderscheiden en heeft men begrepen dat het onverstandige streven naar macht om de macht en bezit om het bezit niet tot het ware geluk leidt. Gebleken is ook dat

zowel voor het huwelijk als voor de leiderspositie een absolute dienstbaarheid vereist is, die te allen tijde het belang van anderen boven de eigen situatie stelt. Dit inzicht kan in Hoofds ogen door iedereen verworven worden: de prinses en de herder

illustreeren dat standsverschillen er in wezen niet toe doen (o.m. 1073-1075, 1132-1133). De veredelende deugd is weer aan het hof gevestigd nu Granida en Daifilo de eenvoud die het landleven had weten te bewaren naar het centrum van de macht teruggebracht hebben. Wellicht heeft Hooft tevens willen impliceren dat ook het land gezuiverd is van losbandige vrijerij.

De hogere machten

Hooft legt de nadruk op zelfinzicht als richtsnoer van menselijk handelen. Zoals nog aan de orde zal komen, hangt dat samen met het humanistische milieu waarin hij verkeerde. Toch zijn niet alle gebeurtenissen het gevolg van bewuste beslissingen van de personages: ook de hogere machten blijken een grote rol te spelen. Hooft modelleerde hen naar klassieke invloed.

De Perzische godenwereld is de algemene mythologische uit de oudheid. Behalve uiteraard de herdersgod Pan worden Griekse en Romeinse goden genoemd, bijvoorbeeld Jupiter en Minerva. Ook de negen muzen, elk beschermvrouwe en inspiratrice van een kunstonderdeel, zijn present. De goden voeren in Hoofts visie hun plannen onder meer uit via de handelingen van ‘het blind geluk’. Deze instantie werd al in de oudheid vaak gepersonifieerd als de geblinddoekte godin Fortuna (‘de Fortuin’), die op willekeurige wijze geluk en ongeluk over de wereld uitstort. Hooft laat echter doorschemeren dat de goden kunnen interveniëren.¹⁵ Het duidelijkst gebeurt dat in het vijfde bedrijf: als Granida en Daifilo de dood nabij lijken, duikt de dolende ridder Tisiphernes op. Het Perzische hof schrijft zowel de tegenspoed als de goede afloop toe aan de macht van de goden, die het huwelijk tot stand brachten en het goedkeurden. De hofdames smeken Vrouwe Fortuna nu haar rad tot stilstand te brengen, zodat het deugdzame paar voor altijd op de positie bovenaan het wiel blijft (1743-1746).

Petrarkistische motieven in Granida

In de belichting van het liefdesthema gebruikt Hooft ook motieven uit de in de Renaissance zeer populaire petrarkistische poëzie. Sinds de Italiaan Petrarca in de veertiende eeuw zijn uitzichtloze liefde voor Laura de Noves in meer dan 300 gedichten had verwoord, was zijn lyriek een voorbeeld geworden voor vele West-Europese dichters, onder andere in Italië en Frankrijk.¹⁶

Het petrarkisme kende een aantal conventionele onderdelen. Zo is een werkelijke verbintenis meestal uitgesloten, omdat de geliefde onbereikbaar blijkt. De minnaar - doorgaans een man - geniet van zijn verliefdheid, maar de koele afwijzing door de

15 De macht van de goden over het lot wordt bijvoorbeeld uitgedrukt in 534-536, 1665-1666, 1691-1694, 1731-1736. Zie ook J. Konst, “‘Dits des werrelts loop’: *Fortuna, Fatum* en *Providentia Dei* in het toneeloeuvre van Pieter Cornelisz. Hooft”. In: *Tijdschrift voor Nederlandse taal- en letterkunde* 113 (1997), p. 28-45.

16 Zie ook Grootes 1993 en L. Forster, *The icy fire. Five studies in European petrarchism*. London 1969.

beminde doet hem tegelijk verdriet. Zijn vurig verlangen om met haar samen te zijn neemt daardoor echter niet af, maar eerder toe: om haar gunst te verwerven wil hij haar, desnoods als slaaf, dienen. In een web van tegenstellingen

en paradoxen beschrijft hij zichzelf als slachtoffer van haar wreedheid: zij is ongenaakbaar maar verlokkelijk, vooral door haar schoonheid. Het perfecte uiterlijk van de beminde werd zo vaak beschreven dat een vast 'portret' ontstond - met goudblond haar, een blank voorhoofd, als sterren of zonnen stralende ogen, blozende wangen op een verder lelieblanke huid, parelwitte tanden, koraal-rode lippen en borstjes als appels. Die uiterlijke schoonheid gold als een teken van innerlijke deugzaamheid. Zo kreeg de aanbeden, onbereikbare vrouw een goddelijke status, waarbij ook denkbeelden uit het neoplatonisme ingeweven werden. Dit gebeurde bijvoorbeeld in de poëzie van de zestiende-eeuwse Franse groep *Pléiade* (*De zeven sterren*), die veel invloed in de Nederlanden kreeg. Lang niet alle gedichten gingen overigens terug op werkelijke situaties en een echte tweespalt bij de minnaar: de meeste zijn onderdeel van een literair spel.

Hooft heeft in zijn liefdespoëzie met groot vernuft gevarieerd op het petrarkisme en ook in *Granida* speelt hij ermee. Zo wordt de herderin Dorilea beschreven in termen van het conventionele portret: de rode wangen, de frisse kersenrode lippen, het gladde voorhoofd, de welig zwierende blonde vlechten, de stralende ogen (109-125). De uiterlijke aantrekkingskracht gaat vergezeld van een innerlijke: ze is slim (126). Dorilea merkt fijntjes op dat Daifilo wel een behoorlijk geïdealiseerd beeld geeft (133-139) en weert hem af, omdat ze twijfelt aan zijn dienstbaarheid, zeker als ze ouder en dus minder mooi zal worden. Liever laat ze haar schoonheid intact, dan deze in een vrijage te verliezen (163C-169). Daarmee geeft ze hem weer reden om haar als koel te karakteriseren (174) en tevergeefs legt hij - opnieuw in beeldspraak ontleend aan het vrouwenportret (179-181) - uit dat de min het uiterlijk niet vernielt, maar juist mooier maakt. Bovendien maakt niet de min zelf ongelukkig, maar het gebrek aan wedermin bij de ander - een traditionele petrarkistische klacht. Dorilea ziet echter geen enkele garantie op trouwe wedermin bij Daifilo: al te vaak verliest een gewonnen vrouw haar aantrekkingskracht voor wispelturige vrijers.

In de begincènes varieert Hooft dus op het gegeven van de onbereikbaarheid van de geliefde. Hij zorgt voor een rechtstreekse confrontatie tussen minnaar en aanbedene en stelt dan de bekende elementen aan de orde: de aantrekkelijke schoonheid van de vrouw, haar weigerachtige houding en de trouw van de ongelukkige minnaar.¹⁷

Ook verderop is de traditie zichtbaar, maar dan in ernstiger context: Daifilo's verlangen naar *Granida* - wier status alleen al ontoegankelijkheid voorspelt - maakt hem tot een werkelijk gekwelde slaaf (o.m. 513-524). De uiterlijke schoonheid van zijn 'godin' wordt op neoplatonische wijze verbonden met innerlijke wijsheid en deugd (479-512). Hoe goddelijk mooi *Granida* is, blijkt nog eens uit de beschrijving van *Minerva* door de voedster (1294-1300). Deze godin lijkt sprekend op de prinses en incarneert de perfecte dame met een harmonieuze gestalte, een edele houding en het prachtige gezicht uit het traditionele portret.¹⁸ Evenals *Granida* paart *Minerva* door haar wijsheid uiterlijke aan innerlijke schoonheid.

17 Verkuyl 1971 (p. 449-450) wijst erop dat Dorilea's argumenten niet uit de pastorale maar uit de petrarkistische traditie stammen. Ook het klassieke *carpe diem* (*pluk de dag*) speelt een rol: men moet van de schoonheid genieten voordat ze vergaat.

18 Volgens het klassieke verhaal van haar geboorte heeft *Minerva* een mannelijk karakter en draagt ze een helm (1299-1300): ze kwam als een reeds volwassen vrouw in volle wapenrusting ter wereld, uit het hoofd van haar vader Jupiter.

Met de gelukkige verbintenis van de gelieven treedt Hooft buiten het petrarkistische kader. Toch spelen ook hier, net als in de scènes met Dorilea, conventionele factoren mee. Zo blijft Daifilo een trouwe dienaar van zijn ‘godin’. Op zijn beurt wordt hij haar ‘god’, die zij onvoorwaardelijk wil dienen (1549-1574, 1590).

De Reyen van Joffrouwen en Harderinnen

Een laatste element dat Hooft aan literaire tradities ontleende, zijn de reien van ‘Joffrouwen’ (ook ‘Jofferen’ genoemd) en ‘Harderinnen’.¹⁹ Dergelijke groepspersonages gaan terug op het ‘koor’ uit het klassieke toneel. Hooft had al in de twee tragedies die hij vóór *Granida* schreef ‘Chooren’ gebruikt; hij past ze nu opnieuw toe, maar dan onder de inheemse term ‘Rey’, die ‘zingende en dansende groep meisjes’ betekent. Hun optreden verhoogde de amusementswaarde van het spel, maar had ook diepere bedoelingen.

Al in de oudheid vervulden koren verschillende functies. Ze verbonden bijvoorbeeld een moraliserende boodschap aan het verhaal, gaven raad of reageerden hun emoties af. Vaak vertegenwoordigde een koor de achterban van de personages, zoals de oude mannen van de stad of het hofpersoneel. In de Italiaanse pastorale bestond het meestal uit herders of nimfen.

In *Granida* vormen de twee groepen - die elk waarschijnlijk slechts twee tot vier personen telden - de achterban van de hoofdpersonen: Granida's hofdames en Daifilo's herderinnen. Het zwaarste accent valt op de hofdames. Zij plaatsen het verhaal steeds in het morele perspectief van de tegenstelling tussen hof en land, de degeneratie van de wereld sinds de Gouden Eeuw en - aan het slot - het zuivere huwelijk van Daifilo en Granida. Ze kijken bepaald niet onbewogen toe en versterken de sfeer van de wederwaardigheden. Het lijkt of de reien tamelijk willekeurig aan het woord komen, maar dat is schijn: ze treden op wanneer een pauze valt, bijvoorbeeld in het vijfde bedrijf, als het gezelschap op weg is naar het hof (1691-1754). Door de reien dergelijke pauzes te laten vullen, houdt Hooft de verhaallijn aaneengesloten.

De herderinnen, pendant van Granida's hofdames uit Daifilo's wereld, treden alleen op in het slotbedrijf. Ze blikken daar eerst terug op Daifilo's leven en zijn voorbestemming voor de hoge liefde (1691-1726). Later bejubelen herderinnen en jofferen, de eenheid van land en hof symboliserend, het huwelijk (1797-1809). Dit slotlied vat de kernpunten samen: de overwonnen tegenspoed, de toestemming van de koning, de macht van de goden en de verbintenis van liefde en min tot ‘heilige’ vriendschap (1807). Zo onderstrepen de reien de moraal dat in een deugdzaam samenleving de ware liefde en het rechtvaardige koningschap tot bloei komen.

19 Zie hiervoor ook Van Gemert 1990, m.n. p. 101-102, 184-197.

Hoofts milieu

De auteur die begin maart 1605 op bijna 24-jarige leeftijd *Granida* afrondt, blijkt een belegen en talentvol man. Op vernuftige wijze brengt hij allerlei elementen uit de West-Europese cultuur van de oudheid en zijn eigen tijd bijeen. Bij het ontstaan van het spel hebben verschillende factoren een rol gespeeld: Hoofts opvoeding, het vooruitstrevende Amsterdamse rederijersmilieu en zijn amoureuze ervaringen.²⁰

Hooft, in 1581 geboren, was het oudste kind van de Amsterdamse zakenman en burgemeester Cornelis Pieterszoon Hooft en Anna Jakobsdochter Blaeu. Zijn ouders waren protestant en steunden de opstand tegen Spanje. Ze lieten hun zoon opvoeden volgens moderne humanistische principes, waarin intellectuele vorming, kritische zelfkennis en tolerantie centraal stonden. Hooft moet al in de jaren negentig lid zijn geworden van de rederijerskamer *De eglentier*, waartoe ook zijn vader behoorde. Hier vierde het humanisme eveneens hoogtij: men probeerde via de kunst de burgers van de jonge Republiek een plichtsgevoel tegenover de gemeenschap bij te brengen. Dat gebeurde bewust in het Nederlands. De leiders, H.L. Spiegel en L. Reael, en ook het Haarlemse ‘buitenlid’ D.V. Coornhert vonden de eigen taal minstens zo geschikt als het Latijn, Frans of Italiaans voor een overtuigende, doeltreffende en sierlijke verwoording van morele waarden.

Deze denkbeelden vielen bij Hooft op vruchtbare bodem, zoals bijvoorbeeld blijkt uit een brief op rijm die hij in 1600 vanuit Florence aan zijn Amsterdamse medekameristen schrijft. Hooft verbleef daar tijdens zijn *grand tour*, de culturele reis door West-Europa waarmee zonen uit gegoede families in de Renaissance hun opvoeding afrondden. Hij vertelt hoe in een visioen de verblindend mooie *Italia* hem haar grote schrijvers ten voorbeeld stelde: de klassieken Ovidius, Vergilius en Horatius, en uit het recente verleden Bembo, Ariosto, Sannazaro, Petrarca en Dante. Een tweede verschijning, de Hollandse maagd, verzekert de Amsterdammer echter dat de Hollandse kunst eveneens deugdzame poëzie voortbrengt, al is ze nog niet zo ver als de Italiaanse. Uit de tekst spreekt Hoofts waardering voor het Italiaanse erfgoed en zijn streven in Holland een soortgelijke cultuur te bevorderen. De genoemde auteurs wijzen op Hoofts vertrouwdheid met populaire filosofische en literaire stromingen van dat moment: humanisme, neoplatonisme en petrarkisme. Hij zal onderweg heel wat Frans, Italiaans en Latijn gelezen hebben.

Na zijn terugkeer in Amsterdam, in 1601, zet de dichter zijn intellectuele vorming voort, bijvoorbeeld in het contact met de neoplatonist Spiegel. Een maatschappelijke carrière laat nog op zich wachten: die begint eigenlijk pas na een studie in Leiden, met de benoeming in de bestuurlijk-juridische functie van drost van Muiden in 1609. Intussen heeft zich ook een andere factor aangediend: de liefde.

Toen Hooft in 1610 trouwde met Christina van Erp was hij ruimschoots ‘op vrijersvoeten’ geweest. Getuigen daarvan zijn de vele verzen voor vrouwen in de *Rijmkladboeken*. Via de initialen en schuilnamen onder de gedichten valt een flink aantal vriendinnen van de dichter te identificeren.

20 Zie voor Hoofts leven o.m. H.W. van Tricht, *Het leven van P.C. Hooft*. 's-Gravenhage 1980 en H.S. Haasse en A.J. Gelderblom, *Het licht der schitterige dagen. Het leven van P.C. Hooft*. Amsterdam 1997². Voor het rederijersmilieu zie o.m. Spies 1993 en Grootes 1993.

Vanaf november 1603 komen de initialen D.I.Q. en de naam *Dia* in het eerste *Rijmkladboek* voor. Ze staan voor Ida Quekels, het Amsterdamse meisje dat een tijdlang Hoofts 'Dia' - godin - was. Hij begint aan een toneelstuk voor deze 'Grote Ida', waarin hij haar met de titelrol Granida vereert en naar zichzelf verwijst in het anagram Daifilo - 'Vriend van Ida'. Waarschijnlijk is de breuk tussen Ida Quekels en Hooft in het voorjaar van 1604 er mede debet aan dat de dichter het spel pas op 1 maart 1605 afrondt. In de tussentijd raakte hij bevriend met Brechje en Anna Spiegel, nichten van *Eglentierist* Hendrik Spiegel. De betrekkingen met Brechje lopen echter stuk. Om onbekende redenen doet zij in 1604 twee zelfmoordpogingen; de tweede wordt haar fataal in januari 1605. Anderhalve maand later is *Granida* klaar. Het kan haast niet anders of zowel Hoofts gevoelens voor Ida Quekels als die voor Brechje Spiegel hebben bijgedragen aan de mengeling van lichtvoetigheid en ernst in het stuk.²¹ Zo blijkt de liefde van de herder en de prinses niet alleen aan boeken, maar ook aan eigen ervaringen ontsproten.

21 Ida Quekels trouwt in 1605 met een neef van Hooft. Mogelijk is zij de 'Dia' voor wie de auteur tussen 1608 en 1609 liefdesgedichten schreef (zie: W.A.P. Smit, *Hooft en Dia* (...). Amsterdam 1968). Overigens noemde Hooft zijn vrouw Christina van Erp in de *Rijmkladboeken* 'Mithra Granida' - 'Stralende grote Ida'.

P.C. Hooft op 48-jarige leeftijd, schilderij door Michiel van Miereveld, 1629. Amsterdams Historisch Museum.

De melodieën in *Granida*

Hoewel sinds lang bekend is dat *Granida* gezongen passages bevat, is het stuk nooit eerder met muziek uitgegeven. Een van de redenen daarvoor is dat de melodieën moeilijk zijn terug te vinden. De oude drukken bevatten geen muzieknotatie en evenmin wijsaanduidingen, waarmee men aangaf op welke melodie een tekst kon worden gezongen. Dat Hooft wel degelijk muziek in gedachten had, blijkt uit het - alleen in handschrift overgeleverde - voorwoord bij *Granida*: ‘De gesangen hier in gebracht gaen op haer wijsen oft sulcken maet datmen 'er lichtlijck wijsen op stellen kan.’ Dat wil zeggen: de gezangen kunnen worden gezongen op hun wijzen, dus op bestaande melodieën, doorgaans aangegeven met wijsaanduidingen (‘Op de wijze: Wilhelmus van Nassouwen’); of - tweede geval - de gezangen zijn door hem in een zodanig versmetrum geschreven dat men er gemakkelijk nieuwe melodieën op kan maken. Er zijn blijkbaar twee soorten gezangen. De ene soort behelst contrafachten, liedteksten op bestaande melodieën; de andere behelst gedichten die Hooft zonder een bepaalde melodie voor ogen schreef, in de veronderstelling dat iemand er muziek voor zou componeren.

Vooraf dankzij de Nederlandse Liederenbank van het P.J. Meertens-Instituut te Amsterdam, waarin vele duizenden liederen uit de zestiende en zeventiende eeuw zijn opgenomen, kunnen we een verantwoorde poging doen om de oorspronkelijke muziek van *Granida* te reconstrueren.²² We zullen nu per gezang nagaan of een melodie bepaalbaar is en of we een reden voor Hooft's keuze van een model kunnen achterhalen. Ook de receptie van de *Granida*-liederen komt aan de orde.

1 *Het vinnich stralen van de Son* (1-29)

Dorilea begint met een lied, dat ook als los gezang in liedboeken is overgeleverd, onder meer in Hooft's *Emblemata amatoria* (1611)²³ en in het *Princesse lietboec* (1605), waar het de wijsaanduiding heeft: ‘Die Mey die ons de groente geeft’. Het uitgangspunt van dit meiliedje - waarvan de tekst te vinden is in *Den nieuwen lusthof* (1602) - is hetzelfde als in *Granida*: een verliefd meisje weet niet precies wat ze wil. Hooft heeft dit lied aangepast aan zijn verhaal.

Uit de contrafactuur blijkt dat ‘Het vinnich stralen van de Son’ zeer populair was. Het wordt tenminste dertig keer aangehaald als wijsaanduiding voor weer nieuwe liedjes. Sommige daarvan zijn ook inhoudelijk op Hooft geïnspireerd, zoals in J.H. Kruls pastorale *Cloris en Philida* (1631).

22 Meer informatie over de methode en de liederen in *Granida* in Grijp 1991 en Grijp en Meeus 1996; zie o.m. ook L.P. Grijp, ‘Op zoek naar de melodieën van *Geeraert van Velsen*’. In: *De zeventiende eeuw* 3 (1987), p. 85-97.

23 De wijsaanduiding in de *Emblemata* luidt ‘Een Maysjen had een Ruyter lief’, een lied waarover verder niets bekend is.

2 *Windeken daer het bosch af drilt* (39-80)

Daifilo's jachtlied komt ook als los gezang voor in Hoofts *Emblemata amatoria* (1611), op de wijs 'Vluchtige Nymph waer heen soo snel?' De situatie is precies dezelfde als in *Granida*: een minnaar (Hooft zelf) loopt een liefje achterna. Ook in de talrijke contrafacten op deze melodie speelt het jachtmotief een rol.

'Windeken' vinden we in liedboeken nog vaker vermeld dan 'Het vinnich stralen' - het was dus minstens zo populair. Hooft koos voor 'Vluchtige Nymph' c.q. 'Windeken' een Franse melodie: 'J'aymeray tousjours ma Phyllis'. Hij moet een van de eersten zijn geweest die deze in de Republiek gebruikte; kennelijk had hij een goede neus voor hitgevoelige wijsjes.

3 *Ghy lodderlijcke Nymphen soet* (365-400)

Ook de eerste zang van de hofdames was behoorlijk populair. Voor meer dan twintig liedjes in diverse liedboeken wordt deze rei als wijsaanduiding genoemd. De zang komt eveneens in de *Emblemata amatoria* voor, op de wijze 'Een Maysjen had een Ruyter lief'. Van dit laatmiddeleeuwse lied, dat al in 1540 genoemd wordt, is geen oude Nederlandse tekst bewaard. Uit Duitse versies blijkt dat een ridder de trouw van zijn beminde op de proef stelt. Inhoudelijk zijn er dus geen overeenkomsten met Hoofts rei.

We kennen twee melodieën voor 'Een Maysjen had een Ruyter lief'. De ene komt voor in de *Souterliedekens* van 1540 - dus 65 jaar voordat *Granida* voltooid werd. De andere, die niet helemaal zonder complicaties is, staat in *Den singende Swaen* van 1664 - zo'n 60 jaar ná dato. Ik heb hier de voorkeur gegeven aan de versie uit 1540.²⁴

4 *Wat stort al gaven groot* (727-789)

In tegenstelling tot de vorige gezangen heeft dit lied blijkbaar geen succes gehad: het wordt nergens als wijsaanduiding aangehaald en komt ook niet afzonderlijk voor. Toch was het bedoeld om te zingen, getuige de wijsaanduiding in het Berlijnse *Granida*-handschrift: 'Aenmerct doch mijn geclach, Ghi ruiters fraey van sinnen'. Een inhoudelijke relatie met de rei geeft deze minneklacht van een jongeman echter niet. De melodie ervan, onder meer bekend uit de *Souterliedekens* (1540), gebruikte Hooft ook in 'Voor 't al te schittrich licht' (1608) en 'Ghij Hailichheidjtens' (1610).

24 Een derde mogelijkheid is 'Het waeren twee gespeelen stout', dat wordt genoemd als wijsaanduiding in het Berlijnse *Granida*-handschrift. Ook van dit middeleeuwse lied is de tekst onbekend; de vermoedelijke melodie (muzikaal verwant met 'Een Maysjen') geeft Fruytiers' *Ecclesiasticus* (1565).

5 Dien lust tot staet en eeren (793-812)

Of dit reigedeelte bedoeld was om te zingen, is niet geheel zeker: er zijn geen contrafacten of concordanties (andere vindplaatsen) bekend. Als melodie komt het bekende 'Het daeghet inden Oosten' het meest in aanmerking, omdat deze wijs als enige door Hooft gebruikt is voor liederen met dezelfde strofevorm. Ze is al te vinden in de *Souterliedekens* (1540).

6 Lof, goedertieren (947-1030)

De opvallende strofe van deze rei is een variant op de klassieke Sapphische strofe. Hooft's korte versregels zijn tweemaal nagevolgd: door J. Revius in 'Lof zy den Heere' (op de wijs 'Lof goedertieren') en door toneelauteur Chr. Henricx in *David ende Absalon* (1625). Het Luitboek van Thysius (ca. 1595 tot ca. 1625) biedt een perfect passende Sapphica-melodie.

7 Nu ontslaet u d'Aertsche last (1325-1333)

Terwijl Granida omhoog gevoerd werd, zongen de negen muzen een lied. Ook hier ontbreken contrafacten of concordanties en de strofevorm komt niet voor in de Liederenbank. Wel is er een verwante strofe, behorende bij het bekende 'Schoonste Nimphe van het Wout' - een melodie door Hooft gebruikt voor 'Amaryl de deken sacht'. Valerius' *Nederlantsche gedenck-clanck* (1626) geeft een Franse melodie van Nicolaas de la Grotte uit 1569. Hooft lijkt de enige Nederlandse dichter die de daar aangegeven muzikale herhaling benut heeft.²⁵

8 Lof, eeuwige Liefde, wij (1390-1410)

De strofevorm van dit lied, waarvan contrafacten noch concordanties bekend zijn, is in beginsel hetzelfde als in 'Nu ontslaet u d'Aertsche last'. De muzikale herhaling heeft hier enkel in de laatste strofe plaats (1408-1410).

9 Vaert wel scepters (1521-1548)

Het lied dat Granida wachtend op Daifilo zingt, genoot een zekere bekendheid. Het komt enkele malen afzonderlijk in liedboeken voor en er zijn een vijftal contrafacten bekend. De *Emblemata amatoria* (1611) geeft als wijs 'Espritz qui souspirez'. Hooft gebruikte deze kunstige *air de cour*²⁶ vaak, in 1601 al voor zijn *Chanson a Madame*.

25 Zie voor de melodieën van deze strofe: F. Matter, *G.A. Bredero's Boertigh, amoureux en aendachtigh Groot Lied-Boeck. De Melodieën*. Den Haag 1979, p. 112.

26 *Air de cour*: Frans 'hoffied', in hoofse stijl gecomponeerd maar geïnspireerd op het volkslied.

10 *Grote Goden, niet om raken* (1691-1726; 1801-1804)

Ook het lied van de herderinnen kende een bescheiden populariteit. Zo komt het afzonderlijk voor in *Den bloemhof van de Nederlantsche jeught* (1610) en zijn er drie contrafacten bekend: een zonder wijsaanduiding in Henricx' *David ende Absalon* en twee in liedboeken.²⁷

Hoewel de strofevorm vrij algemeen lijkt, zijn er maar weinig melodieën voor beschikbaar. Het meest waarschijnlijk is het Franse 'Ne vous offenez Madame', dat Hooft al vóór *Granida* voor zijn lied 'Deianira, ick kent, u wesen' gebruikte.

11 *Liefd en Min aen een vertuyt* (1727-1754; 1796-1800; 1805-1809)

De strofen van deze bruiloftszang hebben, heel uitzonderlijk, om en om een andere bouw. De oneven strofen komen in de Nederlandse Liederbank weinig voor; er is geen melodie bij te vinden. Ook de even strofevormen - een spiegeling van de oneven - leveren geen aannemelijke melodie op.

Als wijsaanduiding of concordantie is het lied niet aangetroffen. Gezien de strofevormen kan het nauwelijks op een bekende melodie teruggaan.²⁸ We concluderen dat dit gezang geen contrafact is, maar een van de gevallen waarop Hooft doelde met 'datmen 'er lichtlijk wijsen op stellen kan'. Wie zingen wil, moet zelf een melodie componeren!

Besluit

Voor tien van de elf liederen uit *Granida* hebben we een melodie teruggevonden: het bleek dan steeds om contrafacten te gaan. Alleen voor 'Liefd en Min aen een vertuyt' moet de muziek voor de gelegenheid gecomponeerd zijn. Dat de passages in kwestie inderdaad om te zingen waren, bleek uit wijsaanduidingen en concordanties in liedboeken. In een aantal gevallen is de door Hooft bedoelde melodie met zekerheid getraceerd; in andere bleken verschillende mogelijkheden beschikbaar. We hebben dan gekozen voor een melodie die de dichter kende en ook voor minneliedereren gebruikte. Al met al lijkt de reconstructie Hoofts muzikale werkelijkheid redelijk te benaderen.

Opmerkelijk is de melodiekeuze. Sommige melodieën zijn afkomstig van het Franse hof en soms zijn ze heel actueel. Andere daarentegen zijn meer dan 60 jaar oud en zijn te karakteriseren als laatmiddeleeuwse volksliedjes.

De melodieën uit *Granida* werden door andere toneelschrijvers, zoals Krul, Henricx en De Koning, gebruikt voor nieuwe liedjes. De talrijke concordanties en aanhalingen in liedboeken laten echter zien dat Hoofts succesvolle spel ook in het wereldlijke en geestelijke lied zijn sporen heeft achtergelaten en daarmee in de Nederlandse volkscultuur is opgenomen.

27 Het betreft de liedboeken C. Stribée, *Chaos II* (1643) en *Amsteldams Minnebeekje* (ca. 1645).

28 Wel komt een contrafact op 'Liefd en Min' voor in A. de Konings *Maegden-Spel* (1613?, 1616?), te herkennen aan de gecombineerde strofevorm.

Verantwoording

Van *Granida* bestaan twee handschriften, naar hun bewaarplaats het Amsterdamse en het Berlijnse genoemd. Aangezien ze voor eerdere *Granida*-uitgaven reeds uitvoerig gecollationeerd zijn, is dat niet opnieuw gebeurd. De hier afgedrukte tekst is grotendeels overgenomen uit de editie die Verdenius, Zijderveld en Zaalberg voor de serie Klassiek Letterkundig Pantheon maakten. Wel is hun uitgave hier nogmaals vergeleken met de druk van 1615, opgenomen in *Alle de gedrukte werken 1611-1738*. Evidente zetfouten zijn verbeterd, mede op grond van de bevindingen van Kossmann (1917).²⁹

De zeventiende-eeuwse tekst is zoveel mogelijk gehandhaafd, met dien verstande dat de interpunctie op veel plaatsen gemoderniseerd is. Om de herkenbaarheid te vergroten is een aantal woorden herspeld, bijvoorbeeld *jck* tot *ick*,³⁰ *knaepien* tot *knaepjen*,³¹ *wt* tot *uit*,³² het bezittelijke *u* tot *uw*, *lipges* tot *lipjes* en *voester* tot *voedster*. Aaneenschrijvingen, bijvoorbeeld *ghijse*, *diese*, *sachmen*, *'tgevogelt*, zijn gehandhaafd.

Bij de verklaringen in de marge is gestreefd naar een zo vlot mogelijk tekstbegrip: moeilijke gedeelten zijn veelal geparafraseerd, zonder aparte uitleg over constructies of afzonderlijke woorden. Wanneer betrekkelijke voornaamwoorden met ingesloten antecedent (bijv. *dewelcke*, *hetwelcke*) en (bezittelijke voornaamwoorden (bijv. *haer*) tot verwarring kunnen leiden, is in de vertaling het antecedent meestal expliciet aangegeven. Deze oplossing is ook gehanteerd als een verwijswoord (bijv. *d'ander* (66)) niet direct te interpreteren valt ('de andere herderinnen'). Een aantal passages wordt in de voettekst extra toegelicht.

De zeventiende-eeuwse taal wijkt soms af van de hedendaagse. De hier genoemde gevallen zijn bij de tekst niet steeds verklaard.

- * *Bijvoeglijke naamwoorden* staan vaak achter het zelfstandig naamwoord: *strickjens gail* (118), *'t water stil* (138).
- * De *ontkenning* valt vaak uiteen in twee delen: *en... niet*: niet.
- * De *spelling* van een aantal klanken wijkt enigszins af van de twintigste-eeuwse: *ui* is vaak *uu* (*Natuur*); *uy* is vaak *uu* (*vuyr*); *ae* is *aa*. *Harder* is een nevenvorm van *herder*.

29 Zie resp. P.C. Hooft, *Granida*. Naar het Amsterdamse handschrift uitgegeven en toegelicht door A.A. Verdenius en A. Zijderveld. Bezorgd door C.A. Zaalberg. Zutphen [1975⁶]. Klassiek Letterkundig Pantheon 18; P.C. Hoofts *Granida spel*. In: *Alle de gedrukte werken 1611-1738*. Onder redactie van W. Hellinga en P. Tuynman. Amsterdam 1972, dl. II, p. 161-224; F. Kossmann, 'De varianten van Hoofts *Granida*'. In: *Tijdschrift voor Nederlandse taal- en letterkunde* 36 (1917), p. 97-151.

30 In 71 is *jck* gehandhaafd, omwille van het dubbelrijm met *begeerlijck* in het volgende vers.

31 In het geval van *vryagie* (o.m. 5b en 6) is gekozen voor *vryage*, naar analogie van 5a.

32 In rijmpositie is een enkele keer voor *uu* gekozen, bijv. 291: *uur*.

- * *Enclitische* verschijnselen, waarbij woorden aaneen worden geschreven terwijl er letters wegvallen of veranderen, komen veel voor, bijv. *m'er*: men er; *wildy, hebby*: wilt gij, hebt gij (afhankelijk van de context vertaald met *u* of *jij*).
- * Een aantal maal geeft een apostrof (') aan dat men *elisie* moet toepassen en twee woorden aaneengesloten uitspreekt, bijv. *grijse' aelwaericheit*, waarbij de *e* weggelaten wordt (127), en *Granida' indien*, waarbij de *a* weggelaten wordt (265).
- * Komma's als in *afkerich,, sijn begerich,, sijn* (89-90) duiden op *dubbelrijm*: twee woorden of delen van woorden nemen aan het rijm deel. Als twee delen van een woord bij dubbelrijm betrokken zijn, worden de komma's meestal niet geplaatst, bijvoorbeeld *wanneer,, ick begerlijck* (71-72) en *hyalich,, leidt vaylicheit* (397-398).
- * Accenten als in *slóóft* en *hóóft* (307-308) duiden op een *open uitspraak* van de klinkers.
- * Een streepje achter een versregel, bijv. *hoemen -* (265) en *dat -* (311), geeft *enjambement* aan.
- * Enkele woorden die soms een andere *betekenis* hebben dan de huidige:
doe(n): toen
haer: hun, hen (pers. voornaamw.); haar, hun (bez. voornaamw.); zich (wederkerend voornaamw.)
hem: hem (pers. voornaamw.); zich (wederkerend voornaamw.)
mijn: mijn (bez. voornaamw.); mij (pers. voornaamw.)
mogen: kunnen
na(e): naar
van: door
wert: wordt

De annotatie kwam mede tot stand op basis van de volgende edities:

P.C. Hooft, *Granida. Spel*. In: *Gedichten*. Ed. P. Leendertz Wz. en F.A. Stoett. Amsterdam 1899-1900². Dl. II, p. 145-211.³³

P.C. Hooft, *Granida*. Uitgegeven door J.H. van den Bosch. Zwolle 1935⁵. Zwolse drukken en herdrukken 2.

P.C. Hooft, *Granida*. Naar het Amsterdamse handschrift uitgegeven en toegelicht door A.A. Verdenius en A. Zijderveld. Bezorgd door C.A. Zaalberg. Zutphen [1975⁶]. Klassiek Letterkundig Pantheon 18.

33 De passages uit Guarini's *Il pastor fido* waaraan Hooft verzen ontleende, zijn in deze editie afgedrukt (p. 157-160, 165, 200). Zie ook Verkuyll 1971, p. 170-171, 448-452.

Selectieve bibliografie

S. Brinkkemper en I. Soepnel, *Apollo en Christus. Klassieke en christelijke denkbeelden in de Nederlandse renaissance-literatuur*. Zutphen 1989.

L. van Gemert, *Tussen de bedrijven door? De functie van de rei in Nederlandstalig toneel 1556-1625*. Deventer 1990.

L.P. Grijp, *Het Nederlandse lied in de Gouden Eeuw. Het mechanisme van de contrafactuur*. Amsterdam 1991.

L.P. Grijp en H. Meeus, 'Muziek op het toneel van de Gouden Eeuw. Eerste vruchten van een Vlaams-Nederlands samenwerkingsproject'. In: *Kort Tijt-verdrijf. Opstellen over Nederlands toneel (vanaf ca 1550) aangeboden aan Mieke B. Smits-Veldt*. Red. W. Abrahamse e.a. Amsterdam 1996, p. 119-131.

E.K. Grootes, '8 juli 1600: P.C. Hooft schrijft uit Florence een rijmbrief aan de Amsterdamse rederijders - P.C. Hooft in zuidelijk licht'. In: *Nederlandse literatuur, een geschiedenis*. Hoofdred. M.A. Schenkeveld-van der Dussen. Groningen 1993, p. 182-187.

M.B. Smits-Veldt en H. Luijten, 'Nederlandse poëzie in de 17de eeuw: verliefde en wijze herders'. In: *Het gedroomde land. Pastorale schilderkunst in de Gouden Eeuw*. Red. P. van den Brink e.a. Zwolle 1993, p. 58-75.

H.L. Spiegel, *Hert-spiegel*. Ed. F. Veenstra. Hilversum 1992.

M. Spies, '1 juli 1584: De Amsterdamse kamer *De eglentier* draagt de *Twe-spraack vande Nederduitsche letterkunst* op aan het Amsterdamse stadsbestuur - Nieuwe opvattingen over literatuur'. In: *Nederlandse literatuur, een geschiedenis*. Hoofdred. M.A. Schenkeveld-van der Dussen. Groningen 1993, p. 177-182.

P.E.L. Verkuyll, *Battista Guarini's 'Il Pastor Fido' in de Nederlandse dramatische literatuur*. Assen 1971.

P.C. Hooft
Granida
Spel

Inhoudt

- [1] Granida eenige dochter, en erf-Prinsesse van Persia, op de¹
 [2] jacht afgedwaelt van haren sleep, comt ter plaetsen daer sij²
 [3] Daifilo harder met Dorilea, die hij op minne vervolcht, vindt³
 [4] coutende; dewelcke haer niet en cunnende onderrechten van⁴
 [5] het spoor der voorgereden jaegers, van haer gevraecht worden⁵
 [6] nae eenige fonteijne om den dorst te lesschen. Daifilo biedt⁶
 [7] de Prinsesse te drinken uit een schulp met soo heussche gene-
 [8] genheit, dat deselve, geholpen van soo weltepasse dienst,⁷⁻⁸
 [9] oock nae haer verscheiden van daer, der Prinsesse welgeval-
 [10] lende naulijx uit den sinne gaet.^{*1} Daifilo, ter ander sijden,
 [11] besluit sich ten hove te begeven om de tegenwoordicheit, en
 [12] diensten wille van soo waerdige Prinsesse.^{*2}
- [13] Daifilo, sich gegeven hebbende in dienst van Tisiphernes,
 [14] op hoope dat die als een Prinsse van groote verdienste bij de
 [15] croon van Persia, becomende het huwelijck van Granida,^{*3} hij¹⁵
 [16] door dat middel aen haeren dienst mocht geraken, quijt hem¹⁶
 [17] soo dat sijn heer hem grootlijx vertrouwende, hem seijndt¹⁶⁻¹⁷
 [18] aen de Prinsesse, om haer jonste te hebben int eindelijk ver-¹⁷⁻¹⁸
 [19] soeck, dat hij nae soo lang vervolch om haer ging doen aen¹⁹
 [20] haeren vader;^{*4} alwaer hij ontseit wort van sijn tegenvrijer²⁰
 [21] Ostrobas, soone van den coning der Parthen, tegens de welcke
 [22] hij aenneemt des anderen daechs te vechten. De Prinsesse
 [23] soo becommert over 't aenstaende huwelijck, als beweecht²³
 [24] door het nieu sien van Daifilo, comt dien avond aen de ven-
 [25] ster, op geluck oft eenige passerende musijcke haer quellage
 [26] wat versachten mochte, onder de welcke sij, door 't glas siende²⁶
 [27] sonder gesien te wesen, hem passeren en hoorende versuchten,
 [28] neemt het selve op voor teken van waerachtige liefde, haer daer-
 [29] omme beclagende over d'ongelijckheit der staten des werelts.²⁹

¹*dochter... Persia:* dochter en troonopvolgster van de koning van Perzië

²*sleep:* gevolg

³*Daifilo harder:* de herder Daifilo

op minne: met de hoop op een vrijage

⁴*coutende:* pratende
dewelcke: die (Daifilo en Dorilea)

⁵*voorgereden:*

vooruitgereden
van haer: door Granida

⁶*nae:* naar

⁷⁻⁸*heussche genegenheit:* beleefde vriendelijkheid

¹⁵*hij:* Daifilo

¹⁶*mocht:* zou kunnen

¹⁶⁻¹⁷*quijt... soo:* spant zich zo in

sijn heer: Tisiphernes

¹⁷⁻¹⁸*seijndt aen:* zendt naar

¹⁹*hij:* Tisiphernes

²⁰*ontseit:* uitgedaagd

²³*soo [...] als:* evenzeer [...] als

²⁶*mochte:* zou kunnen

onder de welcke: onder het venster

²⁹*d'ongelijckheit... werelts:* de standsverschillen in de wereld

*1 *dat...gaet:* dat deze vriendelijke bereidwilligheid, die Daifilo precies op het goede moment toonde, de prinses ook na haar vertrek goed beviel en nauwelijks uit haar gedachten was.

*2 *om... Prinsesse:* om in de nabijheid van een zo edele prinses te kunnen zijn en haar te dienen.

*3 *op... Granida:* in de hoop dat Tisiphernes, omdat hij bij de Perzische kroon als zeer verdienstelijk prins gold, met Granida zou trouwen.

*4 *om... vader:* om haar gunst te verwerven bij het definitieve huwelijksaanzoek dat hij (T.), na zulke langdurige inspanningen om haar te verwerven, bij haar vader ging doen.

[30] Daifilo verclaert aen sijn heer sijn liefde, en d'oorsake waer-
 [31] om hij in sijnen dienst gecomen is, hem biddende te lijden
 [32] dat hij in sijn stede, en met sijn wapenen bedeckt, tegens den
 [33] Parth moge strijden,^{*5} tot het welcke hij hem met redenen be-
 [35] weecht. Daifilo verwint en verslaet Ostrobas. Tisiphernes be-³⁵
 [36] sluit des anderen daechs de Princesse te besoecken: maer Dai-
 [37] filo, noch dien avondt onder haer venster passerende, wort
 [38] door haer bevel geroepen van haer voedster. Sij ontdekken³⁸
 [39] elckander haer onderlinge liefde. Granida seyt gereedt om³⁸⁻³⁹
 [40] met hem te vertrecken, en een harderinnen staet getroost te
 [41] sijn: welcke aenbiedinge hij, nae dat hij haer de swaericheden
 [42] van sulx voor gehouden heeft, en verstaen de selve van haer al
 [43] te vooren overwogen te sijn, met groote danckbaerheit aen-
 [44] neemt.^{*6}

³⁵*verwint en verslaet:*
overwint en doodt

³⁸*van:* door

³⁸⁻³⁹*Sij... liefde:* ze bekennen
elkaar hun liefde

[45] De voedster van Granida, op haer sijde gewonnen sijnde,⁴⁵
 [46] comt verclaren voor den Coning, ende Tisiphernes, dat de
 [47] Princesse, met groot spoock, voor eenen Godt geschaect is.⁴⁷
 [48] Tisiphernes, siende op 't schoonste sijn hoop te leur gestelt, is⁴⁸
 [49] om rasende te worden. Maer Daifilo, die haestich ten hoof⁴⁸⁻⁴⁹
 [50] wedergekeert was om quaet vermoeden voor te comen, hem
 [51] onderrechtende doet sijn gemoet wat bedaeren.^{*7} Hij noch⁵¹
 [52] tans, walgende van de werelt, besluit met luttel geselschaps
 [53] voortaan door 't landt te reisen, en verclaerende Daifilo waer-
 [54] achtige verwinner van Ostrobas te wesen, levert hem sijnen
 [55] staet over, dewelcke hij eerbiedelijck weigerende belooft gae-
 [56] de te slaen, totter tijt toe, dat 's Prinssen gemoet wat besae-
 [57] dighe.^{*8}

⁴⁵*op... sijnde:* naar hun zijde
overgehaald

⁴⁷*met... spoock:* met veel
geheimzinnige
gebeurtenissen
voor eenen Godt: om te
trouwen met een god

⁴⁸*op 't schoonste:* toen alles
zo mooi leek

⁴⁸⁻⁴⁹*is... worden:* wordt bijna
krankzinnig

⁵¹*Hij:* Tisiphernes

*5 *Daifilo... strijden:* Daifilo vertelt Tisiphernes van zijn liefde en de oorzaak voor zijn indiensttreding bij hem. Hij (D.) vraagt hem (T.) toe te staan dat hij in Tisiphernes' plaats en in diens wapenrusting tegen de Parth strijdt.

*6 *Granida... aenneemt:* Granida toont zich bereid om met hem te vertrekken en zegt tevreden te zijn met de status van herderin. Dit aanbod neemt Daifilo met grote dankbaarheid aan, nadat hij haar de moeilijkheden ervan voorgehouden heeft, en begrepen heeft dat zij die al van tevoren overwogen had.

*7 *Maer... bedaeren:* Maar Daifilo, die snel naar het hof teruggekeerd was om verdenking van zijn betrokkenheid te voorkomen, brengt hem (T.) met verstandige woorden enigszins tot bezinning.

*8 *verclaerende... besaedighe:* met de verklaring dat Daifilo de echte overwinnaar van Ostrobas is, schenkt Tisiphernes hem zijn ambt en rang, die hij (D.) eerbiedig weigert, maar wel belooft waar te nemen tot Tisiphernes wat tot rust gekomen is.

[58] De geest van Ostrobas verschijnt aen sijnen vriendt Arta-⁵⁸
 [59] banus, die met hem in Persia was gecoomen, hem opstutsende,⁵⁹
 [60] om wrake te nemen op Daifilo, dewelcke den eersten mor-
 [61] genstondt op 't landt met de Prinssesse sprekende, van hem
 [62] en sijn volck, beijde gevangen worden om opgeoffert te sijn⁶¹⁻⁶²
 [63] aan het graf van Ostrobas. Maer Daifilo, siende d'overlast
 [64] van banden diemen de Prinssesse aendede, breeckt de sijne,
 [65] te weere rakende tegens sijn vianden;^{*9} op welck gerucht Tisi-
 [66] phernes, die bij geval niet verre van daer sijnen wech volchde,⁶⁶
 [67] de gelieven comt ontsetten, dewelcke bekent sijnde, beclagen
 [68] haer deerlijck dat d'eene ramp d'ander jagende, het Geluck
 [69] wel hardneckelijck scheen besloten te sijn tot haer bederf.^{*10}
 [70] Maer d'eedelhartighe Prinsse, in plaets van hem tegens haer⁷⁰
 [71] te verbitteren, verwondert sich over haer selsaeme liefde, en⁷¹
 [72] gebiedende haer goeden moedt te hebben, belooft en vercrijcht
 [73] haer haeren soen van den Coning, diese beijde met blijen⁷³
 [74] wellecoom onthaelende te saemen huwt.

⁵⁸*geest*: schim

⁵⁹*opstutsende*: opstokende

⁶¹⁻⁶²*van... volck*: door Artabanus en zijn gevolg

⁶⁶*bij geval*: toevallig

⁷⁰*d'eedelhartighe Prinsse*: nl. Tisiphernes
haer: hen (D. en G.)

⁷¹*haer*: hun

⁷³*haeren soen van*: hun verzoening met
diese beijde: die hen beiden

*9 *Maer... vianden*: Maar Daifilo, die ziet hoezeer de prinses gekweld wordt door haar boeien, verbreekt de zijne en raakt slaags met zijn vijanden.

*10 *dewelcke... bederf*: die (D. en G.), eenmaal herkend, zich vreselijk beklagen dat het lot zeer hardnekkig tot hun ondergang besloten leek te hebben, omdat de ene ramp onmiddellijk op de andere volgde.

Personagien

GRANIDA

DAIFILO

TISIPHERNES

DORILEA

CONING

OSTROBAS

ARTABANUS

VOEDSTER⁺

REY VAN JOFFROUWEN⁺

REY VAN HARDERINNEN⁺

⁺*Voedster*: de voedster die Granida gezoogd heeft en haar vertrouweling is

⁺*Rey van Joffrouwen*: Granida's hofdames

⁺*Rey van Harderinnen*: een groep herderinnen

DORILEA'S LIED

Het vin - nich stra - len van de Son Ont -
schuil ick in't bos - scha - ge; In -
dien dit bos - je clap - pen con, Wat
mel - de 't al vry - a - ge!

vs. 1-4

Eerste deel⁺⁺ *deel*: bedrijfDORILEA^{*1}

- Het vinnich stralen van de Son¹
 Ontschuil ick in 't bosschage;
 Indien dit bosje clappen con,³
 Wat melde 't al vryage!⁴
- 5 Vryage? Neen. Vryage? Jae,
 Vryage sonder menen;
 Van hondert harders (ist niet schae?)
 Vindtm'er^{*2} getrouw niet eenen.⁷⁻⁸
- 10 Een wullepsch knaepjen altijd stuirt⁹
 Nae nieuwe lust sijn sinnen:⁹⁻¹⁰
 Niet langer als het weygeren duirt,
 Niet langer duirt het minnen.^{*3}
- Mijn hartje treckt mij wel soo seer,
 Soo seer, dorst ick het wagen?
- 15 Maer neen, ick waeg' het nemmermeer,
 Haer minnen sijn maer vlaegen.¹⁶
- Maer vlaegen, die t'hans overgaen,¹⁷
 En op een ander vallen;
 Nochtans, ick sie mijn vryer aen
- 20 Voor trouste van haer allen.¹⁹⁻²⁰
- Maer oft 't u miste domme maeght,²¹
 Ghy siet hem niet van binnen,
 Dan 't schijnt wel: die geen rust en waeght,
 Can qualijck lust gewinnen.²³⁻²⁴

¹ *vinnich*: felle³ *clappen*: praten⁴ *Wat... vryage!*: hoeveel vrijerijtjes zou het dan verklappen!⁷⁻⁸ *Van... eenen*: van honderd herders is er helaas niet één trouw⁹ *stuirt*: stuurt⁹⁻¹⁰ *Een... sinnen*: dartele ventjes (herders) willen altijd nieuwe lusten¹⁶ *Haer minnen*: de liefdesbetuigingen van de herders*maer*: slechts¹⁷ *t'hans*: vlug¹⁹⁻²⁰ *Nochtans... allen*: toch is mijn vrijer nog de trouwste van allemaal²¹ *oft... miste*: als je je vergiste²³⁻²⁴ *Dan... gewinnen*: Maar wie zijn rust niet op het spel zet, zal weinig lust winnen, zo lijkt het.

*1 Dorilea's lied kan gezongen worden op de melodie 'Die Mey die ons de groente geeft'. De muzieknotatie is gebaseerd op *Amsterdamsche Pegasus*, Amsterdam 1627, p. 137.

*2 *Vindtm'er*: vindt men er; enclitische woordvorm.

*3 *Een wullepsch... minnen*: de herders staan bekend om hun wispelturigheid. Als een dame haar verzet staakt, is de liefde snel over.

- 25 Oft ick hem oock lichtvaerdich von,
En 't bleef in dit bosschage,
Indien dit bosje clappen con,
Wat melde't al boelage!^{28*4}

²⁸*boelage*: vrijerijtjes

DORILEA, DAIFILO

DORILEA

- Daer is hij. Och hoe ben ick inde saeck beladen!²⁹
30 Best dat ick mij versteeck onder de bruine bladen,
In 't diepste van het bosch, al eer dat hij mij siet.
Best is het, best ist. Jae, maer vindt hij mij dan niet?³²
Weet ick wel wat ick wil? Ick ben vervaert voor 't minnen,
Ontschuil mijn lief, en vrees dat hij mij niet sal vinnen.^{*5}
35 Neen, beter blijfdij hier dan of ghij verder gingt,³⁵
Hier comt hij doch voorbij; maer luister wat hij singt.³⁶

²⁹*in... beladen*: verlegen met deze zaak

³²*maer... niet?*: maar stel dat hij me dan niet vond?

³⁵*blijfdij*: blijf je
dan... gingt: dan verder te gaan

³⁶*doch*: toch

DAIFILO

- ^{*6}Die geboden dienst versmaet,³⁷
Wenscht'er wel om als 't is te laet.
Windeken daer het bosch af drilt,
40 Weest mijn brack doet op het wilt³⁹⁻⁴⁰
Dat ick jage,⁴¹
Spreyt de hagen,
En de telgen van elckaer,⁴²⁻⁴³
Mogelijck schuilt mijn Nymphe^{*7} daer.

³⁷*Die... versmaet*: wie een aangeboden dienst weigert

³⁹⁻⁴⁰*Windeken... wilt*: windje waar het bos van trilt, leid mijn hond, drijf op het wild

⁴¹*Dat*: het wild

⁴²⁻⁴³*Spreyt... elckaer*: windje, open het struikgewas en spreid de takken

- *4 *Oft... boelage!*: Als ik hem dan al onbetrouwbaar vond en onze ontmoeting zou in dit bosje verscholen blijven, dan was het niet zo heel erg als het uitkwam. Als dit bosje kon praten, kwamen immers ook de vrijerijtjes van tal van anderen uit!
- *5 *Weet... vinnen*: Dorilea verkeert in tweestrijd. Enerzijds is ze bang voor de risico's van het minnespel, anderzijds wil ze het niet mislopen.
- *6 *Die... laet*: Daifilo's lied (37-80) waarschuwt jonge vrouwen niet te lang te treuzelen wanneer hun minnediensten worden aangeboden: als ze spijt krijgen van hun weigering zou het wel eens te laat kunnen zijn. Voordat Daifilo het eigenlijke lied inzet (vanaf 39), zingt hij alvast de moraal - die het lied ook besluit (79-80). Het lied is te zingen op de melodie, 'J'aymeray tousjours ma Phyllys'. Voor de verzen 37-38 worden de laatste twee regels van deze melodie gebruikt. De muzieknotatie is gebaseerd op *La pieuse alouette avec son tirelire*, Valenciennes 1619, dl. I, p. 72.
- *7 *Nymphe*: nl. Dorilea; in de klassieke mythologie waren nimfen jonge vrouwen, vaak van goddelijke afstamming, die in de vrije natuur leefden. In pastorale literatuur betekent de betiteling, zoals ook hier, doorgaans niet veel meer dan 'meisje'.

DAIFILO'S LIED

Win - de - ken daer het bosch af drit,
Weest mijn brack, doet op het wilt
Dat ick ja - ge, Spreyt de ha - gen,
En de tel - gen van el-ckaer
Mo - ge - lijk schuilt mijn Nym - phe daer.

vs. 39-44

- 45 Nymphe, soo ras als ghy vermoedt,
Dat mijn gang tot uwaerts spoedt,
Loopt ghij schuilen,
Inde cuilen,⁴⁸
En het diepste van het woudt,
- 50 Daer ghij met reên vervaert sijn soudt.⁵⁰
- Vreesdij niet dat de Satyrs,^{*8} daer⁵¹
U eens mochten nemen waer,
En beknellen,
'T sijn gesellen,
- 55 Die wel nemen t' uwer spijt
'T geen daer een harder lang om vrijt.⁵⁴⁻⁵⁶
- Sonder te dencken, dat in 't cruïdt⁵⁷
Dickwils slangen gladt van huidt
Sijn verholen,
60 Loopt ghij dolen,
Maer nochtans hoe seer ghij vliedt,⁶¹
Dat ghij mijn haet, en dunckt mij niet.⁶²
- Want doe wij laest van 's avonts laet⁶³
Songen tot den dageraedt,
65 Met elckander,
En uit d'ander,⁶⁶
Tot den dans ick u verkoos,
Bloosden uw wangen als een roos.
- Mompelen hoord' ick op dat pas,⁶⁹
70 Dat dat geen quaet teken was,
En wanneer,, jck
Heel begeerlijck
Kussen quam uw mondtjen teer,
Repten uw lipjes, docht me, weêr.⁷⁴
- ⁴⁸*cuilen*: spelonken
- ⁵⁰*met reên*: terecht
- ⁵¹*Vreesdij*: vrees je
- ⁵⁴⁻⁵⁶*gesellen... vrijt*:
schelmen, die ondanks jouw
verzet gewoon dat nemen
waar een herder lang moeite
voor doet
- ⁵⁷*'t cruïdt*: het struikgewas
- ⁶¹*vliedt*: vlucht
- ⁶²*mijn*: mij
- en... niet*: geloof ik niet
- ⁶³*doe*: toen
- ⁶⁶*En... ander*: en boven de
andere herderinnen
- ⁶⁹*op dat pas*: toen
- ⁷⁴*Repten [...] weêr*: maakten
dezelfde beweging

*8 *Satyrs*: wellustige halfgoden, voorgesteld als mannen met bokspoten. Satyrs figureren in de herderspoëzie altijd als bedreiging van de kuisheid (51-56), maar voeren hun geile voornemens zelden uit.

75 'T weigeren, en d'afkeericheit
Voecht soo wel niet, als men seyt

Voor de vrouwen,⁷⁵⁻⁷⁷

'T can haer rouwen,⁷⁸

Die geboden dienst versmaedt,⁷⁹

80 Wenschter wel om als 't is te laet.^{*9}

Sus, sus, wat of ick daer mach hooren

Ritselen inde hagedooren?

Is sij 't, sij sal mij niet ontvlien.

Neen, Dorilea al gesien,

85 Nu suldi hier met geen een kusjen óf,, raken.⁸⁵

⁷⁵⁻⁷⁷*T weigeren... vrouwen:*
weigeren en afkerig zijn past
vrouwen helemaal niet zo
goed als men altijd zegt

⁷⁸*haer:* hun

⁷⁹*Die... versmaet:* wie een
aangeboden dienst weigert

⁸⁵*Nu... raken:* nu zul je niet
zonder minstens één kusje
ontkomen

DORILEA

Daifilo seg ick, ghy sult het te gróf,, maken.

Daifilo, laet mij staen.

Daifilo, laet mij gaen.

DAIFILO

Maer Dorilea, moochdij soo afkerich,, sijn⁸⁹

90 Van 't geen daer alle menschen nae begerich,, sijn?

En vlieden stuirs van sin?⁹¹

⁸⁹*moochdij:* kun je

⁹¹*stuirs:* stuurs

DORILEA

Wat doch?⁹²

⁹²*Wat doch?:* wat dan wel?

DAIFILO

De soete min.

DORILEA

Ghij noemt het soete min, en segt dat gene lieden

Behalven ick alleen, de soete minne vlieden,

95 Voort hoor ick van de min soo veel quaets, dat ick gruw,⁹⁵

Van yder een, en die geloof ick bet als u.⁹⁶

Dus Daifilo, van nu,⁹⁷

Laet mij voortaan te vreden.⁹⁸

⁹⁵*Voort:* verder echter

⁹⁶*bet:* eerder, meer

⁹⁷*van nu:* van nu af aan

⁹⁸*te vreden:* met rust

*9 Daifilo heeft zijn lied beëindigd en gaat over op spreektekst; vanaf 84 praat hij met Dorilea.

DAIFILO

- Ach suldijs dan dus schuw^{*10}
 100 Uw groene jeucht besteden?¹⁰⁰
 Dees teder schoone leden
 En sijn u niet gegunt,
 Dat ghijse sonder vrundt
 Afgunstich soudt verslijten,¹⁰⁴
 105 En eens te laet becrijten,¹⁰⁵
 Dat ghij, om niemandt jonst, of wellust te doen aen,
 Versuimelijcken hebt u selfs te cort gedaen.¹⁰⁶⁻⁷
 Wilt rekeninge maken¹⁰⁸
 Dat dese rose-kaken,¹⁰⁹
 110 En dese lippen varsch,¹¹⁰
 Die gloeyen als een kars,¹¹¹
 Die nu een yder wenscht te kussen en te stroocken,¹¹²
 Sullen van ouderdoom verwelcken, en verschroocken.¹¹³
 Dit effen voorhoofd net
 115 De diepe rimpels met
 ter tijt sullen ontslechten;¹¹⁴⁻¹⁶
 En dees welige vlechten,
 Die met veel strickjens gail, soo dertel sijn vertuit,¹¹⁸
 Sullen haer gouden rock allengsens trecken uit;¹¹⁹
 120 En 't geen ghij voor fijn goudt mogelijk hieldt voor desen,
 Suldijs bevinden maer silver vergult te wesen.
 Dees wacker oogen blij,¹²²
 Verleeren sullen sij
 Haer lodderlijcke treken,¹²⁴
 125 Die soo veel brandts ontsteken.
 Dees vlugge gauwicheit,
 Daer grijse' aelwaricheit
 Gaet sonder reên op gnorten,
 Dien zal den ouderdoom
 130 Die 't al maeckt suf, en loom,
 Sijn vleugels dapper corten.^{126-131*11}
 Dan comt onnut berouw, als betrens tijt ontbreeckt.¹³²

¹⁰⁰*groene*: frisse

¹⁰⁴*Afgunstich*: afwerend,
preuts

¹⁰⁵*becrijten*: betreuren

¹⁰⁶⁻⁷*Dat... gedaen*: dat je,
door niemand genegenheid
te tonen, juist jezelf tekort
hebt gedaan

¹⁰⁸*Wilt... maken*: houd er
rekening mee

¹⁰⁹*rose-kaken*: rode wangen

¹¹⁰*varsch*: fris

¹¹¹*kars*: kers

¹¹²*stroocken*: strelen

¹¹³*verschroocken*:
verschrompelen

¹¹⁴⁻¹⁶*Dit... ontslechten*: de
diepe rimpels zullen
mettertijt dit fraaie, gladde
voorhoofd rimpelig maken
¹¹⁸*die... vertuit*: die zo dertel
met vele zwierige strikjes
gevlochten zijn

¹¹⁹*haer... rock*: hun gouden
glans (van de vlechten)
allengsens: van lieverlee

¹²²*wacker*: heldere

¹²⁴*Haer... treken*: hun
verleidelijke kunstjes

¹²⁶⁻¹³¹*Dees... corten*: deze
schalkse levendigheid, waar
een knorrig oudje zo maar op
zal mopperen, zal door de
echte ouderdom - die alles
suf en loom maakt - flink
afnemen

¹³²*betrens tijt*: de tijd om het
verzuim goed te maken

*10 Daifilo wijst Dorilea erop dat ze het gevaar loopt op den duur met lege handen te staan als ze haar aantrekkingskracht onbenut laat. Zijn beschrijving van haar uiterlijk (109-125) is ontleend aan het petrarkistische portret.

*11 *Dees... corten* (126-131): Hoofd stelt de *vlugge gauwicheit* (schalkse levendigheid, 126) als een gevleugeld wezen voor (*vleugels*, 131). Als de vogel nors en oud is geworden, zal zij niet meer zo snel kunnen vliegen. De *aelwaricheit* (norsheid, 127) en de *ouderdoom* (129) worden hier gepersonifieerd.

DORILEA

Daifilo' ick weet niet van wiens schoonheit dat ghij spreect.

Nae dat ick can bevijnen¹³⁴

135 En ist niet vanden mijnen,
Want onlangs heb ick dien
Inde fontein gesien;

¹³⁴*bevijnen*: nagaan

En 't beelt in't water stil mij op dat pas verschenen,¹³⁸

Quam met uw seggen niet al te wel overeenen.^{*12}

¹³⁸*of dat pas*: toen

140 Maer siedij 't groene woudt, hoe lustich dat het staet,¹⁴⁰
Hoordij de vogeltjens die voor den dageraet

¹⁴⁰*siedij*: zie je

Danckbaerder sijnd' als d'onvernoechelijcke menschen,¹⁴²

De wellecome Son met sang goemorgen wenschen.

¹⁴²*onvernoechelijcke*:

Siedij dees heuvels blondt, en het begraesde dal

onverzadigbare

145 Met bloempjes veelerly gemarmort overal,¹⁴⁵

'T wellustige banket van de ruischende bijen?

¹⁴⁵*gemarmort*: geschakeerd

Hoe vrolijck lacht het al in dese somer-tijen!

Maer als de guiren herfst comt met sijn buyen aen¹⁴⁸

Sal desen dingen al haer vrolijckheit vergaen,

¹⁴⁸*guiren*: gure

150 En dees bloeyende jeucht des werelts, sal verkeeren
In dorren ouderdoom, en haer cieraet ontbeeren.

Nochtans indien dat al

De bouwliên spanden t'samen,¹⁵³

En met een groot geschal,

¹⁵³*bouwliên*: boeren

155 De goden bidden quamen¹⁵⁵

Dat donder, blixem, windt, en hagels groot geweldt

¹⁵⁵*De... quamen*: aan de

Mocht comen metter ijl vrijbuiten over 't veldt,

goden kwamen vragen

Beroven d'Aerde van haer gespikkelde rocken,

De bergen van haer cruin, de boomen van haer locken,¹⁵⁹

160 Om dieswil, dat doch eens d'aenstaende winter wreedt¹⁶⁰

¹⁵⁹*haer (2x)*: hun

Het Aertrijck plagen zou met diergelijcken leedt;

¹⁶⁰*doch eens*: toch eenmaal

Soudij niet seggen, 't was haer nutter dat sij baden¹⁶²

¹⁶²*haer, sij*: voor hen, de

Om redelijck verstandt?^{*13}

boeren (153)

DAIFILO

Jae, trouwen.¹⁶³

¹⁶³*trouwen*: zeker

*12 *Daifilo... overeenen* (133-139): Dorilea merkt wat spottend op dat Daifilo - als een echte petrarkistische minnaar! - haar schoonheid idealiseert. Het motief van het spiegelende water komt ook bij Petrarca voor.

*13 *Maer... verstandt* (140-163): Zoals de zomerse vrolijkheid van de natuur met de herfst verdwijnt, zo zal ook Dorilea in haar ouderdom niet mooi zijn. Als de boeren echter de goden bij voorbaat al om de heftige herfst zouden *vragen*, omdat de winter tóch eens in zal treden, zouden ze dan niet voor gek verklaard worden?

DORILEA

Soudij raden^{163*14}

- Dat ick door Min, een buy met sonneschijn vermomt,
 165 Die lichtelijck vernielt wie dat sij overcomt,
 Dan crencken sou mijn jeucht, om dieswil dat de jaeren
 Dese schoonheden mijn (genomen datse waren¹⁶⁷
 Gelijck als ghijse maect) mij souden maken quijt?
 Soud' ick de schae des tijts gaen soecken voor den tijdt?^{169*15}

¹⁶³*raden*: aanraden¹⁶⁷*genomen*: gesteld¹⁶⁹*Soud'... tijdt*: zou ik voortijdig de schade die de tijd me zal aandoen op moeten gaan zoeken?

DAIFILO

- 170 Dit doedij vast, want ick, o Dorilea, reken¹⁷⁰
 De lelijkheit soo goedt als schoonheit onbekeken;
 En al bekeken, onbelonckt; en al belonckt
 Noch ongenoten van den minnaer dien sij' ontfonckt.^{170-3*16}
 Wat's jeuchde sonder min vol onbeweechde coutheit
 175 Doch beter als versufte' en stijf bevrozen outheit?
 En dat de soete min van u beschuldicht wort¹⁷⁶
 Als die de schoonheit crenckt, daer doedij hem te cort:
 Want noyt en sachmen hem het suivere besmetten,
 Maer wel recht anders, 't geen dat saluw was, blanketten,¹⁷⁹
 180 En leggen blosend root op tedre wangen bleeck,
 En 't hayr vergulden, dat te vooren vael geleeck:¹⁸¹
 En geene sachmen oyt, het geen dat sij beminden,
 Lelijker dan het was, maer wel veel schoonder vinden.^{182-3*17}
 Maer, segdij, yder een¹⁸⁴
 185 Beclaecht hem met geweene,¹⁸⁵
 Over de min vol swaerheit?
 Sij spreken buiten waerheit;
 Al wort de min bescheldt,
 'T is onmin die haer quelt,¹⁸⁹

¹⁷⁰*vast*: al¹⁷⁰⁻³*reken... ontfonckt*: voor mij is lelijkheit hetzelfde als onbekeken schoonheit; en al was de schoonheit bekeken, dan was ze niet toegelont; en al was ze toegelont, dan werd ze nog niet genoten door de minnaer die zij ontvonkt¹⁷⁶*En dat*: en waar (zie 164-165)¹⁷⁹*saluw*: flets; *blanketten*: glanzend maken¹⁸¹*'t hayr*: het haar¹⁸²⁻³*En... vinden*: en niemand vond ooit iets dat hij beminde lelijker dan het was, maar juist altijd veel mooier¹⁸⁴*segdij*: zeg jij (zie 93-96)¹⁸⁵*hem*: zich¹⁸⁹*haer*: hen

- *14 *Soudij... tijdt?* (163-169): Dan is het toch ook niet verstandig je aan de *min* over te geven? Deze lijkt op zonnenschijn, maar is in werkelijkheid een regenbui die de schoonheid vernielt. *Min* staat voor de zinnelijke erotiek.
- *15 De verzen 169-172 zijn ontleend aan Guarini's *Il pastor fido*.
- *16 *De lelijkheit... ontfonckt* (171-173): een climax van kijken, via lonken naar genieten. Schoonheit wordt lelijkheit als ze onbekeken is en blijft dat als ze wel door een minnaer bekeken, maar niet toegelont mag worden. Ze blijft zelfs lelijk als ze wel het lonken, maar niet het genieten door de minnaer toestaat.
- *17 De paradox die Daifilo bij Dorilea ziet, komt in het petrarkisme vaak voor: ze is jeugdig en zou vol leven moeten zitten, maar ze doet koel en lijkt wel een bevroren oude vrouw. In tegenstelling tot wat zij zei (164-165), maakt de min het zuivere nog mooier. De verzen 179-181 gaan terug op het petrarkistische portret.

- 190 Onmin van lief vercoren;¹⁹⁰
 Want quam haer min te vooren
 Van haer bemindes sij,¹⁹¹⁻²
 Sij wierden 't eens met mij,
 En souden ras bekennen
- 195 Dat minne niet can schennen,
 Maer dat gebreck van min alleen den minnaer crenckt,
 Die minnes honich soet met bitt're galle mengt.¹⁹⁶⁻⁷
 Dus Dorilea, denckt
 Dat min van beyde sijen,¹⁹⁹
- 200 Niet anders voort en brengt
 Als wellust en verblijen.^{*18}
 Daerom in dese tijen,²⁰²
 Schijnt dat de werelt dus blijgeestich opgepronckt
 In 't harte min gevoelt, en t'eenemael verjongt.
- 205 Den Hemel schijnt verliefte; de visschen in de stroomen,^{*19}
 De dieren in het cruidd, 'tgevogelt inde bomen,²⁰⁶
 De Nymphen in het bosch natuiren van de min.²⁰⁷
 Dat vogeltjen, dat nu vliecht uit den dennen, in
 Den boeckeboom, en schijnt onmoglijck om vermacken,²⁰⁹
- 210 Dan uit den boeckeboom weer inde myrte-tacken,²⁰⁸⁻¹⁰
 En hippelt quelende soo licht, soo wilt, soo wuft,
 Waer 't van Natuur begaeft met menschelijck vernuft,²¹²
 Het soud seggen: 'Ick brand van min - ick brand van minnen',
 Tjilpende door het woudt; maer wel brandt het van binnen,
- 215 En singt in sijne tael op lieffelijcke maet,
 Dat het sijn soete lief, sijn lieve lust verstaet.
 En luister, juist of sij 't om u te leeren dede,
 Antwoort sijn lieve lust: 'Van minnen brand ick mede.'
 De min het al verwint,
- 220 Hemel en aerde mindt,
 Sal Dorileas siel mins crachten groot van waerden²²¹
 Alleene wederstaen, in hemel, en op aerden?²²²
 Neen; want een yder mensch wort van de min geraeckt,
 En diese jong ontgaet, bejaert sijn crachten smaectt.²²⁴
- 225 De minne wil doch eens doen blijcken in ons harten
 Hoe veel dat hij vermach: dus vreest hem vrij te tarten,²²⁶

¹⁹⁰*Onmin... vercoren:* gebrek aan wederliefde bij de uitverkoren geliefde

¹⁹¹⁻²*Want... sij:* want als ze wel door de geliefde bemind zouden worden

¹⁹⁶⁻⁷*Maer... mengt:* maar dat alleen onbeantwoorde liefde de minnaer schaadt, omdat hij dan zijn honingzoete gevoel met de bittere gal van de afwijzing vermengt

¹⁹⁹*min... sijen:* wederkerige verliefdheid

²⁰²*in... tijen:* in de lente

²⁰⁶*cruidd:* groen

²⁰⁷*natuiren... min:* worden verliefd

²⁰⁹*boeckeboom:* beuk; *en... vermacken:* en dat maar niet rustig schijnt te kunnen worden

²⁰⁸⁻¹⁰*nu [...] Dan [...] weer:* nu eens [...], dan weer [...] terug

²¹²*Waer 't... begaeft:* als het van de natuur [...] had gekregen

²²¹*mins crachten:* de krachten van de min

²²²*Alleene:* als enige (nl. Dorilea)

²²⁴*ontgaet:* eraan ontsnapt

²²⁶*dus... tarten:* dus pas op als je hem tart!

*18 Volgens Daiflo leidt niet de min op zichzelf, maar het gebrek aan wedermin bij de ander tot verdriet. Daarom is toegeven het beste: wederzijdse min maakt gelukkig.

*19 De passage 205-232 is ontleend aan Guarini; de verzen over het verliefde vogeltje dat zijn gevoel beantwoord weet (208-218), heeft Hooft uit *Il pastor fido* vertaald.

- En weet dat grooter smart noyt yemand overquam,
 Als jeuckering van min in oude leden stram.
 Het jonck hart, dat hij quetst, geneest de minne weder,²²⁹
 230 En hoop hellept het op als 't leyt van pijn neder:²³⁰
 Maer d'oude minnaer is geplaecht met dobbel rouw,
 Die willend niet en mach, en mogend niet en wouw.^{232*20}
 Drooch hout ontsteken, brandt feller als groene spruiten.²³³
- DORILEA**
- 235 Ghij ander vryers kent dees praetjens al van buiten,²³⁴
 En brengt'er veel in't net;²³⁵
 Maer ick heb wel gelet
 Op 't geene dat ghij seyde
 Dat als de Min van beyde
 De sijden is geplamt,
 240 Soo valt het soete brandt.²⁴⁰
 Oft ick dat schoon toestonde,²⁴¹
 Verclaert mij, met wat vonde
 Soud' ick doch kennen mij
 Versekeren, dat dij
 245 De vlammen 't harte blaecken,
 Die ghij mij diets wilt maecken.²⁴²⁻⁶
 Of als dat al soo was,
 Dat ghij niet soudt, soo ras²⁴⁸
 Ghij weermins jonst mocht voelen,²⁴⁹
 250 Verkeeren, of verkoelen?²⁵⁰
 Gelijck wij vrouwen slecht²⁵¹
 Vaeck worden uitgerecht,²⁵²
 Dewijl geveinsde Min, en lichte wispeltuiricheit
- ²²⁹*hij*: de minne
²³⁰*leyt [...]* neder: neerligt
²³²*Die... wouw*: die niet meer kan nu hij wil, terwijl hij niet wilde toen hij kon
²³³*ontsteken*: ontstoken
²³⁴*Ghij ander*: jullie
²³⁵*En... net*: en vangen veel vrouwen in jullie net
²⁴⁰*Soo... het*: dan is er
²⁴¹*Oft... toestonde*: als ik het daar al mee eens was
²⁴²⁻⁶*Verclaert... maken*: Leg me uit hoe ik me ervan zou kunnen verzekeren dat de vlammen jouw hart blaken, zoals je me wijs wilt maken
²⁴⁸*soo ras*: zo vlug als
²⁴⁹*weermins jonst*: de gunst van mijn wedermin
²⁵⁰*Verkeeren*: veranderen
²⁵¹*wij... slecht*: wij eenvoudige vrouwen
²⁵²*uitgerecht*: bedrogen

*20 De min overwint alles: als Dorilea hem nu ontloopt, kan ze op latere leeftijd met zijn krachten te maken krijgen. Dat zal minder prettig zijn: een jong hart kan de kwetsingen van de min te boven komen, maar een oud niet. De oude minnaer is dubbel ongelukkig. De tegenstelling willen-kunnen komt veel in petrarkistische poëzie voor.
Maer... wouw (231-232): deze zinnen zijn door Bredero verwerkt in zijn *Amoreus liedeken* 'Kon ick eens recht bedwingen':

Recht is het dobbel rou,
 Als het komt anden dagh,
 Die mogend' niet en wou
 En willend' niet en mach (...)

Zie: G.A. Bredero, *Boertigh, amoreus, en aendachtigh groot lied-boeck*. Ed. G. Stuiveling e.a. Culemborg 1975, dl. I, p. 366 (nr. CVII).

Ons troonen met het soet, en loonen met de suiricheit.^{254*21}

²⁵⁴*Ons... suiricheit: ons
lokken met zoete beloften,
maar belonen met de zure
verlatenheid*

*21 Dorilea vraagt zich af of de min wel wederzijds is: als ze al toe zou geven dat ze de - uit het petrarkisme bekende - 'zoete brand' voelt, hoe weet ze dan zeker dat hij zo verliefd is als hij zegt? Wie garandeert bovendien dat hij haar trouw blijft als ze toestemt in zijn plannen: al te vaak worden vrouwen zoet gelokt, maar zuur beloond.

DAIFILO, GRANIDA, DORILEA

DAIFILO

255 Nymphé, maer.^{*22}

GRANIDA

Schoone nymph',^{*23} en hebdi niet gesien
Met breydeloose ren, hier eenige edelliën²⁵⁶
Vervolgen een wildt swijn? Weet ghij niet of sij 't vingen?
Of werwaerts reën sij op?²⁵⁸

²⁵⁶*met... ren:* met teugelloze
vaart

²⁵⁸*werwaerts:* waarheen

DAIFILO

Jagers, noch hovelingen
En hebben wij gesien, maer wel gehoord gerucht:
260 Dan 't scheen soo ver van hier te wesen dat ick ducht,
Edele maecht, ghij sult haer swaerlijck rijden inne;²⁶¹
Sijdi een aertsche maecht, en anders geen Godinne,²⁶²
Uw aenschijn noch uw stem geensins de menschen slacht.²⁶³

²⁶¹*haer:* hen; *rijden inne:*
inhalen

²⁶²*Sijdi... Godinne:* als u
tenminste een aardse vrouw
en geen godin bent

²⁶³*aenschijn:* uiterlijk;
slacht: lijkt op

GRANIDA

Soo grooten eer voorwaer ick mij niet waerdich acht.
265 Ick ben Granida', indient u liën bekennt is, hoemen⁻²⁶⁵
Ten hove' hoort de Princes, des Coninx dochter, noemen.
Dewijl 's geselschaps spoor u niet en is bekennt,
Soo bid ick, wijst mij doch waer dat ick hier ontrent
Om 's heten middachs brandt een weynich te verfresschen,
270 Uit coele beeck, of bron, mijn drooge dorst mach lesschen,
Dat Ceres^{*24} uw gewas, en Pan^{*25} uw vee behoe.

²⁶⁵*u liën:* u

DAIFILO

Het bidden laet voor ons, 't gebieden comt u toe,
Alderheuste Princes, siet hier om u t'ontladen.^{273*26}

²⁷³*Alderheuste:*
allerhoffelijkste, zeer
vriendelijke

*22 *Nymphé, maer:* Deze aanspreking kan bedoeld zijn als voortzetting van de dialoog met Dorilea ('Maar, meisje'), die onderbroken wordt door de opkomst van Granida. Het is ook mogelijk dat Daifilo de prinses ziet en verbaasd tot haar roept 'Hé, nimf!' De derde mogelijkheid is dat Daifilo met de nimf Dorilea bedoelt, terwijl de uitroep 'maer' op de verschijning van Granida duidt.

*23 *Schoone nymph':* Granida richt zich tot Dorilea ('Mooie, edele vrouw'), maar Daifilo geeft Dorilea geen kans te antwoorden (258b-263).

*24 *Ceres:* oogstgodin, vooral van het graan.

*25 *Pan:* veldgod die de kudde van de herders beschermt.

*26 *siet hier:* Daifilo reikt Granida een schelp met kristalhelder water uit een zuivere fontein (275) aan.

Diana,^{*27} moegejaecht, en soude nietversmaden

*27 *Diana*: de godin van de jacht.

- 275 Dees suivere fonteyns cristallinige vloedt.
Al sijn wij harders slecht, eenvoudig opgevoedt,²⁷⁶
Noch onse sorgen laech, door hoger vlucht te kiesn,
Ons aengeboren bosch uit haer gesicht verliesen:²⁷⁷⁻⁸
Wij weten lijckewel dat wij dees groene laen,²⁷⁹
- 280 Dat wij de schaduw coel van dees dienstige blaên,
Dees vrolijcke heuvels, dit heldere waters vlieten,
En al ons levens lust van 's Coninx handt genieten.
'T en waer die 't wijselijck al te versorgen wist,
'T verwoeste metter haest, door verquistende twist.²⁸³⁻⁴
- 285 'T is hij, die de begeerten van sijn ondersaten
Maticht bescheydelijck in soo verscheidn maten,²⁸⁶
Dat niemands minders list sijn meerder yet ontruck, -
Dat niemands meerders macht sijn minder en verdruck.
'T is hij die sorge draecht alleene voor ons allen,
290 Dat vreemdelingen wreedt ons niet en overvallen
Met vernielende crijch en schennen in een uur
De dracht van menich jaer door 't yser en het vuyr.²⁹²
Danckbaer behoortmen voor een aertschen Godt te eeren
Dien 't lust, om anders lust, sijn eygen lust t'ontbeeren:²⁹⁴
- 295 Maer ons eerbieden is te laech nae sijn waerdij.²⁹⁵

²⁷⁶*harders slecht*: simpele herders

²⁷⁷⁻⁸*Noch... verliesen*: en al gaan onze eenvoudige zorgen niet verder dan het bos waar wij geboren sijn
²⁷⁹*lijckewel*: toch

²⁸³⁻⁴*'T en waer... twist*: En als de vorst alles niet zo wijs wist te besturen, zou het snel te gronde gaan door verwoestende tweedracht
²⁸⁶*Maticht... maten*: verstandig tot de juiste maat brengt

²⁹²*dracht*: oogst, opbrengst

²⁹⁴*Dien... t'ontbeeren*: die met plezier sijn genoegens opgeeft terwille van de lust van anderen

²⁹⁵*Maer... waerdij*: maar onze eenvoudige eerbied kan hem niet naar waarde prijzen

GRANIDA

- Beleefden harder, noyt eenige wijnen mij
Boven den frisschen dauw van dees fonteyn gevelen.
Ach geluckige rust van licht-vernoechde sielen,²⁹⁸
Die nijt noch spijt des hoofs versteurt haer soete vree!²⁹⁹
- 300 Wiens sorgen wijder niet en weyden dan haer vee.
De lusten daer sich 't hof met moeyten om beslommert,
Werpt u nature toe en is voor u becommert.³⁰¹⁻²
Ghij treckt door honger, en door dorst uit dranck, en spijs,
De lust van 't hof gelockt door soo veel leckernijs;
- 305 Het hof door drincken dorst, en honger soeckt door 't eeten
En jaecht de lusten voor, u sijnse toegesmeten;
'T lustsoeckend hof ontvliên de lusten daer 't om slóóft;
Ghij vollicht de natuur, wij sien haer over 't hóóft.^{303-8*28}

²⁹⁸*licht-vernoechde*: gemakkelijk tevreden te stellen

²⁹⁹*nijt... spijt*: nijd noch afgunst

³⁰¹⁻²*De lusten... becommert*: de natuur, bezorgd om u, werpt u de lusten toe waar het hof moeizaam voor zwoegt

³⁰³⁻⁸*Ghij... hóóft*: de herders sijn tevreden met wat de natuur hun biedt, maar het hof jaagt sijn lusten na zonder verzadigd te raken

*28 Granida contrasteert het land met het hof. De herders - niet gestoord door onderlinge nijd en afgunst - leven op natuurlijke wijze: ze eten en drinken alleen naar behoefte en sijn daar tevreden mee. Het hof jaagt tevergeefs het genot na: het probeert dorst te krijgen door te drinken en honger door te eten. Zo bereikt het nooit de tevredenheid van de herders: in plaats van de natuur te volgen, veronachtzaamt het hof die immers.

- Eer sal dit lichaem in een duister graf vernachten³⁰⁹
 310 Beleefden harder, als mij gaen uit de gedachten³¹⁰
 Uw weltepassse dienst, en of 't gebeurden, dat -
 Mijn hulp u nut mocht sijn in 't hof, of inde stad,
 Vertrout, dat mij geen saeck soo wichtich sal verletten,³¹³
 Of ick en salse' om u wel aen een sijde setten.
 315 Nu voecht mij wederom te keren daer ick acht
 Dat mij 't geselschap van mijn staetdochters verwacht,³¹⁶
 Welck ick gebood, van haer vermoeyde tellen,^{*29} neder
 Te sitten in het gras, tot dat ick keerden weder;
 Dewijl mij niemandt van haer allen volgen mocht,³¹⁹
 320 En mij de lust des jachts niet te versuimen docht.³²⁰
 Den hemel die bedauw uw jaren menich-vuldich
 Met geduirige rust.³²²
- ³⁰⁹*Eer*: eerder
³¹⁰*als*: dan
³¹³*sal verletten*: in beslag zal nemen
³¹⁶*staetdochters*: hofdames
³¹⁹*mocht*: kon
³²⁰*mij [...] niet [...] docht*: ik niet wilde
³²²*geduirige*: voortdurende

DAIFILO

- Wij sijn 't u alle schuldich,
 Alwaerdige Princes. Helas! hoe leedt is mij
 Dat ons vermogen min als ons begeerte sij!
 325 Den hemel wil uw staet in eeuwicheit behouwen.³²⁵
- ³²⁵*Den... behouwen*: moge de hemel u eeuwig voor rampen behoeden

GRANIDA

Vaert eeuwelijcken wel.

DAIFILO

Is onder d'aertsche vrouwen
 Dan een, die waerdich is dat om haer dienst alleen
 Al d'ander men versweer?³²⁸

³²⁸*versweer*: afzwere

DORILEA

- Hoe coel gaet hij daer heen
 Sonder dat hij van mij sijn afscheidt heeft genomen!
 330 Best volge ick hem, en sie wat hem mach overcomen.

GRANIDA^{*30}

Hoe vrolijck is de geen die danckbaerlijcken leeft

*29 *tellen*: telgangers; met name in hoge kringen werden door dames telganger-paarden bereden.

*30 Granida, op weg naar haar hofdames, spreekt een monoloog (331-364). Daifilo volgt de prinses op een afstand; Dorilea loopt hem achterna.

- Bij d'ondanckbare mensch die geen vernoeging heeft!³³²
 Dees harder toont meer dancks voor not van bosch, en boomen,³³³
 Dan menich eelman voor geschoncken vorstendoomen,
 335 Die vaeck sijn Prince danckt met oproer oft verraet,³³⁵
 En acht maer elcke staet, een trap tot hoger staet.³³⁶
 Met welcke ijver comt mij dees sijn dienste bieden?³³⁷
 Al de dienstwillicheit geveinst der edellieden
 Is mij soo veel niet waert; want dese die betoont
 340 Sijn heusheit, niet uit hoop van die te sien beloont:³⁴⁰
 Ten hoof, op hoop van loon, is 't aenschijn vol genegenheit,³⁴¹
 Maer het onheus gemoet vol onwillige tegenheit.³⁴²
 Ghij, grootsche Princen,^{*31} die door uw uitheemsche pracht
 Verwondring soeckt bij 't volck, om van het hooch geslacht
 345 Der Goden afgedaelt te schijnen, uw cieraeden,
 Uw scepters, croonen, en uw purpere gewaden
 En maken u niet soo grootachtbaer aengesien,³⁴⁷
 Als de natuire maect een laech-geboren, dien -
 'T haer lust, om liefelijck de werelt te verbasen,
 350 Een eedel geest in't hart en in't gesicht te blasen.³⁴⁸⁻⁵⁰
 En cieren het aenschijn vol vrolijckheden soet
 Met defticheit gemengt, van hoofde tot de voet³⁵¹⁻²
 Besprengend' overal de welgemaecte leden
 Met goddelijcker glans als princelijcke cleden.
 355 Gelijck d'eerwaerde Son is bij ons aertsche vuur,
 Sulx is bij d'arme kunst, de kunst-rijcke natuyr.
 Wat handt heeft oyt haer soo vernuftich mercken laten³⁵⁷
 Dat sij, bootseerende de conincklijcke vaten,³⁵⁸
 Vormde 't gewrochte goudt in aerdiger manier,³⁵⁹
 360 Als de natuir den sculp, daer ick uit dronck alhier?
 Dan 't hof en siet niet schoons in dingen licht-vercregen,^{*32}
 Natuirs geboden dienst is het onwaert en tegen;
 Maer ghij, eenvoudich volck, ontfangt haer gaven rijk
 Met open armen, en gebruicktse danckbaerlijck.
- ³³²*Bij*: vergeleken bij
³³³*not*: het genot
³³⁵*Prince*: vorst
³³⁶*maer*: slechts
staet: positie
³³⁷*dees*: Daifilo
³⁴⁰*heusheit*: wellevendheid, vriendelijkheid
³⁴¹*'t aenschijn*: het uiterlijk
³⁴²*tegenheit*: vijandigheid
³⁴⁷*soo... aengesien*: zo verheven in aanzien
³⁴⁸⁻⁵⁰*Als... lust [...] te blasen*: als de natuur een mens van eenvoudige komaf verheven in aanzien maakt, die zij wenst te begiftigen met...
³⁵¹⁻²*En... gemengt*: en bij wie de natuur het uiterlijk wil sieren met een mengsel van innemende bevalligheid en waardigheid
³⁵⁷*haer [...] mercken laten*: zich ... getoond
³⁵⁸*de... vaten*: het vorstelijk drinkgerei
³⁵⁹*gewrochte*: bewerkte

*31 Granida keurt het pronkerige gedrag van vorsten af. Ze willen hun onderdanen laten geloven dat ze van de goden afstammen, maar met al hun namaakpraal doen ze onder voor eenvoudige mensen, die van de natuur goede eigenschappen hebben gekregen. Zoals de zon het aardse vuur overtreft, zo overtreft de echte natuur de kunst die door mensen geproduceerd wordt (343-356). De vergelijking tussen de zuivere (kunstrijke) natuur en onzuivere namaakkunst komt vaak in pastorale poëzie voor.

*32 *Dan... danckbaerlijck* (361-364): Het hof geeft niet om gemakkelijk verkrijgbare zaken; het is het door de natuur gebodene niet waard en staat er vijandig tegenover. De herders ontvangen de gaven van de natuur echter met open armen en maken er dankbaar gebruik van.

REY VAN JOFFEREN

Ghij lod - der - lij - cke Nym - phen soet, Die
nau - we - lijx een ro - sen - hoedt
Om gou - wen croon soudt ge -
ven Hoe wel lust u uw le - ven!

vs. 365-368

REY VAN JOFFEREN^{*33}

365 Ghij lodderlijcke Nymphen soet,³⁶⁵
 Die nauwelijx een rosen-hoedt
 Om gouwen croon soudt geven,³⁶⁶⁻⁷
 Hoe wel lust u uw leven!

Uw lusten is u als een wet,³⁶⁹
 370 Uw loncken is een tij-geset,^{*34}
 Uw couten is vryage,³⁷¹
 Uw minnen is boelage.³⁷²

De schaduw die de cuilen heelt,³⁷³
 Waerin ghij uw genoechjens steelt,
 375 En soudt ghij niet verwinssen,³⁷⁵
 Om schaduw-throons van Prinssen.³⁷⁶

Wanneer ghij aen de reye gaet,³⁷⁷
 En dat het schalcke lietjen raedt³⁷⁸
 Het diepst van uw gepeinsen,
 380 Hoe qualijck cundt ghij veynsen!³⁸⁰

Maer soo 't uw lief niet beter can,³⁸¹
 En toont u dat sijn harte, van -
 Uw hartjen is gedreven,
 Wat isser om te geven?³⁸⁴

385 Soo ruilden ghij dat deuntjen niet
 Om avondt-spel, of morge-liedt,³⁸⁶
 Dat, voor princessen deuren,
 Haer dunne slaep comt steuren.

³⁶⁵*lodderlijcke*: lieflijke

³⁶⁶⁻⁷*Die... geven*: die een gouden kroon nauwelijks evenveel waard achten als een rozenkrans

³⁶⁹*Uw... wet*: bevrediging van uw wensen geldt bij u als de algemene norm van het leven

³⁷¹*couten*: babbelen, keuvelen

³⁷²*boelage*: speels lonken

³⁷³*de cuilen heelt*: de spelonken vult

³⁷⁵*verwinssen*: willen missen

³⁷⁶*schaduw-throons...*

Prinssen: de vorstentoon, die geen werkelijke waarde heeft

³⁷⁷*aen... gaet*: in de kring gaat dansen

³⁷⁸*dat*: wanneer;

het... lietjen: nl. van de herder

³⁸⁰*qualijck*: slecht, moeilijk

³⁸¹*Maer... can*: maar als uw geliefde evenmin kan veinzen

³⁸⁴*Wat... geven?*: wat kan het u dan schelen?

³⁸⁶*Om*: voor

*33 Granida nadert haar groep hofdames, die een loflied op het landleven zingt. Herderinnen verlangen niet naar vorstenmacht, pracht en praal, maar volgen tevreden hun natuurlijke lust: de vrijerij. Zij kunnen niet veinzen, evenmin als de herders. De vrijheid op het land is dus meer waard dan het schijnbare genot aan het hof. Het lied kan gezongen worden op 'Een Maysjen had een Ruyter lief'; de muzieknotatie is gebaseerd op *Souterliedekens*, Antwerpen 1540 (herdruk 1984), ps. 99.

*34 *tij-geset*: wet van het jaargetijde; het lonken van de herderinnen vloeit voort uit het seizoen, de lente. Veel pastorale teksten spelen zich in dit seizoen af, zie ook 202.

Een appel, die met jonste groot³⁸⁹
 390 Uw boeltje werrept in uw schoot,^{390*35}
 Daer om soudt ghij versmaden
 'S hofs tafel-overdaden.

³⁸⁹jonste: plezier
³⁹⁰boeltje: vrijertje

Als van uw lief gemeldet wert,³⁹³
 Sijn t'uwarts overgeven hart,
 395 Soo sijt ghij bet te vreden,³⁹⁵
 Als prinssen aengebden.³⁹⁶

³⁹³Als... hart: als uw geliefde
 u zou vertellen hoe zijn hart
 van u vervuld is

³⁹⁵bet: meer

³⁹⁶Als: dan

³⁹⁷haylich: zuiver,
 onverdorven

'T eenvoudich leven haylich,, leidt³⁹⁷
 Ghylîen in vreed' en vaylicheit,
 Uw vrijheit gaet te boven
 400 De schijn-wellust der hoven.

REY, GRANIDA

REY

Mijn vrouw, God sij gedanckt dat ghij ons hier ontmoet.
 'T geselschap is een deel te paerd, een deel te voet,
 Verstroyt om soecken naer u op bysondre straeten,⁴⁰³
 En haer by-eencomst is daer ghij ons hadt gelaeten,⁴⁰⁴
 405 In 't naeste dal, en sijn int keeren al misschien.⁴⁰⁵

⁴⁰³op bysondre straten: langs
 verschillende wegen

⁴⁰⁴haer by-eencomst: de
 ontmoetingsplaats

⁴⁰⁵en sijn: nl. het gezelschap
 (402)

GRANIDA

En 't wilt?

REY

Gevangen is't, mijn vrouw, en sult het sien.

DORILEA, DAIFILO

DORILEA

Daifilo, beydt wat, hoe?⁴⁰⁷
 'T en gaet ten hoof niet toe
 Gelijck ghij u laet veurstaen.⁴⁰⁸⁻⁹

⁴⁰⁷beydt... hoe: wacht even,
 wat doe je nu?

⁴⁰⁸⁻⁹'T en... veurstaen: aan het
 hof gaat het anders toe dan
 je denkt

*35 In de klassieke literatuur was de appel aan Venus, de godin van de liefde, gewijd. Een in de schoot geworpen appel is een uitnodiging tot het liefdesspel.

- 410 En wilt soo licht niet deurgaen
Met dat u wel gevalt;⁴¹¹
Hooft hoe Palemon^{*36} calt,
Die seyt dat hij verdoorde,⁴¹³
Doen hem de lust becoorde
- 415 Van 't hof te volgen. Hij⁴¹⁵
Meende, gelijk als ghij,
Dat heusheit soet van zede,
Vrientschap, en weelde meede
Daer was in overvloedt,
- 420 Gelijk de rijckdoom doet.
- DAIFILO**
En als hij 't quam te proeven?⁴²¹
- DORILEA**
Doe vandt hij met bedroeven,
Dat daer die dingen sijn
Niet anders als in schijn.⁴²⁴
- 425 Wat sneuvel (seit hij) och wast voor mijn groene jaeren,⁴²⁵
Als ick mijn soete buurt, en vrijheit liete vaeren!
En dienen ghing ten hoof;^{*37} ick meende 't was al claer -
Goudt datter blonck, maer 't is een momme-vollick daer;⁴²⁸
Het aenschijn vol sachtmoedicheits,
- 430 'T gemoedt vol felle woedicheits,
Een minnelijck gelaet,
'T hart vol van nijdt en haet;
Saechdij de visschers oyt, om licht de visch te trecken,⁴³³
Den scharpen angel-hoeck met lockend aes bedecken?
- 435 Recht gaet het soo ten hoof. De dienstbaerheit, die sij⁴³⁵
Soo mildt u bieden aen, is lockbedriegerij:
Haer dienst, en hullep streckt maer om u te verrassen
Met onvermoede slach, en door uw val te wassen.⁴³⁸
Oprechte vrientschap, Godts-vrucht, onbevleekte trouw,
- 440 Veilige' onnoselheit, recht-uitheit sonder vouw,⁴⁴⁰
Waerheit van woorden, goedicheit,
Worden daer voor cleinmoedicheit,
Voor slechtheit ijl veracht,⁴⁴³
- ⁴¹¹*dat*: wat
- ⁴¹³*verdoorde*: zich gek liet maken
- ⁴¹⁵*Van*: om
- ⁴²¹*quam te proeven*: begon te ondervinden
- ⁴²⁴*Niet... schijn*: enkel schijn
- ⁴²⁵*sneuvel*: een ongeluk
- ⁴²⁸*een momme- vollick*: een volk van bedriegers
- ⁴³³*licht*: zo gemakkelijk mogelijk
- ⁴³⁵*Recht... soo*: precies zo gaat het
- ⁴³⁸*te wassen*: hogerop te komen
- ⁴⁴⁰*Veilige' onnoselheit*: onbezorgde argeloosheid
- ⁴⁴³*slechtheit ijl*: waardeloze domheid

*36 *Palemon*: herdersnaam die in klassieke bucolische poëzie vaak voorkomt, onder anderen bij Vergilius.

*37 Palemons beschrijving van het hofleven (427b-448) is gedeeltelijk ontleend aan Guarini, *Il pastor fido*.

- Beguigelt, en belacht.⁴⁴⁴
 445 'T is al geveinst ten hoof watmen 'er siet vertogen,
 Geveinst is haer gelaet, geveinst haer mondt, haer oogen,
 Geveinst haer Godsvrucht, jonst, haer vriendschap en haer vree,
 En g'lijck haer deuchden sijn, soo is haer weelde mee.⁴⁴⁸
 Wanneer de hovelingen
 450 Een vrolijck liedtjen singen,
 'T en is van vreuchde niet,
 Maer 't is, om het verdriet
 Daer 't hart af wort verbeteret,⁴⁵³
 Een weinich te vergeten.
 455 Haer lachen is van spijt,⁴⁵⁵
 Of 't duirt de corte tijdt
 Eens oogenblix, tot dat 's gemoedts staedige plagen,
 Die 't weeren uit het hart, 't oock uit het aensicht jaeghen.⁴⁵⁸
 Wats al des werelts lust
 460 Als 't hart niet is gerust?
 Hierom, Daifilo, staeckt uw opset voorgenomen,
 Ghij weet waer dat ghij sijt, maer niet waer ghij sult comen.
 Die wel is, blijf.⁴⁶³
- DAIFILO**
 Jae, maer
 Of ick niet wel en waer,
 465 Of of ick beter winste?⁴⁶⁴⁻⁵
- DORILEA**
 Soo soudij doch ten minste
 Het hof niet volgen, dan
 Slaet yet wat anders an⁴⁶⁸
 Sonder het groene woudt en dees landouw te laten.⁴⁶⁹
- DAIFILO**
 470 Jae Dorilea, ghij noch al Palemons^{*38} praten
 En sult mij meer sijn raedt doen volgen dan sijn daedt.
- DORILEA**
 Soo mocht het u wel gaen gelijk het hem nu gaet,
 Die nae 't verdrach van soo veel slaevernij en snóótheit,⁴⁷³
- ⁴⁴⁴*Beguigelt*: bespot
⁴⁴⁸*En... mee*: En de vreugde van de hovelingen is al even geveinsd als hun deugden
⁴⁵³*Daer... verbeteret*: dat aan hun hart knaagt
⁴⁵⁵*van spijt*: zuurzoet
⁴⁵⁸*t*: nl. het lachen
⁴⁶³*wel*: tevreden
⁴⁶⁴⁻⁵*Of... winste*: Als ik nu eens niet blij was en meer wenste?
⁴⁶⁸*Slaet [...] an*: begin
⁴⁶⁹*landouw*: landelijke streek
⁴⁷³*t verdrach*: het verdragen

*38 Ook de herder Palemon trok naar het hof en kwam bedrogen uit (412-460).

475 Als hij verwachte 't loon van ingebeeelde gróótheit,
Is wijs geworden dat sijn hoop niet was dan windt;
En claecht, nu 't ommecomt, dat hij sich selven vindt⁴⁷⁶
In plaets van een jonck hoveling
Geworden een oudt schoveling.^{*39}

⁴⁷⁶*nu 't ommecomt*: nu het te
laat is

*39 *In... schoveling* (477-478): 'Jonck hoveling, oudt schoveling' was in Hoofts tijd een spreekwoord: een jeugdige geluksvogel wordt later vaak een verschoppeling.

Tweede deel

DAIFILO^{*1}

- Hoe aengenaem is in een schoon lichaem de deucht!
 480 Hoe lieflijck heusheit in de geen die mach gebieden!
 En ghij die 't goedt doen lust, daer ghij wel quaet doen meucht,
 Hoe heerlijk is den strael des goetheits^{*2} in uliêden!
 Hoe veel schoonheden heeft de schoonheit t'saemgeveucht
 Eer s'haer vernoeghen liet aen 't schoon van een Granide!⁴⁸⁴
 485 O schoone Son, als ghij verscheent in mijn gedacht,⁴⁸⁵
 Doe leerde mij den dach dat ick in duistre nacht,⁴⁸⁶
 Met vliessen overschaeuwte sijnde mijn oogen beyde,⁴⁸⁷
 Bij 't rookrich licht eens lamps mijn dromich leven leyde.
 Want als begeerlijckheit in eigen lust verblindt,^{*3}
 490 Die schoonheits lichaem meer als lichaems schoonheit mindt,
 Mij tot vereeniging van aertsch met aertsch dee póóghen
 Doen suiverde uwe glans de dickheit van mijn óógen,⁴⁸⁹⁻⁹²
 Optreckende' haer gesicht tot uwaerts, waer door mijn⁴⁹³
 Siel kennende' haer waerdij, poocht met haer een te sijn;⁴⁹³⁻⁴
 495 Al sou sij, cleene mug, om in glans te verwanderen,
 Vliend' in de Son met die vereenen door 't veranderen.^{495-6*4}
 Maer belcht uw schoone siel haer dat mijn siele cleen⁴⁹⁷
 Altevermetel poocht met u te wesen een,

⁴⁸⁴*Eer... aen:* voordat ze tevreden was met

⁴⁸⁵*Son:* nl. Granida

⁴⁸⁶*Doe:* toen

⁴⁸⁷*Met... beyde:* terwijl mijn ogen door een floers bedekt waren

⁴⁸⁹⁻⁹²*Want als [...] Doen:*

Want toen [...] toen *dickheit:* troebelheid

⁴⁹³*haer gesicht:* hun blik (nl. van Daifilo's ogen)

⁴⁹³⁻⁴*mijn... sijn:* mijn ziel, haar evenbeeld herkenkend, met die glans één probeert te worden

⁴⁹⁵⁻⁶*Al... veranderen:* alsof mijn ziel, kleine mug, de zon in vliegend om in glans te veranderen, zich met de zon verenigen zou door het veranderen

⁴⁹⁷*belcht [...] haer:* maakt [...] zich boos

- *1 Daifilo heeft in Granida de platonische Schoonheid herkend. Hij vergelijkt haar met de zon, door wier stralen hij plotseling beseft dat hij tot nu toe in zijn minnevlagen alleen zijn eigenbelang gediend had (voor de overeenkomsten met Plato's grotmythe zie de inleiding). Vanaf nu streeft Daifilo ernaar zijn ziel met die van Granida te verbinden, in een dienende liefde voor haar. De prinses brengt hem tot zelfinzicht (*de waerheit*, 510) en maakt hem deugdzaam.
- *2 Met de *goetheit* (482) en *schoonheit* (483) worden de platonische Ideeën van het absolute Goede en Schone bedoeld; Granida is er de verpersoonlijking van (484).
- *3 *Want... póóghen* (489-491): Verblind door zijn erotische begeerte probeerde Daifilo het aardse met het aardse te verenigen, omdat hij een mooi uiterlijk boven echte schoonheid verkoos. Daifilo hechtte meer waarde aan *schoonheits lichaem* (490, het stoffelijk lichaam) dan aan *lichaems schoonheit* (490, de Idee van het Schone).
- *4 Door Granida's glans herkent Daifilo de waarde van zijn ziel en ook die van de hare, waarmee hij zich wil verenigen. Mogelijk zinspeelt Hooft hier op de twee helften van één ziel. De vergelijking van Daifilo met een insect is een variatie op het, al in de oudheid voorkomende, erotische beeld van de mug die naar de brandende kaars vliegt én, al rondwalend op zoek naar het licht, omkomt. *Al* (495) is geïnterpreteerd als een zetfout voor *Als*.

- Soo sal de wil mijns siels in als met d'uw gemeen,, sijn⁴⁹⁹
 500 Behalven in (dat sij niet can) niet willen een,, sijn.⁵⁰⁰
 Sij wil al willen dat ghy wilt, dat can sij niet,
 Sonder haer eigen doodt, soo lang ghij 't haer verbiedt:^{501-2*5}
 Maer gaefdij haer verlot, en wilde ghij dat mede,
 Soo maecken liefd, en weerliefd ons vereende vrede;
 505 Dat sou de vrientschap sijn waer nae mijn liefde tracht,*⁶
 Dan ving ick dat ick jaegh; doch alhoewel mijn jacht
 Is sonder hoop van vangst, nochtans mij lust te talen,, van -⁵⁰⁷
 Naebij te volgen 't geen dat ick niet achterhalen,, can.
 Hoe qualijck vat ick selfs mijn eigen siels beroer!⁵⁰⁹
 510 Ick heb de waerheit, maer ick heb haer aen een snoer,
 En sij vliecht ommendom met haer snorrende vlerken,
 Toonende' een ander sijde', eer ick wel d'een can merken.^{512*7}
- ⁴⁹⁹*in als*: in alles
⁵⁰⁰*Behalven... sijn*: behalve in uw onwil tot vereniging, want die onwil kan mijn ziel niet opbrengen
⁵⁰¹⁻²*Sij... verbiedt*: mijn ziel wil alles wat u wilt, maar kan dat niet zonder haar eigen dood te willen, zolang u de vereniging verbiedt
⁵⁰⁷*talen*: proberen
⁵⁰⁹*Hoe... beroer!*: wat is het moeilijk om de roerselen van mijn ziel te begrijpen!
⁵¹²*eer... merken*: voordat ik de ene zijde goed gezien heb

TISIPHERNES, DAIFILO

DAIFILO

- Houdt, Daifilo, te hooch! Maar siet, hier comt mijn heer.⁵¹³
 Hoe onbekent voor mij was dese naem wel eer!⁵¹⁴
 515 Maer om aen 't geen dat mij behaecht weer te behagen,
 Moet ickse leeren, met dienstbaerheit te verdragen.⁵¹⁶
 Een ander soeckt om winst te dienen, en ick lij
 Om gaerne dienst te doen ongaerne slavernij.*⁸
 Ick soeck geen ander loon van dienst, als dienst; mijn leven
 520 Granide, tot uw dienst ick over heb gegeven:
 Dees Prins te dienen schijnt om daer te raken an⁵²¹
 Het naeste middel, want wort hij uw echte man,⁵²²
- ⁵¹³*Houdt... hooch!*: stil, Daifilo, houd je in!
⁵¹⁴*dese naem*: deze titel, nl. heer
⁵¹⁶*se*: de naam, nl. het gezag van Daifilo's heer
⁵²¹*Dees Prins*: Tisiphernes; *daer*: de dienst aan Granida
⁵²²*naeste*: beste; *wort... man*: als hij uw echtgenoot wordt, dan

- *5 Vanwege haar maatschappelijke status zou Granida een zielenvereniging af kunnen wijzen. Ook dan zal Daifilo zich naar haar wil richten, behalve naar haar wil niet één te worden, want dat kan hij niet. Zijn ziel zou dus wel alles willen wat zij wil, maar zolang zij een vereniging verbiedt, zou een nastreven van háár wil (nl. niet één worden) zijn eigen dood betekenen.
- *6 Mocht Granida wel in vereniging toestemmen, dan zouden liefde en wederliefde gezamenlijk vrede bewerkstelligen en dat zou de vriendschap zijn waarnaar Daifilo's liefde streeft. Hooft laat de component *min* hier uit de redenering weg, waarschijnlijk omdat Daifilo nog slechts aan een geestelijke band durft te denken.
- *7 De confrontatie met Granida heeft voor Daifilo duizelingwekkende consequenties: hij ziet de waarheid, maar zij toont zich van verschillende kanten, afhankelijk van de verschillende opstellingen die Granida in zijn ogen zou kunnen kiezen. Het beeld van de waarheid als een rondvliegend, snorrend insect duidt mogelijk op het kinderspel met een aan een draadje gebonden meikever.
- *8 *heer... slavernij* (513-518): Als herder hoefde Daifilo niemands gezag te erkennen, maar nu moet hij dat leren als hij wil beantwoorden aan zijn gevoelens voor Granida. Terwijl anderen dienst nemen om voor zichzelf iets te winnen, kan hij zijn loon - een leven in dienst van Granida - helaas alleen als slaaf van Tisiphernes verwerven.

Ick word' uw staege slaef, en crijgh mijn hoop door desen,⁵²³
En mach ick U niet sijn, ick sal dan d'uwe wesen.^{524*9}

⁵²³*uw staege*: voor altijd uw trouwe

⁵²⁴*En... wesen*: en al mag ik niet in u opgaan, dan zal ik toch uw eigendom wezen

TISIPHERNES

525 Siet hier de dienaer daer ick mij best op vertrouw.
Daifilo', hoort hier.

DAIFILO

Mijn heer.

TISIPHERNES

Gaet knielen voor mijn vrouw

Uit mijnen naem, en meldt, dat ick door 't vyer gedreven⁵²⁷

'T welck staech hoochaerdich climt, en wallecht vanden dael,⁵²⁸

In dese borst ontfonckt van haere schoonheits strael,⁵²⁹

530 Den croon van Persen eisch voor mij, om haer te geven.⁵³⁰

Indien dat sij, dewijl ick eindelijk bescheyt⁵³¹

Op mijn versoeck verbid, van 's conings mogentheit,

Een windeken van jonst liet in haer harte waeyen⁵³³

Tot mijwaerts, 't waer een wenck voor 's hemels Goden blij,

535 Waerop sij passende souden 't geluck tot mijn

Van duisent aengesichten 't lachenste doen draeyen.^{534-6*10}

Bidt haer ootmoedelijck, dat sij daer 't al aen staet,⁵³⁷

Van mijn vernedert hart haer dit ontsmeken laet.

Gaet heen, ick gae ten hoof terstondt den Coning spreecken.

⁵²⁷*vyer*: vuur

⁵²⁸*wallecht... dael*: niet wil weten van neerzinken

⁵²⁹*van haere*: door Granida's

⁵³⁰*Persen*: Perzië

⁵³¹*eindelijk*: na lang

wachten;

bescheyt: antwoord

⁵³³*Een... jonst*: een zuchtje genegenheid

⁵³⁴⁻⁶*'t waer... draeyen*:

Granida's gunst zou een signaal voor de goden zijn om het meest stralende van de duizend gezichten van het geluck naar mij te wenden

⁵³⁷*daer... staet*: van wie alles afhangt

DAIFILO

540 Aen mijn dienstwillicheit, mijn heer, salt niet gebreecken.

TISIPHERNES^{*11}

Mijn ijverighe moedt, door moeyelijcke que⁵⁴¹

Van lang vertoef, is sadt van uitstel op uitstel;⁵⁴²

En mijn gedachten, die ten top van eeren strecken,⁵⁴³

Cunnen uit ydel hoop niet langer voetsel trecken;

⁵⁴¹*Mijn... moedt*: mijn vurig gemoed

⁵⁴²*vertoef*: wachten

⁵⁴³*die... strecken*: die streven naar de hoogste eer

*9 *Ick... wesen* (519-524): als echter Tisiphernes Granida's echtgenoot wordt, leidt voor Daifilo de dienst aan zijn heer tot het mooist denkbare loon: hij wordt dan ook Granida's slaaf en is dus toch de hare, al kan hij niet met haar één worden.

*10 In Hoofts visie kunnen de goden macht uitoefenen over het lot. De beeldspraak *duisent aengesichten* (536) is gebaseerd op de voorstelling van 't *geluck* (535) als Vrouwe Fortuna.

*11 Nu volgen twee monologen: Tisiphernes blijft achter (541-553), terwijl Daifilo op weg gaat naar de koning (554-562).

- 545 Dat dese dach den draedt mijns hoops in stucken cort,^{*12}
 Of mij vergelde 't bloedt met ruimten uitgestort⁵⁴⁵⁻⁶
 In dienste van het rijck; voor soo veel swaricheden,
 Voor arbeit, lijfs-gevaer, voor hoogh en laegh geleden,
 Mij loonende (naer eisch van saken uitgerecht)⁵⁴⁹
 550 Met 's Conings hoochste jonst, en de Prinsses ten echt;
 Op dat de Persen sien, wie, als des Conings daghen
 Verloopen sullen sijn, de groote croon sal draghen.
 De raedt is al vergaert, 't is tijdt om in te treên.⁵⁵³

DAIFILO

- Ayme, wat soeticheit vloeyt mij door al mijn leên!
 555 Mijn voorbarige siel haer wentelt in 't verheughen,⁵⁵⁵
 Al eer de sinnen haer dat mededeelen meugen,⁵⁵⁶
 En loopt haer boôn voorbij onlijdsaem van vertoef,⁵⁵⁷
 Waer door ick vreuchd geniet al eer dat ickse proef.
 Hemelsche Venus,^{*13} drijft mijn tong door uwe goedicheit,
 560 Dat ick uitdrucken mach het minst van mijn ootmoedicheit,⁵⁶⁰
 Van d'overgevenheit mijns harts tot haer, en van⁵⁶¹
 D'eerbiedicheit, die niet als haer verwondren can.⁵⁶²

CONING, OSTROBAS, TISIPHERNES

CONING

- Loflijcke Prinssen, tot noch toe heb ick gelaeten
 Yemandt te noemen, die mijns dochters huwelijck
 565 Waerd't sijnd', aenvaerden mocht de breydel van dit rijck,⁵⁶⁵
 En heerschappie van soo veel verscheiden staeten;^{566*14}
 Om d'ingeseten door voorsichtich cloeck beleyt⁵⁶⁷
 Tegen uitheemsch geweld sorchvuldich te bewaeren,

⁵⁴⁵⁻⁶*Dat... uitgestort*: Moge deze dag mijn hoop definitief aan stukken slaan, of mij eindelijk belonen voor het vele door mij vergoten bloed
⁵⁴⁹*naer... uitgerecht*: zoals mijn daden rechtvaardigen
⁵⁵³*De... vergaert*: de raadslieden zijn allen bijeengekomen

⁵⁵⁵*Mijn... verheughen*: mijn ziel koestert zich al bij voorbaat in het genot
⁵⁵⁶*Al... sinnen*: voordat de zintuigen
⁵⁵⁷*En... vertoef*: en mijn ziel loopt vooruit op de meldingen van de zintuigen want ze kan niet langer wachten
⁵⁶⁰*het minst*: tenminste iets
⁵⁶¹*haer*: Granida
⁵⁶²*die... can*: die een en al bewondering is

⁵⁶⁵*breydel*: teugel
⁵⁶⁶*staeten*: gebieden
⁵⁶⁷*d'ingeseten*: de ingezetenen;
voorsichtich cloeck: bedachtzaam en schrander

*12 Tisiphernes wil nu eindelijk duidelijkheid. Ofwel zijn hoop zal vruchteloos blijken, ofwel hij zal eindelijk beloond worden voor zijn verdiensten voor Perzië: het vele bloedvergieten en alle andere moeilijkheden, waarbij hij steeds zijn leven riskeerde, zowel voor hoge als voor lage personen.

*13 *Venus*: de godin van de liefde.

*14 Perzië omvat verschillende staten en volken; de koning is dus in feite keizer (zie ook 626, 629).

- En voor mij nae 't verloop van mijn slippende jaeren,⁵⁶⁹
 570 Te stieren met ontsich, en met liefallicheit.⁵⁷⁰
 D'oorzaak, o Tisiphernes, dat ghij niet en trouden⁵⁷¹
 Te saemen overlant, naer uw verdienst en wins,⁵⁷²
 Is niet dat ick ontken, mijn grootmoedige Prins,
 Hoeveel dit coninckrijck is in uw deucht gehouden;⁵⁷⁴
 575 Maer 't is dat Ostrobas, van hoochverheven stam,
 Wiens vroomheits lofgeclanck verdooft al 's werelts canten,⁵⁷⁶
 Dit oock door brief op brief, gesanten op gesanten,
 Versocht heeft tot nu toe dat hij hier selve quam.
 Ons deucht-vruchtbaere tijt heeft, schijnt het, willen draegen
 580 Twee mannen even groot van achtbaerheit bij mij,
 Den eenen in verdienst, den andren in waerdij,^{*15}
 Den welcken even seer ick wensche te behaegen;
 Maer dat en can niet sijn; nochtans ick boven al
 Niet meer op d'eene sijd', als d'ander sijd' sal hellen,
 585 Maer ick begeer dat ghij, in 't vryen meegesellen,⁵⁸⁵
 Comt overeen wie dat den andren wijcken sal.
 Een yder doe den andren blijcken sijne reden.⁵⁸⁷
 De bestgegrondste win, de swackste willich wijck,
 Of dat het lot u schey' sijn uw reên gelijk;
 590 Soo blijft binnen het rijck in rust, buiten in vreden.
- OSTROBAS**
 Hoe nu? Een onderdaen, een slaef dien de voochdij
 Van hooger wetten dwingt, gelijkctmen die bij mij?
 Bij 't bloedt van Arsaces?^{*16} Wiens grootheit hooch geresen
 De Parthen, 's werelts vrees, alleen ontsien en vresen;⁵⁹³⁻⁴
 595 De Prins voor wiens geweld d'opgaende Sonne swicht,
 En nau sijn vrees ontslaet als hij sijn hielen licht.⁵⁹⁵⁻⁶
 Den donder van mijn naem sal Persen die versmaden⁵⁹⁷
 Tot-dat het siet en voelt, de blixem van mijn daden?
- ⁵⁶⁹voor... jaeren: in mijn
 plaats, na mijn dood
⁵⁷⁰stieren... ontsich: besturen
 met gezag
⁵⁷¹ghij: Tisiphernes en
 Granida
⁵⁷²wins: wens
⁵⁷⁴is... gehouden: aan uw
 deugd verplicht is
⁵⁷⁶Wiens... canten: wiens
 dapperheit overal geroemd
 wordt
⁵⁸⁵in... meegesellen:
 concurrerende minnaars
⁵⁸⁷reden: de argumenten
 voor aanspraak op de troon
⁵⁹³⁻⁴wiens... vresen: wiens
 hooggerezen grootheit het
 enige is waarvoor de overal
 ter wereld gevreesde Parthen
 ontzag hebben
⁵⁹⁵⁻⁶De Prins... licht: de vorst
 waarvoor oost en west bang
 zijn
⁵⁹⁷die: nl. mijn beroemde
 naam

*15 De koning weet niet te kiezen tussen de verdiensten van *den eenen*, Tisiphernes en de afkomst van *den andren*, Ostrobas.

*16 *Arsaces* (593): Ostrobas, afstammeling van Arsaces, stichter van het rijk van de Parthen, meent dat de wetten van zijn rijk Tisiphernes tot zijn slaaf maken. De macht van Arsaces (en zijn nakomelingen) is zo groot dat de opgaande zon (in het oosten, 595) voor hem buigt, terwijl hij al even bang is als hij weer ondergaat (in het westen, 596): de hele wereld heeft dus ontzag voor hem.

- Ick wijcken? Jae, soo wijckt de Nijl wanneer hij vliet⁵⁹⁹
 600 Met onbetoomde loop, noch letsel aen en siet⁶⁰⁰
 Wat hij vindt inde weech, versleept boschage' en dijcken!
 Puinbergen opgehoopt van uitgeroyde rijcken^{602*17}
 Die sullen mij den wech banen tot hoocheits top
 Daer mijn gemoedt nae staet, en om te climmen op⁶⁰⁴
 605 Den throon van mijn opset, sullen dat sijn de trappen.
 En of den Hemel viel? Ick salder overstappen,⁶⁰⁶
 Eer sijn getuimels drang mijn strenge moedt verdruck:⁶⁰⁷
 Hij spuw sijn crachten uit, en 't buldrende Geluck⁶⁰⁸
 Clatre vrij met sijn sweep, 't sal mij geen vrees in prenten;
 610 Ick trotse sijn geweld, en puf sijn dreygementen.⁶¹⁰
 Maer ghij, o tedre Pers, wat stadij nae mijn eisch?⁶¹¹
 Die niet een senu taey hebt aen uw weecke vleisch,⁶¹²
 Ghij, halve-vrouw, laet mans d'oefning van't heerschen houwen.⁶¹³
 Maer 't is u om de vrouw: ghij vindt wel ander vrouwen⁶¹⁴
 615 Waer mee ghij oeffenen de troetel-cunste meucht
 Daer ghij u op verstaet, en die ghij van uw jeucht⁶¹⁶
 Met geyle zeden leert, bedampt van wijn en róósen.⁶¹⁷
 Sardanapalus comt en wil Atlas verpóósen,^{*18}
 O Goden, wacht uw hals! Gelijk 't oneedel bloedt,
 620 Sulck uw hantering is. Maer ick ben opgevoedt⁶¹⁹⁻²⁰
 Onder 't gekners van't stael, 't geberst van helm en swaerden,
 'T gekrijs van't oorloochs-volck, en 't briesschen van de paerden;
 De dulle trommel, en d'opstokende trompet⁶²³
 Sijn mijn dertelste spel; d'hard' aerd', als 't nauwt, mijn bedt.⁶²⁴
 625 Aensiet uw swackheit om u selven te verschoonen:
 Ghij 't rijck van Persen? Hoe? De last van soo veel croonen^{*19}
- ⁵⁹⁹soo... Nijl: alsof de Nijl zou wijken!
⁶⁰⁰letsel: beletsel
⁶⁰²uitgeroyde: verwoeste
⁶⁰⁴Daer... staet: waar ik naar verlang
⁶⁰⁶of: als
⁶⁰⁷strenge: sterke
⁶⁰⁸Geluck: lot
⁶¹⁰gewelt: macht
puf: lach om
⁶¹¹Maer... eisch: Maar jij, verwijfde Tisiphernes, hoe durf je aanspraak te maken op wat ik eis
⁶¹²senu: spier
⁶¹³d'oefening... heerschen: de machtsuitoefening
⁶¹⁴Maer... vrouw: en als het u om de vrouw te doen is
⁶¹⁶Daer... verstaet: waar u verstand van heeft
⁶¹⁷bedampt van: bedwelmd door
⁶¹⁹⁻²⁰wacht... is: past op uw leven! U (Tisiphernes) handelt als een laaggeplaatst man
⁶²³dulle: dol makende
⁶²⁴als 't nauwt: als de nood het eist

*17 *Puinbergen... dreygementen* (602-610): toespeling op de Griekse mythe over de giganten (de *Gigantomachie*), waarin de reuzen bergen op elkaar stapelden om de godenberg, de Olympus, te bestormen. Met hulp van Hercules werden de reuzen echter verslagen. De overmoedige Ostrobas voorspelt dat hij de puinhopen van verwoeste rijken tot aan de hemel zal opstapelen. Zelfs de natuurramp van een vallende hemel zal hem niet deren, evenmin als de macht van het lot. Dergelijke doldriestheid is natuurlijk geen goede eigenschap voor een vorst.

*18 *Sardanapalus, Atlas* (618-620): Ostrobas vergelijkt Tisiphernes minachtend met de verwijfde laatste koning van Assyrië en zichzelf met Atlas, de reus die de wereld op zijn nek torst. De goden zijn hun leven niet zeker als ze zo dom zijn een laaggeplaatste als Tisiphernes de heerschappij te geven. Ostrobas' zelfoverschatting kent geen grenzen.

*19 De Perzische kroon is drievoudig (zie ook 566).

- Kneusde' u het beckeneel; het pack van sulck gebiedt⁶²⁷
 Druckte' u de schouders in, geeft u daer onder niet.⁶²⁸
 De voorstandt van soo veel t'samen-gegroeide landen⁶²⁹
 630 Vereischt een cloecker borst, en clem van grover handen.
 Voorts die sich wil bij mij gelijkken in waerdij
 Moet daer geen proef van doen door lot of praterij,
 Maer door de deucht alleen: dat vroomheit in het vechten⁶³³
 Sich tegens vroomheit stel om ons geschil te slechten,
 635 Het rijck en de Prinsses sij des verwinners prijs.
 Dan ghij sult, mijnen raet volgende, sijdijs wijs,^{*20}
 (Hoewel een onderdaen geen dienst soo menichvuldich
 Can doen, of hij en blijft noch veel sijn Prinsse schuldich)
 U laten loons genoeg voor uw verdiensten sijn
 640 Dat u de Coning hier geleken heeft bij mijn.

TISIPHERNES

- Wanneer 's moeds buyen dul des redens toom ontslippen,⁶⁴¹
 Gelijk den storm, dien ghij blaest uit verwaende lippen,
 Ist onbesuisde windt die vaeck het minste schaedt,
 Maer scheurt sijn eigen cracht op onbeweechde clippen;⁶⁴⁴
 645 Soo doet uw raserij op Coning, Mij, en Raedt.⁶⁴⁵
 De rij van Prinssen oudt, uit welcker brave saedt
 Ghij u gesproten roemt, en wort hier niet versmeten;⁶⁴⁷
 Maer dat ghij d'eer van mijn doorluchtich huis versmaedt,
 Om dat een oppervoocht is boven mij geseten,
 650 Ick en dees Persen al uw bittren ondanck weten.⁶⁵⁰
 Want onse Coning valt ons niet soo wreedt en wrang,
 Noch wij den onsen, als ghij, die trots en vermeten⁶⁵²
 Uw verblufte gemeent in slavernije strang⁶⁵³
 Ondrachelijck verheert met hart geweld, en dwang;⁶⁵⁴
 655 Waer door uw moed verheft dat ghij 't met uw braveren⁶⁵⁵
 Den Goden, soo ghij waendt, des hemels, maeckt te bang,
 Die, (lachsens' er niet om) 't u ras sullen verleen.^{*21}
 Maer ons bijzonder volck rechtvaerdich wij verheeren,⁶⁵⁸

⁶²⁷*beckeneel*: hersenpan;
het... gebiedt: de last van zo'n
 heerschappij
⁶²⁸*geeft*: begeef
⁶²⁹*voorstandt*: bescherming,
 verdediging
⁶³³*deucht*: krijgsdeugd;
vroomheit: dapperheid

⁶⁴¹*Wanneer... ontslippen*: als
 de dolle vlagen van de
 hartstocht ontsnappen aan de
 teugel van het verstand
⁶⁴⁴*scheurt*: breekt
⁶⁴⁵*Soo doet*: zo breekt zich
⁶⁴⁷*versmeten*: veracht

⁶⁵⁰*Ick... weten*: beschouwen
 alle Perzen en ik als uw
 bittere ondankbaarheid
⁶⁵²*vermeten*: verwaten
⁶⁵³*Uw... gemeent*: uw murw
 geworden volk
⁶⁵⁴*verheert*: onderdrukt
⁶⁵⁵*Waer... verheft*: waardoor
 u zo overmoedig wordt;
braveren: snoeven
⁶⁵⁸*bijzonder*: speciaal aan
 onze zorgen toevertrouwd

*20 *Dan... mijn* (636-640): Als Tisipherens verstandig is, volgt hij Ostrobas' raad op en beschouwt hij het als een voldoende beloning dat de koning hem met Ostrobas heeft vergeleken - als Tisiphernes al recht heeft op een beloning: geen onderdaan kan immers zoveel diensten voor zijn vorst verrichten of hij blijft hem er nog altijd meer schuldig.

*21 *Waer... verleen* (655-657): Ostrobas denkt wel dat hij de goden bang kan maken (zie 602-610), maar deze zullen hem dat snel afleren, als ze het al niet bij gewoon uitlachen zullen laten.

- En met bescheidenheit de Coning 't algemeen.⁶⁵⁹
- 660 Dees deuchden houden wij op 't alderhoochst in eeren,
Die ghij, verkeert, vervreemt van alle recht en reên,⁶⁶¹
Soo smaedelijck gewoon met voeten sijt te treên,
En moedeloosheit noemt een ondeucht in den helden.⁶⁶³
Waer door ten aensien van uw overdwaelsche zeên⁶⁶⁴
- 665 Ghij mij en dese, comt voor halve vrouwen schelden.⁶⁶⁵
Maer niet meer als uw dulle gramschaps ijl-gewelden,⁶⁶⁶
Vrees ick sonder belul uw groove lichaems cracht,⁶⁶⁷
En 't viel licht dat ghij noyt tot uwent nae vertelden
De troetelingen van dees halve vrouwen sacht.^{*22}
- 670 Dan of 't gebeurde, dat ghij mij al ommebracht,
Soo souden u nochtans dees Persen cloeck, en moedich
Niet kennen voor haer Prins, (ken ick haer) maer verwacht⁶⁷²
Van al het rijck, en elck bijzonder wraeke bloedich:
Want sijliên nemmermeer sullen het heerschen woedich,
- 675 En uw uitheemsche trots lijden in plaets van mij,
Noch laten wraeck te doen over een Prinsse goedich,⁶⁷⁶
Van wiens verdiensten en loflijcke daden, sij
Gunstiger oordelaers en kenners sijn als ghij.

OSTROBAS

- Een lecker trotst mijn cracht, (wat sal mij noch ontmoeten?)⁶⁷⁹
- 680 En hij leydt niet vertreên aen mortel van mijn voeten?⁶⁸⁰
Ostrobas, wat u beurt? Ghij dreicht mij met gevaer.⁶⁸¹
Van uwe wraeck; ick tart de Persen allegaêr.
Daer leydt den handschoe, d'eerst van soo veel onvervaerden
Tast sonder beven aen, en hef hem van der aerden.
- 685 Soo lang 'er een sal sijn, die mij darf tegenstaen
Van allen, en sal ick niet weygeren te slaen.
Ghij meucht u vrij met keur van wapenen versorgen.⁶⁸⁷

TISIPHERNES

- Mijn is dan d'eerste beurt. Nu dat dan tegen morgen,
Rechtvaerdich Coning, ons een plaetse werd bestelt,⁶⁸⁹
- 690 Op dat de bleecke dootd in een besteken veldt,⁶⁹⁰
Een van ons beyden doe sijn stijf opset vergeten.

⁶⁵⁹*En... algemeen:* en op verstandige wijze heerst de koning over al zijn volken
⁶⁶¹*ghij... van:* u, ontaard en vervreemd van
⁶⁶³*moedeloosheit:* gebrek aan vechtlust
⁶⁶⁴*overdwaelsche zeên:* buitensporig gedrag
⁶⁶⁵*dese:* nl. de raad
⁶⁶⁶*uw... ijl-gewelden:* het holle geweld van uw raaskallende boosheid
⁶⁶⁷*Vrees... cracht:* vrees ik uw grove lichaamskracht die redelijkheid mist
⁶⁷²*kennen:* erkennen
haer: hen
⁶⁷⁶*een... goedich:* nl. Tisiphernes

⁶⁷⁹*lecker:* kwajongen
⁶⁸⁰*vertreên... mortel:* tot gruis vertrap
⁶⁸¹*wat... beurt?:* wat gebeurt je?

⁶⁸⁷*u [...] met [...] versorgen:* u voorzien van

⁶⁸⁹*werd bestelt:* in gereedheid gebracht wordt
⁶⁹⁰*in... veldt:* in een gemarkeerd strijdperk

*22 *En... sacht* (668-669): ironisch: en het zou gemakkelijk kunnen gebeuren dat u de 'vertoetelingen' van die zachtzinnige halve vrouwen nooit thuis zou navertellen.

CONING

Sijn uw gramschappen op elckander soo gebeten,
Dat sachter middel niet can einden uw crackeel,
Soo laet ten minsten u de roof van 't afgereten

- 695 Harnas uws vyants, sonder hem te moorden heel,^{*23}
Volle verwinning sijn, en slechting van 't verscheel.

GRANIDA^{*24}

- Wanneer het aertrijck van des ruwen Winters plagen,
En sijn ontijdich coudt omhelsen wort ontslagen,⁶⁹⁸
Gevoelt sij in haer hart oprekenen de schier⁶⁹⁹
700 Heel uitgedoofde cracht van haer begraven vier,⁷⁰⁰
Door dien de Lenten soet, in sijn verliefde weecken,
Haer streelt, en ondergaet met minnelijker treken,⁷⁰²
Wanneer dat hij vernieuwt den outsbekenden brandt;
Levende ritseling doorcruipt haer 't ingewant;⁷⁰⁴
705 Alsoo gevoel ick veel gepeisen in mij wecken
Uit haeren diepen slaep, en door mijn leden trecken,
Die oorspronck naemen in mijn teer-beweechde geest,
Als ick eerst wierd gewaer het schoone, dat mij meest⁷⁰⁸
Behaechde van al 't geen dat mij oyt is verscheenen;
710 Want nae 't verlies van dien, allensjens sij verdweenen,⁷¹⁰
Met de gedaente, die mij in den sinne lach,
En nu door dien ick 't eens behaechde schoon hersach⁷¹²
Met meerder hefticheit sij op een nieuw verrijzen,⁷¹³
Om mij de schoonheit van een harder aen te prijsen.
715 Maer sacht, Granida', houdt op, houdt op, want waer toe dient
Dus hooch te setten een dien ghij tot heer, en vriendt⁷¹⁶
Geensins verkiesen meucht? Maer leyden moet uw leven
Met, dien u andren keur uit weijnige sal geven.⁷¹⁷⁻⁸
Wat leyder boodtschap, uit wat aengenaemer mondt⁷¹⁹
720 Helas! was, Daifilo, die ick van u verstondt?
Ayme! Wat vriendschap in uw voorhoofd stondt geschreven?
Helas! Het schijnt dat op de staten hooch-verheven⁷²²

⁶⁹⁸ontijdich: heftig

⁶⁹⁹sij: de aarde; schier: bijna

⁷⁰⁰begraven: smeulend

⁷⁰²ondergaet: vleit; treken: liefdesbetuigingen

⁷⁰⁴ritseling: prikkeling;

haer: de aarde

⁷⁰⁸het schoone: nl. van

Daifilo

⁷¹⁰van dien: nl. het schone

⁷¹²t eens... schoon: het schone dat mij ooit behaagde

⁷¹³sij: de gedachten (705)

⁷¹⁶een: nl. Daifilo

⁷¹⁷⁻⁸Maer... geven: terwijl u uw leven moet doorbrengen met iemand die anderen voor u kiezen uit enkele geschikten

⁷¹⁹leyder: droevige

⁷²²staten: posities

*23 De koning wenst dat de overwinnaar tevreden is met het harnas van zijn tegenstander als buit en hem niet zal vermoorden. Zijn hoop zal ijdel blijken.

*24 In een monoloog overpeinst Granida haar situatie. Zoals zij zelf voor Daifilo deed (479-512), zo riep zijn aanblik bij haar het Schone uit de Ideeënwereld in herinnering (708-710). Ze werd zich oude gevoelens opnieuw bewust, zoals gebeurt met de natuur, die in de lente ontwaakt uit haar winterslaap (697-704). Granida zal echter niet van Daifilo's vriendschap (721) mogen genieten omdat anderen voor haar een partner zullen kiezen.

REY VAN JOFFEREN

Wat stort al ga - ven groot, Be - woon - ders van der
 Aer - den, Den
 He - mel in uw schoot, Als ghijs' on - danck - baer snoodt Niet
 met de voet en stoot, Maer vor - der sor - gen doodt, Om 't
 aen - ge - boên t'aen - vaer - den.

vs. 727-733

- Wij sitten met gebiedt, maer die 't wel ondertast,⁷²³
 Vindt ons verheert, verdruckt onder haer overlast.⁷²⁴
 725 Helas! Meer droefheit vreest mijn hart dan 't hoopt verblijding:
 Ick gae vernemen doch nae de verlangde tijding.^{*25}

⁷²³*die... ondertast*: wie het nauwkeurig bekijkt
⁷²⁴*haer overlast*: nl. van de hoge posities

REY VAN JOFFEREN^{*26}

- Wat stort al gaven groot,
 Bewoonders vander Aerden,
 Den Hemel in uw schoot,
 730 Als ghijs' ondanckbaer snoodt
 Niet met de voet en stoot,
 Maer vorder sorgen doot,⁷³²
 Om 't aengeboôn t'aenvaerden.

⁷³²*vorder*: verderstrekkende

- Maen, starren, 's nachts cieraet,^{*27}
 735 D'eerwaerde Sonnestraelen,
 'T Aertrijck met vloedt doorwaedt,
 Daer cruidt, en boom beblaedt,
 Bij blijde bloemkens staet,
 'T schoon menschelijcke saedt
 740 Met lust u 't ooch onthaelen.⁷³⁴⁻⁴⁰

⁷³⁴⁻⁴⁰*Maen [...] Met lust...*

- Het braef of soet gespeel^{*28}
 Van windt, of tedre snaeren,
 Het liefelijck gequeel
 Van mensch of vogels keel,
 745 Spel en sang-menging eel
 Door 't oor, met lust, geheel
 Ter sielen innevaeren.

onthaelen:
 Uw oog wordt met lust onthaald op...

- *25 Granida verwacht nu te zullen horen wie haar partner zal worden; eerst zal echter het duel nog moeten plaatsvinden.
 *26 De hofdames bezingen de gaven van de goden aan de mensen (727-789). Dankzij de vijf zintuigen kan de mens volop van de schepping genieten. Na drie gesproken verzen (790-792) volgt wellicht een tweede lied (793-812). De hofdames verzuchten hoe moeilijk de ware vriendschap, de boven alle lusten gaande vereniging van liefde en min, te verwerven is. Zo zal het lot Granida's partner kiezen. De verzen 727-789 kunnen gezongen worden op de melodie 'Aenmerct doch mijn geclach'; de muzieknotatie is gebaseerd op S. Theodotus, *Het paradys der gheestelycke en kerckelycke lofsangen*, Antwerpen 1638, p. 173.
 *27 Het oog neemt hemel en aarde met hun versieringen waar: maan en sterren - de sieraden van de nacht -; de aanbiddeijke zonnestrallen; de met rivieren doorstroomde aarde - waar planten en bebladerde bomen bij blijde bloempjes staan en de schoonheid van de mensen (734-740).
 *28 Met het oor hoort men muziek en zang (741-747).

- De Wieroock, diemen met^{*29}
De Mirrhe plach te veugen,⁷⁴⁸⁻⁹
- 750 Musc, Ambre, scharp Civet,⁷⁵⁰
Groen cruïdt, en bloemkens net,
Roos, Lelij, Violet
Met reuken onbesmet⁷⁵³
Verstercken, en verheugen.
- 755 Een vollen overvloed^{*30}
Van veele dranck, en spijsen,
Des menschen lichaem voedt
Als hij met lusten soet
Sijn gragen honger boet;⁷⁵⁹
- 760 Maer bruïckt hij 's meer, daer moet
Gebreck, en last uit rijsen.⁷⁶⁰⁻¹
- Van alle 's werelts lust^{*31}
Is soete brandt van Minne
Voor d'heftichste bewust,⁷⁶³⁻⁴
- 765 Wanneer sij wort geblust
Als lief bij lieve rust;
Daer aertsche mondt gekust
Voldoet voor een Godinne.⁷⁶⁸
- Dees lusten allegaer,^{*32}
- 770 En duisent van gelijcken,
Als oefnen, aesmen maer,⁷⁷¹
En d'ongetelde schaer
Van al ons handtgebaer,⁷⁷³
Voor Liefd' oprecht, en waer,
- 775 Nochtans in vreuchde wijcken.
- ⁷⁴⁸⁻⁹*De... veugen*: wierook en mirre worden vaak vermengd
⁷⁵⁰*Musc... Civet*: [geurige] muskus, amber en scherp [ruikend] civet
⁷⁵³*Met... onbesmet*: met zuivere geuren
- ⁷⁵⁹*gragen... boet*: gretige honger stilt
⁷⁶⁰⁻¹*Maer... rijsen*: maar als hij teveel voedsel neemt, wordt hij ziek
- ⁷⁶³⁻⁴*Is [...] bewust*: staat [...] bekend als
- ⁷⁶⁸*Voldoet voor*: evenveel genot geeft als
- ⁷⁷¹*Als... maer*: als er maar werken en ademen
⁷⁷³*handtgebaer*: activiteiten

*29 Via de reuk neemt de mens geurige stoffen, planten en bloemen waar (748-754).

*30 De smaak stelt de mens in staat van eten en drinken te genieten, iets wat hij met mate moet doen (755-761).

*31 Dankzij het gevoel, de aangenaamste van alle zintuigen, geniet de mens van de zoete minnebrand (762-768).

*32 De liefde overtreft echter al deze lusten (769-775).

Sij doet dat vreuchd' ontspring,^{776*33}
 In twee verbonden harten;
 En maeckt dat yder ding
 Dubbele lust in bring,
 780 Door haer vereeniging;
 Jae 't dragen onderling
 Treckt soetheit uit de smarten.

⁷⁷⁶*Sij*: nl. de liefde (774)

Dees saligende deucht^{*34}
 Op Aerden can doen smaken
 785 Een goddelijcke vreucht,
 Die luttel liên verheucht,
 Want meest een yder veucht
 Sich omme sijn geneucht
 Van leur, of niet te maken.⁷⁸⁷⁻⁹

790 Och hoe swaer ist te raken^{*35}
 Aen vrientschap onbevleekt,⁷⁹¹
 Daer vrienden keur ontbreckt!⁷⁹²

⁷⁸⁷⁻⁹*Want... maken*: want
 bijna iedereen wil zijn
 genoegens in beuzelarijen of
 in helemaal niets zoeken

Dien lust tot staet en eeren^{793*36}
 Boven de maet verheft,
 795 Moet deze lust ontberen⁷⁹⁵
 Die 't alles overtreft.

⁷⁹¹*Aen... onbevleekt*: aan
 zuivere vriendschap

⁷⁹²*Daer... ontbreckt*: waar
 men geen kans krijgt
 vrienden te kiezen

Want onder luttel lieden^{*37}
 Daer hij uit kiezen gaet,
 Can 't swaerelijck geschieden,
 800 Dat een hem annestaet.

⁷⁹³*Dien*: wie

⁷⁹⁵*deze lust*: nl. vriendschap

- *33 Liefde verenigt twee harten en leidt tot dubbele vreugde; ze maakt zelfs smart zoet omdat deze gezamenlijk gedragen wordt (776-782).
- *34 De wederzijdse liefde brengt op aarde een goddelijke vreugde teweeg, maar deze wordt door weinigen gesmaakt omdat de meeste mensen zich verliezen in beuzelarijen (783-789).
- *35 Zuivere vriendschap (de vereniging van liefde en min) is moeilijk te verwerven als men zelf geen geschikte partner mag kiezen (790-792). Deze verzen worden gesproken.
- *36 Wie naar een hoge positie streeft, moet de liefde - de hoogste lust - missen (793-796). Voor de verzen 793-812 kan de melodie 'Het daeghet inden Oosten' gebruikt worden. De muzieknotatie is gebaseerd op *Souterliedekens*, Antwerpen 1540 (herdruk 1984), ps. 4.
- *37 De kans is namelijk klein dat zich onder de weinigen waar hij uit kan kiezen de juiste partner bevindt (796-800).

REY VAN JOFFEREN

Dien lust tot staet en eer - en

Bo - ven de maet ver - heft,

Moet de - ze lust ont - be - ren

Die't al - les o - ver - treft.

vs. 793-796

Wat vrientschap vol van trouwen ^{*38}
 En van geneuchten blij
 Can Liefd' en Minne bouwen, ⁸⁰¹⁻³
 Daer geen behagen sij?

⁸⁰¹⁻³ *Wat vrientschap [...]*
can... bouwen: welke
vriendschap [...] kan door
liefde en min gebouwd
worden

805 De nacht comt opter Aerden ^{*39}
 Gevallen met haer schim,
 En met haer bruine paerden
 Berijden onse kim.

Morgen 't gevecht sal maken
 810 Mijns vrouwen huwlijck claer, ⁸¹⁰
 En in soo grooten sake
 Kiest het geluck voor haer. ⁸¹²

⁸¹⁰ *claer: duidelijk*

⁸¹² *het geluck: het lot*

GRANIDA, DAIFILO ^{*40}

GRANIDA

Ach wat becommeringen
 Comen mijn siel bespringen!

815 De nacht, die 't al ontlast,
 Maeckt dat mijn sorghe wast. ⁸¹⁶
 De swaricheit genakende
 Houdt mijn gedachten wakende:

⁸¹⁶ *wast: groeit*

Villicht dat hier voorbij ⁸¹⁹
 820 Coom sang of spel, om mij
 Wat uit den sin te stellen
 De sorgen die mij quellen.

⁸¹⁹ *Villicht: wellicht*

Maer wie comt gins gegaen
 Bij 't schijnen van de maen?
 825 Wat! Soudt Daifilo sijn, ick sal de venster sluiten,
 Van binnen can ick sien door 't glas, hij niet van buiten.

*38 Als er geen wederzijdse sympathie is, gaan min en liefde niet op de juiste wijze samen en zal er dus ook geen vriendschap ontstaan (801-804).

*39 De hofdames passen hun algemene betoog toe op Granida: morgen zal het lot voor haar een huwelijkspartner kiezen; de kans op vriendschap is voor haar dus gering (805-812). Het beeld van de vallende nacht is ontleend aan de klassieke voorstelling van de met zwarte paerden bespannen wagen van de godin van de nacht. Met *bruine paerden* (807) wil Hooft mogelijk de avondschemering aanduiden.

*40 Achter een paleisvenster hoort Granida hoe Daifilo buiten zijn hart uitstort. Ook zij betreurt de onrechtvaardige situatie.

DAIFILO

- Kond 't lichaem als de siel vervolgen daer 't nae staet,⁸²⁷
 'T was nu bij mijn Godin, en niet hier op straet.
 Maer 't soeckt, nae sijn vermeugen,
 830 Sich, volgende te veugen
 Daer 't van sijn leitsman 't hart
 Henen getrocken wert.
 Ayme, Granida! Doel van mijn genegentheiden,
 Hoe nood' is Liefde van haer lieve lief verscheiden?
 835 Maer wat vertoeve' ick lang? Best ist, dat ick vertreck,
 Eer yemandt, mij gewaer hier wordende, begeck
 Mijn lieven als verwaent, en sonder grondt verheven
 Castelen inde lucht. Dan, ick ben niet gedreven⁸³⁶⁻⁸
 Door een begeerte van besit gelijck als sij,⁸³⁹
 840 Nae dienst is dat ick tracht, en niet naer heerschappij.
 Juppijn,^{*41} Princesse waerdich,
 Sij voor u sorrechvaerdich,
 En 't hayr van 's hemels Goôn⁸⁴³
 De wacht van uw Persoon.

⁸²⁷*vervolgen... staet:*
bereiken waar het naar
verlangt

⁸³⁶⁻⁸*begeck... lucht:* mijn
verliefdheid spottend
bestempelt als dwaze en
ongefundeerde luchtkastelen

Dan: maar
⁸³⁹*sij:* alle anderen aan het
hof
⁸⁴³*hayr:* leger

GRANIDA

- 845 Hoe menich claecht van Liefd' een onbeproefde smarte?
 Dees openbaertse niet daer hijse voedt in 't harte:⁸⁴⁶
 Maer sij ontdekt haer selfs, en ongeveinsde vlam⁸⁴⁷
 Wierd noyt verbogen dat sij niet te voorschijn quam.
 O rechten sonder reên! O wetten sonder weten!^{*42}
 850 Met recht macht 't opperst recht wel 't opperst onrecht heten:^{*43}
 Besit van staet, van landt, van gelts ontelbre som,
 Dat deilt ghij nae 't geluck, niet nae de reden om,⁸⁵²
 Des vaeck, de slechtste crijcht hier van de grootste winste,
 En die het meeste waert is lijdt hem met het minste:⁸⁵⁴

⁸⁴⁶*Dees:* Daifilo;
daer: terwijl
⁸⁴⁷*Maer... selfs:* maar de
liefde openbaart zichzelf in
Daifilo

⁸⁵²*Dat... om:* dat deelt gij,
rechten en wetten, allemaal
willekeurig en onberedeneerd
uit
⁸⁵⁴*lijdt hem:* moet tevreden
zijn

*41 *Juppijn:* Jupiter, de hoogste god.

*42 *O rechten... verheft* (849-874): in de klassieke mythologie golden de *gulden tijen* (859), het eerste wereldtijdperk, als een idyllische samenleving. De mens leefde naar zijn behoefte en koos in vrijheid een liefdespartner (860-865a). De vredige situatie verdween echter toen bezitsdrang en machtsmisbruik hun intrede deden. Om de conflicten op te lossen, werden wetten en rechtspraak ingesteld (858-859; 863-868). Granida beklaagt zich dat zelfs nu nog onrechtvaardigheid bestaat: volgens de wet moet zij iemand uit haar eigen stand huwen, maar bezit en maatschappelijke status zijn slechts toevallige, door het lot toebedeelde zaken (849-857). De rijksten zijn nu tevens de machtigsten, maar in de allerbelangrijkste zaak (de liefde) staan ze machteloos (867-868). Zo ook Granida. Het lot zal nu voor haar een keuze maken, maar die is altijd onrechtvaardig: ondanks al haar macht kan ze immers niet voor Daifilo kiezen (869-874). Zie ook 954-967.

*43 Vertaling van een uitspraak van de Romeinse schrijver en staatsman Cicero uit *De officiis* (*De plichten*): 'ius summum saepe summa iniuria' ('het hoogste recht is vaak het hoogste onrecht').

- 855 Van d'erfgoên die Natuur ons achterliet gemeen,⁸⁵⁵
 Deyldij den eenen veel, den andren ganslijck geen.
 O rechten sonder reên!
 Verkeerder menschen lust, en snoode schelmerijen⁸⁵⁸
 Hebben u voortgebracht; want in de gulden tijen,⁸⁵⁹
- 860 Doen 'swerelts kintsheit soet niet deed, dan sliep, of loech,
 Doe niemandt vorder als voor noodruft Sorge droech,⁸⁶⁰⁻¹
 En hadder niemandt veel, maer yder had genoegh.
 Doe waardij onbekent, maer nu, door boosheits woeden,
 Sijdijs een noodich quaet, om quaeder te verhoeden.
- 865 Doe koosmen Lief nae lust, nu dwingt het onderscheydt
 Van staten, vaken ons te maken Lief van leydt:⁸⁶⁶
 En d'overvloedt die maeckt den aldermeest van machten
 Behoeflich van het geen dat aldermeest is t'achten.⁸⁶⁷⁻⁸
 Twee eischen mij tot lief, de strijdt sal rechter sijn,⁸⁶⁹
- 870 En wie dat wint, hela! 't verlies is altoos mijn.
 Want wien mij 't blindt geluck^{*44} van beyden toe sal leggen
 Het cost mijns leven rust. Soo luttel heeft te seggen
 Een Coningin, in saeck, die haer soo seer betreft.
 De spits is hooch, maer eng, daer 't Luck ons op verheft.⁸⁷⁴

⁸⁵⁵*gemeen*: als
 gemeenschappelijk bezit

⁸⁵⁸*Verkeerder... lust*: de
 verlangens van ontaarde
 mensen

⁸⁵⁹*u*: de wetten

⁸⁶⁰⁻¹*Doen... droech*: toen de
 nog jonge, vriendelijke
 wereld alleen maar sliep en
 lachte, toen niemand zorg
 had dan voor het strikte
 levensonderhoud

⁸⁶⁶*Van staten*: van rang en
 stand; *vaken*: dikwijls

⁸⁶⁷⁻⁸*En... achten*: door
 rijkdom word je wel de
 machtigste, maar je hebt
 gebrek aan het
 allerbelangrijkste

⁸⁶⁹*Twee*: Tisiphernes en
 Ostrobas

⁸⁷⁴*t Luck*: het lot

*44 *'t blindt geluck*: het lot werd vaak gepersonifieerd als de geblinddoekte vrouw Fortuna, die op willekeurige wijze geluk en ongeluk aan de mensen toedeelde.

Darde deel⁺⁺*Darde*: Derde*TISIPHERNES, DAIFILO*^{*1}**TISIPHERNES**

875 Ghij lieft Granida' en hebt ten hove dienst genomen
Om haer te dienen?

DAIFILO

Jae, mijn heer, en ben gecomen
In uwen dienst, op hoop, dat sij uw echte vrouw,
En door dat middel ick haer dienaer worden souw,
Om te besteden, in alsulcken dienst, mijn jaeren,
880 Daer alle menschen toe, docht mij, geschapen waeren;
Dat mij de reden wijst, can ick niet laten nae,⁸⁸¹
Versuimen 't anderliên haer eygen schuilt en schae;⁸⁸²
Dies dat ick voor haer strij, jae sterve, dats mijn leven.

⁸⁸¹*Dat... wijst*: wat mijn
verstand me als plicht ingeeft
⁸⁸²*Versuimen... schae*: als
anderen dat niet doen, is het
hun schade en hun eigen
schuld

TISIPHERNES

Voorwaer, van edel Godt is uw gemoedt gedreven:
885 Dan dat ghij voor mij vecht, mijn eere niet en lijdt.⁸⁸⁵

⁸⁸⁵*Dan*: maar; *lijdt*:
verdraagt

DAIFILO

Maer wie sal weten, heer, dat ghij het niet en sijdt?
Uit een besloten helm sal 't niemandt kunnen ramen.

TISIPHERNES

Ick selfs soudt weten, en mij in mijn harte schamen.

*1 De volgende dag. Daifilo heeft zojuist Tisiphernes van zijn liefde voor Granida verteld en probeert hem nu over te halen in diens plaats te mogen strijden. Hij weerlegt al Tisiphernes' bezwaren: het gaat hier niet om eer, maar om de liefde en het rijk (889); als Ostrobas wint, kan Tisiphernes hem alsnog bevechten (891); het is beter dat Daifilo als eerste aantreedt, om Ostrobas zoveel mogelijk af te matten (894); mochten Daifilo en Ostrobas beiden sterven, dan zal de winst toch door de juiste partij (Tisiphernes) genoten worden (897-905). Dan stemt Tisiphernes toe en trekt Daifilo de wapenrusting aan (906).

DAIFILO

Men vecht hier om uw Lief, en 't rijck, en niet om eer.

TISIPHERNES

890 Dats waer.

DAIFILO

Kiest, wijslijck, dan het sekerste, mijn heer.

TISIPHERNES

Maer of hij u versloech?

DAIFILO

Dat hij dan u verbeyde,
Soo 't u belieft.

TISIPHERNES

Jae, want gans Persen hij ontseyde.⁸⁹²
Maer proev' ick het soo goedt dan niet ten eersten?

⁸⁹²*hij ontseyde*: daagde hij
uit

DAIFILO

Neen,
Want hij lijdt meer gevaers van tweeliên, als van een.
895 En of de wreede Parth niet en was te vernielen,⁸⁹⁵
Als met den onderganck van bey de vechters sielen?⁸⁹⁶
Wat cond 't u baten dat ghij hem ter hellen sondt,
Indien ghij (God behoedts) bleef dootelijck gewondt?
Maer soo dat mij gebeurt, wat isser aen gelegen?
900 De vruchten van de winst door mijne dootd vercregen
En sullen niet met mij verrotten in het graf,
Maer erven ghij, mijn heer, sult het genot daer af,
En de Princesse, dien 't veel saliger sal wesen
Te leven met een Prins der Persen uitgelesen,⁹⁰⁴
905 Als met een walscher raeu, en overdwaels tyran.⁹⁰⁵

⁸⁹⁵*of*: als
⁸⁹⁶*Als*: dan

⁹⁰⁴*uitgelesen*: voortreffelijke
⁹⁰⁵*walscher raeu*:
ongemanierde vreemdeling;
overdwaels: verwaand

TISIPHERNES

Daifilo', uw reên sijn groot, doet dese wapens an.⁹⁰⁶
De Goden willen u en mijn het best verleenen.

⁹⁰⁶*uw... groot*: uw
argumenten zijn krachtig

DAIFILO

'T is hooge tijt, mijn heer, vaert wel, ick spoey mijn heenen.
Op dat mij niemandt ken van die ons vechten sien,
910 Soo sal ick sonder spraeck 't geselschap eere biên.⁹¹⁰

⁹¹⁰*eere biên*: begroeten

OSTROBAS, DAIFILO, CONING

OSTROBAS

- Waer blijft mijn vijandt? Leyt hem 't hart in ijle reden?⁹¹¹
 Heeft hij berouw? Of is het harnas noch te smeden,
 Om datter geen gemaect in 't hele Persen sij
 Daer hij sich in gerust vertrouwe tegens mij?
 915 Maer al beswoer 't Vulcaen met dubbel hardichede,^{*2}
 Soo sal het wederstaen mijn punte, noch mijn snede.
 Die sorch verlet hem niet, dacht hij soo ver, ick acht
 Veel eer dat hij sich bet sint gister heeft bedacht.
 Dan, soud' hij daer wel sijn? Soo wilt tot bloedich teecken
 920 Van den aengaenden strijdt flux de trompette steecken.

⁹¹¹*Leyt... reden?*: bestaat zijn
moed slechts uit holle
woorden?

DAIFILO

- Eeuwighe Goden groot, verstreckt mij nu de cracht,
 Waermede, doen ick noch was harder, ommebracht
 De vreesselijckste van de wrede wilde dieren;
 Voor al Granida ghij, die mij gaet herwaerts stieren,⁹²⁴
 925 Verdubbelt mij den moedt, en crachten onder 't slaen:
 Mijn vijandt wacht op mij; daer gaet het teecken aen.^{*3}

⁹²⁴*stieren*: sturen

CONING

- Persen, uw Prinsse wint! Verheucht, mijn ondersaten,⁹²⁷
 Den Hemel vecht voor u. Ontslaeghen sijn mijn staten
 Van d'ijsselijcke vrees: daer leyt de Parth gevelt.
 930 Dat Tisiphernes leef! Geluck, grootmoedich helt!
 Den groten scepter ghij sult voeren nae mijn leven,
 En uw gewenschte lief ick u ten echt sal geven.
 Ontwapent u terstont en nae de ruste tracht,
 Op dat uw wonden, of vermoetheit sij versacht.
 935 Laet ons de Goden gaen met danckbaerheit vereeren,
 Die op des vijants hoofd sijn dreygementen keeren.⁹³⁶

⁹²⁷*uw Prinsse*: nl. Daifilo

⁹³⁶*Die... keeren*: die Ostrobas
nu slachtoffer maken van zijn
eigen dreigementen

- *2 *Maer... bedacht* (915-918): Al zou Vulcanus, de vaardige smid uit de Griekse mythologie, het harnas met zijn kundigheid dubbel zo sterk maken, dan nog denkt Ostrobas van Tisiphernes te kunnen winnen. Maar het zal toch niet de zorg om zijn wapenrusting zijn die zijn tegenstander nu ophoudt. Als Tisiphernes al een echt gevecht voorhad, zal hij zich sinds gisteren wel bedacht hebben, meent Ostrobas.
- *3 Het gevecht begint; Ostrobas wordt gedood. Uiteraard denken de koning en de Perzen dat Tisiphernes (*uw Prinsse*, 927) de zege behaalt.

DAIFILO^{*4}

Opperste Goden, en ghij opperste Godin
 Granida, die uw thron in 't diepst hebt van mijn sin,
 U comt de zege toe, oock sult gh'er 't nót af erven,⁹³⁹
 940 En mij ist nóts genoeg om uw nót, nót te derven.⁹⁴⁰
 Wat naeckt u blijde maer, o Tisiphernes, sal
 Uw siele cunnen wel de blijdschap draeghen al?
 Het sal schier sijn van nood dat ick u die verberge,
 Op dat haer hefticheit niet al te veel en verge⁹⁴⁴
 945 Uw ingenomen hart met overige feest,⁹⁴⁵
 En haer omhelsen streng verdelgh' uw swacke geest.⁹⁴⁶

⁹³⁹*er... erven:* er het genot van krijgen
⁹⁴⁰*om uw nót:* terwille van uw genot

⁹⁴⁴*haer hefticheit:* de hevigheid van de gehele blijdschap

⁹⁴⁵*ingenomen:* opgetogen; *met overige feest:* nl. de verwerving van Granida

⁹⁴⁶*En... geest:* en opdat de krachtige vreugde uw teder gemoed niet verplettert

⁹⁴⁸*waert... vieren:* die de lof waardig bent

⁹⁴⁹*doen:* toen

⁹⁵¹*Over:* aan

REY VAN JOFFEREN^{*5}

Lof, goedertieren
 Goden, waert te vieren,⁹⁴⁸
 Die, doen wij weenden,⁹⁴⁹
 950 Cracht, en moed verleenden
 Over ons sije,⁹⁵¹
 In het bitter strijen
 Om d'heerschappie.

*4 Monoloog van Daifilo. Hij draagt de zege op aan zijn godin Granida. Zij zal nu de winst, Tisiphernes, genieten en dat zal voor Daifilo reden zijn om zichzelf tevreden te stellen met het missen van het genot (939-940). Zal de Pers trouwens wel de hele blijdschap van de winst kunnen verdragen? Beter zal Daifilo hem alleen het koningschap voorspiegelen en maar niet over Granida praten, anders zou Tisiphernes wel eens kunnen bezwijken van vreugde (941-946).

*5 De hofdames - in de waan dat Tisiphernes gewonnen heeft - danken de goden voor de gunstige afloop van de strijd: zij zien in de moedige Pers een betere troonopvolger dan in de lompe Ostrobas (947-953; 1024-1030). Onbaatzuchtige rechtvaardigheid is een belangrijke eigenschap voor een koning, zo blijkt uit een beschouwing van de wereldgeschiedenis (954-1023). In het eerste tijdperk, de klassieke Gouden Eeuw, kwamen bedrog, bezit en machtsverhoudingen nog niet voor en was iedereen tevreden met wat de aarde spontaan voortbracht (954-967). Maar de harmonie ging verloren omdat de hebzucht toenam; oorlogen verdeelden de wereld (968-981). Om de vrede te bewaren stelde men koningen aan, die echter op den duur in tirannen ontaardden (982-1002). Waar de eerste koningen liever dienden en alleen uit noodzaak macht uitoefenden, onderdrukken de huidige vorsten hun onderdanen met dwingelandij (1003-1023). Voor de hofdames lijkt Tisiphernes een goede troonpretendent, maar het publiek weet wie de echte winnaar is. Het kan concluderen dat Daifilo, die liever dient dan heerst en geen materieel gewin zoekt, meer kwaliteiten bezit dan Tisiphernes: de herder lijkt op de eerste, onbaatzuchtige vorsten. Het lied kan gezongen worden op de melodie 'Sapphica'. De muziek-notatie is gebaseerd op het Luitboek van Thysius (Universiteitsbibliotheek Leiden, Ms. Thysius 1666, fol. 319 r.)

REY VAN JOFFEREN

Lof, goe - der - tie - ren
 Go - den, waert te vie - ren,
 Die, doen wij ween - den,
 Cracht, en moed ver - leen - den
 O - ver ons sij - e,
 In het bit - ter strij - en
 Om d'heer-schap - pi - e.

vs. 947-953

- Doen 's werelts jaeren
 955 Jong, en onervaeren
 In boosheits listen,
 Van geen eigen wisten,⁹⁵⁷
 Kenden de lieden
 Dienen, noch gebieden,
 960 Wat het bedieden.⁹⁵⁸⁻⁶⁰
- Yder behoefden
 Luttel; d'Aerde proefden
 Ploegen noch delven.^{962-3*6}
 Willich, uit haer selven,
 965 Droechse de goeden,⁹⁶⁵
 Die de menschen voeden
 In overvloeden.
- Maer 't overtreden
 Van nootdrufticheden,⁹⁶⁹
 970 Dat dompt' een ijder
 Inde sorghen wijder,
 Doende, met pijnen⁹⁷²
 'T veele luttel schijnen,
 Hen quam het mijnen.⁹⁷⁴
- 975 Want, doen het vechten
 Daer s'haer eerst nae rechten,⁹⁷⁵⁻⁶
 Haerlie beswaerde,
 Sij verdeelden d'Aerde:
 Graften en staeken⁹⁷⁹
 980 Sachmen doen eerst maeken,
 Muiren en daeken.
- Voorts met elckandren,
 Om met crijch den andren
 Niet meer te stooren,
 985 Sij een coning kooren,⁹⁸⁵
 Die haere twisten
 Met sijn oordeel sliste
 Dats' oprecht gisten;⁹⁸⁸
- ⁹⁵⁷*Van... wisten*: het begrip eigendom niet kenden
- ⁹⁵⁸⁻⁶⁰*Kenden... bedieden*: kende men nog niet de betekenis van dienen of heersen
- ⁹⁶²⁻³*proefden [...] noch*: onderging nog geen [...] en geen
- ⁹⁶⁵*goeden*: gaven
- ⁹⁶⁹*nootdrufticheden*:, de noodzakelijke levens-behoeften
- ⁹⁷²*met pijnen*: tot kwelling van de mensen
- ⁹⁷⁴*Hen... mijnen*: bij hen ontstond de bezitsdrang
- ⁹⁷⁵⁻⁶*het vechten... rechten*: het vechten, dat eerst over hun eigendom besliste
- ⁹⁷⁹*Graften*: grachten; *staeken*: houten omheiningen
- ⁹⁸⁵*kooren*: kozen
- ⁹⁸⁸*Dats'... gisten*: dat ze als rechtvaardig beschouwden

*6 Na de Gouden Eeuw ging men de aarde bewerken in de landbouw (*Ploegen*, 963) en ving ook het *delven* (963) van grondstoffen aan, bijvoorbeeld van goud. Hebzucht was het gevolg (974).

- Die haer oock tegen⁹⁸⁹
 990 Volcken bij gelegen,
 Die'r overvielen
 Om haer te vernielen,
 Leyde ten strijde,
 Daer hij t'geenen tijde,⁹⁹⁴
 995 Sich selven mijde.⁹⁹⁵
- Dese rechtvaardich⁹⁹⁶
 Waeren 't rijcke waerdich,
 Maer haer naesaten,
 Hebbende verlaten
 1000 D'oprechte wegen,
 Lust in 't heerschen cregen,
 En 't ontucht plegen.
- Soo dat (daer d'ouden¹⁰⁰³
 Liever dienen souden)
 1005 Een coning heden
 Nau en is te vreden
 Met sijne plecken,¹⁰⁰⁷
 Om 't gebiedt te reken
 Haer sinnen strecken.¹⁰⁰⁸⁻⁹
- D'oude niet gaeren
 Heerschten, daerse waeren
 Daer toe gebeden.
 Dese, niet te vreden¹⁰¹³
 Met die 't haer bieden,
 1015 Dwingen oock de lieden
 Die voor haer vlieden.
- Wat ongelucken^{*7}
 Comen 't landt verdrucken
 'T welleck moet lijen
 1020 Vreemde tyrannyen!
 Nevens het plagen
 Des tyrans, 't moet dragen
- ⁹⁸⁹*Die*: nl. de koning
- ⁹⁹⁴*Daer*: waarbij
⁹⁹⁵*mijde*: spaarde
- ⁹⁹⁶*Dese*: nl. de eerste vorsten
- ¹⁰⁰³*daer d'ouden*: terwijl de eerste vorsten
- ¹⁰⁰⁷*plecken*: territorium
- ¹⁰⁰⁸⁻⁹*Om... strecken*: de vorsten willen hun gebied uitbreiden
- ¹⁰¹³*Dese*: de vorsten van tegenwoordig

*7 *Wat... knagen* (1017-1023): een gebied dat door een buitenlandse tiran overheerst wordt, moet naast de vreemde vorst ook de afpersingen door diens manschappen verdragen.

Sijns vollix knagen.

- Lof, goedertieren
 1025 Goden, waert te vieren,
 Die, doen wij weenden,
 Cracht en moet verleenden
 Over ons sije,
 In het bitter strijen
 1030 Om d'heerschappie.

DAIFILO^{*8}

- Al peinsend' op sijn bed ick leggen vandt mijn Heer,
 Gemat van hoop, en vrees, door 't trecken heen en weer.
 Mits hij mij wiert gewaer, vlooch op met heftich vraeghen,¹⁰³³
 Wats d'uitgang van den strijdt? Uw vijandt is verslaeghen,
 1035 Seyd' ick; waerop hij mij omhelsend' heeft geseyd,
 Geen eeuw sou wisschen uit sijn heete danckbaerheit;
 Noch mijn getrouwe dienst uit sijn gedachten vlieden,
 Soo lang als in sijn siel Granida sou gebieden,
 Dewelcke morgen hij te gaen besoecken dacht
 1040 Indien sijn blijschap hem liet leven desen nacht.
 Morgen, dat waer te lang, indien sijn ingeboren
 Geneichtheit t'haerwaerts hem met aenhoudende spooren
 Prickeld' als doet de mijn. De naere nacht verspreydt¹⁰⁴³
 Haer schaduw over 't cruidt, en d'eedel Sonne weydt¹⁰⁴⁴
 1045 Sijn afgeronnen jaght achter de steyle bergen;
 De sorgen, die des daechs het woelich vollick tergen,
 Die slapen met den mensch; 't gevogelt en het vee
 Sijn stom, de maene slaept, en licht Granida mee.¹⁰⁴⁸
 Maer altijd leeft mijn liefd. Een treck om te vereenen¹⁰⁴⁹
 1050 Drijft mij nae mijn Godin. Sij drijft mij herwaerts heenen
 Soo naer als 't lichaem can. Dit sijn de vensters dees,¹⁰⁵¹
 Daer, als de Son opging, de tegen-Son verrees,¹⁰⁵²
 En joech hem schaemten aen. Uit dese vensters plach¹⁰⁵³
 Te togen mijn Godin haer aenschijn op den dach:¹⁰⁵⁴
 1055 Als op 't onwaerde volck haer jonste sij laet reghenen,¹⁰⁵⁵
 En 't haer belieft daermeed' Hemel en Aerd te seghenen.
- ¹⁰³³Mits: toen
- ¹⁰⁴³de mijn: mijn
 genegenheid voor haar
¹⁰⁴⁴'t cruidt: het groen
- ¹⁰⁴⁸licht [...] mee: wellicht
 ook
¹⁰⁴⁹mijn liefd: mijn liefde
 voor haar; treck: drang
¹⁰⁵¹naer: dichtbij; dees: van
 Granida
¹⁰⁵²de tegen-Son: nl. Granida
¹⁰⁵³hem: de echte zon;
 plach: pleegt
¹⁰⁵⁴togen: vertonen
¹⁰⁵⁵jonste: vriendelijkheid

*8 Monoloog van Daifilo. Hij kan nauwelijks begrijpen dat Tisiphernes morgen pas Granida zal gaan bezoeken. De drang om met haar samen te zijn, drijft hem opnieuw naar haar raam.

Ach, salich ick die 't sie! Soo salich niet misschien
 Is die 't genieten sal, en niet soo wel sal sien.¹⁰⁵⁸
 Aymij! Ick vocht, ick wan, een ander sal braveeren!¹⁰⁵⁹
 1060 Dats niet; maer die 't sal sijn can u niet vol waarden!¹⁰⁶⁰

¹⁰⁵⁸*die*: Tisiphernes;
sien: inzien
¹⁰⁵⁹*braveeren*: de
 uiteindelijke overwinning
 behalen
¹⁰⁶⁰*Dats niet*: dat geeft niet;

die: Tisiphernes

GRANIDA, VOEDSTER, DAIFILO

GRANIDA
 Hoe nu, Granida? Cloeck, en vaerdichlijck besluit.
 Voedster.*⁹

VOEDSTER
 Mijn vrouw.

GRANIDA
 Daer gaet Daifilo, treedt eens uit,
 Om hem te roepen, ras, want ick uit sijnen monde,
 Gaeren, de staet, waerin sijn heer mach sijn verstonde.

VOEDSTER
 1065 Dochter, ick vlie.

GRANIDA
^{*10}Nu dan, dat swackheit van gemoe
 U niet het minst gegrondt in reden kiezen doe,¹⁰⁶⁶
 Siet dapperlijcken toe.
 Dat ingesoghen waen, die 't merch en 't hart soo naer,, leyt,¹⁰⁶⁸
 Door dien van kintsheit af sij ons wort ingeplant,
 1070 Niet met haer nevel deck de claere naeckte waarheit,
 Die de Natuire prent in 't redelijck verstandt.
 Voorgangen overleg met reden van gewicht,¹⁰⁷²
 En d'ondervinding selfs heeft mij wel onderricht

¹⁰⁶⁶*U... doe*: u niet de minst
 gegronde keus laat maken
¹⁰⁶⁸*ingesoghen waen*: met de
 moedermelk ingegeven
 waandenkbeelden

¹⁰⁷²*Voorgangen*:
 voorafgaand

*9 *Voedster*: de persoonlijke verzorgster en vertrouweling van Granida.

*10 Monoloog van Granida, terwijl de voedster buiten Daifilo gaat roepen. De gedachtegang gaat terug op platonische denkbeelden over het ontdekken van en handelen naar de waarheid. Granida moedigt zichzelf aan te handelen volgens de waarheid van het verstand, dat ze van de natuur heeft gekregen. Ze moet zich niet laten misleiden door de waandenkbeelden die haar van kinds af aangeleerd zijn. Inmiddels heeft ze immers beredeneerd en ook zelf ondervonden dat een tevreden bestaan overal mogelijk is. Zelfs als een herdersleven moeilijker zou zijn dan ze nu denkt, dan nog zou ze dat graag verdragen als het haar maar liefde bracht.

Dat soeter lust en rust gemeenlijck wort genoten¹⁰⁷⁴
 1075 In hutten, als ten hoof, oft op beveste sloten.¹⁰⁷⁵
 Als dat al niet en waer, maer dat een harders staet¹⁰⁷⁶
 Was vol van arbeyt, moeyt, vol sorchs en commers quaet,
 En ick daerinne mocht soo trouwe liefd bejagen,¹⁰⁷⁸
 Wat vreuchde soud 't mij sijn daeromme smart te dragen!

¹⁰⁷⁴*gemeenlijck*: gewoonlijk
¹⁰⁷⁵*hoof*: hof;
beveste sloten: versterkte kastelen
¹⁰⁷⁶*Als... maer*: en al was dat niet zo, maar zou [...] zijn
¹⁰⁷⁸*bejagen*: verkrijgen

VOEDSTER

1080 Daifilo! Hij keert.

GRANIDA

Hij keert. Aym! Ayme! Wat beswaer
 Cond mij quetsen bij u, ten waer 't het uwe waer?¹⁰⁸¹
 Granida, dese tijt is jonst van Godt vercregen,
 Dient 'er u van. Hij naert. Ick gae beneên hem tegen.
 Het swaerste meest moet wegen.

¹⁰⁸¹*ten... waer?*: tenzij het úw verdriet was?

DAIFILO

1085 Mijn vrouwe, siet mijn hier tot uwen dienst bereyt.
 Belieft u yet van mijn?

VOEDSTER

Niet anders als bescheit,¹⁰⁸⁶
 Daifilo, van de wel of qualijckvaert uws heeren,
 Mijn vrouw comt sellefs of, en seit dat sij begeeren¹⁰⁸⁸
 Heeft, om uit uwen mondt het selve te verstaen.

¹⁰⁸⁶*bescheit*: verslag

¹⁰⁸⁸*of*: naar beneden

GRANIDA

1090 Voedster, 't believ' u aen een sijde wat te gaen.¹⁰⁹⁰

¹⁰⁹⁰*aen... sijde*: terzijde

DAIFILO

Hooghe Prinsses, ick bid den hooghen Prins der Goden^{*11}
 Dat hij u wenschen geev' de cracht van sijn geboden,
 En danck hem dat mijn dienst u yet wat comt te stae.

*11 *den hooghen Prins der Goden*: Jupiter. Daifilo bidt dat Jupiter Granida's wensen zal uitvoeren en dankt de oppergod dat hijzelf, als dienaar, iets voor de prinses kan betekenen.

GRANIDA

Ach, Daifilo!

DAIFILO

Hoe mijn vrouw? Voedster.*¹²

GRANIDA

^{*13}Neen laet dat nae.

- 1095 Daifilo en hadt ghij mij niet verre boven allen,
Doen ick u eerstmael sach, verheucht en welbevallen,
En uw te passe dienst mijn hart geneicht tot dij,
Soo soud' uw heusheit trouw gepleecht ten hoof, bij mij¹⁰⁹⁷⁻⁸
De jonst hebben verweckt die ick u droech te voeren.
- 1100 Nu heeftse die vermeert; maer in mij is gebooren
Een lust om weten wat het sijn mach, dat u hier
Dus in de naere nacht ontrent mijn vensters stier;
Ontdekt het vrijelijck en antwoordt op mijn vraeghen.¹¹⁰³

¹⁰⁹⁷⁻⁸*En... Soo:* en als uw dienstvaardigheid mijn hart niet tot u gericht had, dan

¹¹⁰³*Ontdekt:* vertel

DAIFILO

Een oprecht hart, mijn Vrouw, darf van sijn grondt gewaeghen.

- 1105 Princesse', als mij verscheen dit heilsaem aenschijn schóón,
Dit seltsaem wesen, dat soo rijcklijk stelt ten tóón
De grootheden uws siels, haer hooghe' en heussche goedicheit,
Haer ernst, oprechticheit, bescheidenheit, cloeckmoedicheit;¹¹⁰⁸
Had een vierigen Godt mijn hart doe niet geleert,¹¹⁰⁹
- 1110 Dat u den hemel aen de werelt had vereert¹¹¹⁰
Op voorwaerde, dat al, die kenden uw waerdije,
Souden voor 't hoochste goedt kiezen uw slavernije,¹¹¹²
Soo moest ick van 't geslacht der eyckenboomen hardt,
Of wel een rootse sijn die niet beweecht en werdt.¹¹¹⁴
- 1115 Grootachting uws persoons is voocht van al mijn sinnen.¹¹¹⁵
Die dreef mij van het veldt, en deed mij 't hof beminnen,
Om de genegenheit mijns siels te uitren; want
Die soeckt haer aen het schoonst te geven dat sij vandt,

¹¹⁰⁸*bescheidenheit:*
verstandigheid

¹¹⁰⁹*vierigen:* vurige

¹¹¹⁰*Dat... vereert:* dat de hemel u aan de wereld had gegeven

¹¹¹²*voor:* als

¹¹¹⁴*rootse:* rots

¹¹¹⁵*is... sinnen:* beheerst mij geheel

*12 Daifilo denkt dat Granida onwel wordt en roept de voedster, die zojuist door de prinses gevraagd is zich even afzijdig te houden. Granida's uitroep is echter een reactie op zijn hoffelijke begroeting (1091-1093).

*13 Daifilo en Granida bekennen elkaar hun gevoelens. In de dialoog zijn platonische denkbeelden verwerkt. Voor Daifilo is Granida een door de hemel (het eeuwige Ideeënrijk) gezondene, die het Schone en Goede belichaamt. Wie dat in haar herkent, stelt zich er in dienst van, om zo naar het hogere te streven en er één mee te worden. Daifilo beschouwt zich als slaaf van de godin Granida en presenteert zijn verlangen tot vereniging als een hem onwaardige wens. Hij weet nog niet dat zijn verklaring ook voor haar geldt (1104-1126).

- En met dat een te sijn. Maer waerdste der Godinnen,
 1120 Hoe wel ick daer nae wensch, ick hoop het niet te winnen;
 Soo waerd en acht ick niet bij een Godin een mensch:¹¹²¹
 Om mijn ootmoedige' hoop, verschoont mijn trotse wensch.¹¹²²
 Ick wensch het niet, maar sou daer wenschen aen te raeken,
 Mocht ick door wenschen eerst mij self dies waerdich maeken.¹¹²⁴
 1125 Dit doet, mijn vrouw, dat ick op 't naest uw bij sijn soeck,
 En ver van u te sijn mij valt de swaerste vloeck.

¹¹²¹*bij*: vergeleken bij
¹¹²²*verschoont*: vergeef

¹¹²⁴*dies*: dat, nl. de
 vereniging met Granida
 (1118-1119)

GRANIDA

- *¹⁴Ach Daifilo! Door 't glas verstond ick de geruchten
 Van uw verliefde clacht, en ongeveinsde suchten:
 Noch 't is nu d'eerste mael dat ick die heb verstaen,¹¹²⁹
 1130 Noch 't is nu d'eerste mael dat ick bespeurd heb aen
 Uw uiterlijke jonst, uw innerlijke vlammen.
 'K en acht geen beuseling van onderscheidt der stammen,¹¹³²
 De deucht maect eedel; u en overtreffet dan
 Ter werelt, dat ick weet, geen Prins noch edelman.
 1135 Daifilo', ick heb u lief en sal uw liefd betaelen
 Het dierste dat ick can. De tijdt verbiedt te draelen¹¹³⁶
 In 't openbaeren van mijn ongemeten vier.¹¹³⁷
 Daifilo, dits mijn raedt, leydt mij terstondt van hier,
 Een harderinnen cleedt, in plaets van goudt, en sijde
 1140 Ben ick vrolijck getroost. Indien ghij u cundt lijden
 Met mijn in sulcken staet, soo vliên we' eer dat het daecht.¹¹⁴⁰⁻¹

¹¹²⁹*Noch*: en het is nu niet

¹¹³²*K... stammen*: ik hecht
 geen waarde aan het gebazel
 over standsverschillen

¹¹³⁶*Het... can*: naar mijn
 beste vermogen

¹¹³⁷*ongemeten vier*:
 grenzeloze liefde

¹¹⁴⁰⁻¹*Ben... staet*: zal ik graag
 dragen, indien u genoeg
 neemt met mij als herderin

DAIFILO

- Ick kus d'aerde, mijn Vrouw, die uwe voeten draecht.
 Een hartseer doot mij, groot, maer lieflijck boven maeten,
 Dat ick soo grooten jonst moet onvergouden laeten,
 1145 Door dien mij macht gebreeckt. Maer overlegt, mijn vrouw,
 (Want liever als uw druck had ick mijn eighen rouw)¹¹⁴⁶
 Van welcken hoocheit ghij soudt climmen gansch beneden:
 Een Coninginne, niet geëert, maer aengebeden,¹¹⁴⁸
 Haer geven tot een staet,¹¹⁴⁹
 1150 Daer niemant acht op slaet?

¹¹⁴⁶*druck*: verdriet

¹¹⁴⁸*niet... aengebeden*: niet
 vereerd, maar aanbeden

¹¹⁴⁹*Haer*: zich

*¹⁴ Op haar beurt heeft Granida in Daifilo een deugdzaam, edel mens herkend: de deugd is dus niet standgebonden (1127-1134). Ze is bereid haar status op te offeren aan haar liefde voor Daifilo (1135-1136a) en stelt voor vannacht nog naar het land te vluchten om daar als herders te gaan leven (1136b-1141).

- Het braef, opsichtich, groots, en hemel-hoohc verheven,
 Van duisenden gewenscht voor salich-maekend leven,
 Soudij verlaten, om een leven soet, en sacht,
 Maer ongesien, en laech, slecht, nedrich, ongeacht,¹¹⁵⁴
 1155 Het welck u mocht bedroeven,
 Wanneer ghij 't quaemt te proeven.¹¹⁵⁶
 Men raeckt 'er lichtlijck in, maer swaerelijcker uit.

¹¹⁵⁴*slecht*: eenvoudig

¹¹⁵⁶*proeven*: ondervinden

GRANIDA

- Daifilo', en houdt het mijn voor geen verijlt besluit.
 Eer ick met dese saeck dus ver ben voortgetoghen,
 1160 Heb ick in juiste schael de dingen overwoghen.
 De Prinsselijcke staet veel nutheits innebrengt.
 Maer (Goon!) wat tegenwicht is met dat nut gemengt!
 Ach eenvoudige rust der harders laech-geseten,¹¹⁶³
 Die luttel van 't geswindt ramps overromplen weten!¹¹⁶⁴
 1165 Ick sie nau, dat ick yet, o Daifilo, verloor,
 Indien dat ick die staet slechts om haer selven koor;¹¹⁶⁵⁻⁶
 Nu kies' icks' niet alleen om 't schuwen der verdrieten,
 Die mij naekende sijn, maer meer, om te genieten
 En te vergelden dier uw liefd', die mij verwan;
 1170 De waerdste vreuchde, die den hemel deelen can:
 Om welcke' in midden 't vyer ick sou te leven dóógen.¹¹⁷¹
 Maer wat, ick doe't alree, ghij siet de proef voor óógen.
 Wat last? Wat smarte? Wat quellage soud' op mijn
 Hart heften connen als ick een met u mocht sijn?¹¹⁷⁴
 1175 Daifilo, hoe dus verbaest? Heeft u dees maer verslaeghen?¹¹⁷⁵

¹¹⁶³*laech-geseten*:

onaanzienlijk

¹¹⁶⁴*'t geswindt...*

overromplen: de plotselinge
 overrompeling door rampen

¹¹⁶⁵⁻⁶*Ick... koor*: in mijn ogen
 zou ik nauwelijks iets
 verliezen, zelfs al koos ik het
 herdersbestaan slechts om
 zichzelf

¹¹⁷¹*Om... dóógen*: om welke
 vreugde ik een leven midden
 het vuur zou verdragen

¹¹⁷⁴*heften*: zich hechten

¹¹⁷⁵*dees maer*: dit bericht

DAIFILO

- Verslagen? Jae, mijn Vrouw, noyt droefheit in mijn daeghen
 Vermeesterde mijn hart met sulcken overlast,
 Gelijck de blijschap nu dat heftich annetast.
 Wat eer? Wat lof? Wat danck can u de werelt geven?
 1180 Mijn gedacht is te cleyen. Ach lief, en salich leven
 Mijns ootmoedighe siels! Ach mocht mijn siel, van nu
 Eeuwelijck metter woon vaeren uit mijn in u!
 En, in dees wooning schoon uws siels, altijd nae desen
 Onscheidelijck, haar trouw-nechtige dienstboowesen!¹¹⁸⁴

¹¹⁸⁴*trouw-nechtige*:
 toegewijde

GRANIDA

1185 Daifilo', ons corte tijdt moet sijn genoomen waer.
Vindij mijn voerslach goedt?

DAIFILO

Mijn vrouwe, dat wij daer
Niet langer op beraên. Uw voersicht heeft veel verder,¹¹⁸⁷
Prinsses, en bet gesien, als uwen slechten harder.¹¹⁸⁸
Wat u belieff geschie.

¹¹⁸⁷*voersicht*: vooruitziende
blik
¹¹⁸⁸*slechten*: eenvoudige

GRANIDA

Nu Daifilo, dat wij
1190 Mijn voedster dan terstondt gaen winnen op ons sij,
En onderrechten haer de saeke te bestellen,¹¹⁹¹
Dat mijn verlies op 't minst mach mijn heer vader quellen.¹¹⁹²

¹¹⁹¹*te bestellen*: zo te regelen
¹¹⁹²*op 't minst*: zo min
mogelijk

Vierde deel

DAIFILO^{*1}

- Onder soo veel, soo veel cieraden eel en braef
 Vant vrouwelijck geslacht, en ist de minste gaef
- 1195 Des hemels niet, dat sij schielijck een raedt versinnen,
 Die nae veel overlegs, een man nau soude vinnen.
 Soo ras de voedster had haer tegen-reên geseit,
 Waerense van mijn vrouw wel crachtich wederleyt.
 Soo ras de voedster sach dat van verandring spreken
- 1200 In haer voornemen, was voor steene rootsen preken,
 En ons haer dienste bood, soo hadden sij, om 't stick¹²⁰¹
 Lichst uit te voeren, in min als een oogeblick,
 Listigen raedt bedacht, om soo seer te verblenden
 Coning, en heele hof, dat sij niet eens haer wenden¹²⁰⁴
- 1205 Souden, om ondersoeck nae de Prinsses te doen.
 De saken sijn bestelt, en niemant sal vermoên¹²⁰⁶
 Hebben op mij. Neen, want int west noch niet gedaen,, sijn,¹²⁰⁶⁻⁷
 De bruine grijnsen van des hemels vrolijck aenschijn;^{*2}
 Scharp 's Uchtens gouden cruin in 't oosten schittert, mit
- 1210 Haer verschgevlochten crans van roosen roodt, en wit.
 Niemandt van 't hofgesin is, weet ick, noch geresen,¹²¹¹
 En acht mijn heer sal mee noch bij sijn bedde wesen.
 Maer, later diende 't niet! Siet waer hij mij ontmoet,¹²¹³
 De blijschap steurt den slaep meer dan de droefheit doet.
- ¹²⁰¹stick: stuk, plan
- ¹²⁰⁴haer wenden: moeite doen
- ¹²⁰⁶bestelt: voorbereid
- ¹²⁰⁶⁻⁷vermoên... mij: mij verdenken
- ¹²¹¹noch geresen: al op
- ¹²¹³Maer... niet!: Hela, ik had niet later moeten zijn!

*1 De volgende morgen. In een monoloog bepeinst Daifilo de gebeurtenissen van de afgelopen nacht: de voedster heeft haar medewerking toegezegd aan het door Granida bedachte plan. In de verte nadert Tisiphernes.

*2 In het westen zijn de donkere schaduwen nog niet verdwenen van de vrolijke aanblik van de hemel; in het westen is het dus nog donker (1207-1208), maar in het oosten komt de zon al op, met gouden, rode en witte kleuren (1209-1210).

TISIPHERNES, DAIFILO

TISIPHERNES

- 1215 *³Spoeydt u, eerwaardich licht, om op mij uit te spreiden
 'T beginsel, en 't vervul van mijn geluckicheiden;
 O Blossende' Uchtent, boet mijn onrustich gewach,¹²¹⁷
 Voorloopster van de Son, vroemoeder van den dach.¹²¹⁸
 En ghij, glinstrende star, dect uw verliefde stralen
 1220 Wat eer als uw gewoont, en om weer te verhalen¹²²⁰
 Uw tijtverlies soo wilt u t'avondt liever spoên
 Wat vroegher, als uw licht mij beter dienst sal doen:
 Stelt uw brageeren uit, soete Godin, tot t'avondt,¹²²³
 En neemt soo veel ghij nu te cort comt aen den avondt;
 1225 Indien ick willich volch der minnen hete brandt,¹²²⁵
 Noch Godtheit boven d'uw verhef in mijn verstandt.¹²²⁶

¹²¹⁷*boet... gewach*: stil mijn
 onrustig verlangen

¹²¹⁸*vroemoeder*: vroedvrouw

¹²²⁰*te verhalen*: in te halen

¹²²³*brageeren*: pronken,
 pralen

¹²²⁵*Indien*: terwijl

¹²²⁶*Noch*: en geen

DAIFILO

Ich wensch mijn heer van daech 't hoochste geluck te proeven.

TISIPHERNES

- Daifilo, sijdijs daer? Gaen wij ten hoof vertoeven,
 Tot dat de Coning rijs', om dan van stonden aen,
 1230 Gelijk besloten is voort nae mijn vrouw te gaen.
 Maer siet: haer voedster. Wat of haer dus vroech mach quellen?

DAIFILO

Misschien, mijn heer, ist om de staessy te bestellen,¹²³²
 Die tegen uw coomst moet heerlijk sijn bereêt.¹²³³

¹²³²*de... stellen*: regelingen
 te treffen voor de bruiloft

¹²³³*heerlijk*: prachtig

TISIPHERNES

Roept haer, op dat ick yet vande Prinsesse weet.

*3 Tisiphernes, die niet door *liefde* maar door *min* gedreven wordt (1225), vraagt de morgenster Venus zich nu al te verduisteren en dan vanavond langer dan gewoonlijk te schijnen, zodat deze dag eerder begint en korter zal duren en hem des te sneller bij de bruiloftsnacht zal brengen; als de morgenster deze wens inwilligt, zal hij zich aan haar heerschappij onderwerpen. Tisiphernes vraagt echter iets onmogelijks: in de periode waarin Venus vóór de zon opgaat en dus morgenster is, gaat ze ook eerder dan de zon onder.

DAIFILO, VOEDSTER, TISIPHERNES

DAIFILO

1235 Mijn vrouw!

VOEDSTER

O groote Goôn!

DAIFILO

Mijn heer soud' u yet vragen.¹²³⁵

¹²³⁵*soud'*: zou willen

VOEDSTER

Waer is de Coning?

TISIPHERNES

Wel? Voedster, hoe dus verslagen?
Wats van Granida? He?

VOEDSTER

O Goden wonderbaer!
Waer is de Coning?

TISIPHERNES

Hoe, en ist niet wel met haer?
De saeck betreft mij mee, segt wat'er mach gebreken.

VOEDSTER

1240 Datmen den Coning weck, ick moest den Coning spreken!

TISIPHERNES

Datmen den Coning weck. Maer geeft ons wat bescheits,¹²⁴¹
Ist qualijck of ist wel?

¹²⁴¹*wat bescheits*: enige
duidelijkheid

VOEDSTER

Qualijck, en wel, van beydts.

TISIPHERNES

Qualijck en wel? Hoe soudmen hier bescheyt uit merken?

VOEDSTER

O eeuwichlijcke macht! O wonderlijcke werken
1245 Die d'aertsche sinnen, en vernuft te boven gaen!

TISIPHERNES

O Goôn, wat sal dit sijn?

DAIFILO

Terstondt suldij 't verstaen,
Mijn heer, de Coning is geweckt, en voort geresen.¹²⁴⁷

¹²⁴⁷*voort geresen*: meteen
opgestaan

TISIPHERNES

Siet of hij comt.

DAIFILO

Mijn heer, hij sal terstondt hier wesen.

TISIPHERNES

Daer is de Coning, nu uw bootschap, voedster, doet.

CONING, VOEDSTER, TISIPHERNES

CONING

1250 Voedster, wat brengdij ons dus schichtich? Quaedt of goedt?¹²⁵⁰

¹²⁵⁰*schichtich*: overhaast

VOEDSTER

'T believe' u, heer, uit mij te hooren de geschiedenis,
En selfs te oord'len oft voor quaet of goedt te dienen,, is.
De Coning met gedult aenhoore mijn vertreck.¹²⁵³

¹²⁵³*vertreck*: verhaal

CONING

Spreeckt claerlijck, niemandt en sal steuren uw gesprek.

VOEDSTER

1255 *4 Hoewel een eedel hart van uitgenomen sinnen^{1255*5}
Alle' eedel harten vroom, en deuchtsaem moet beminnen,

¹²⁵⁵*van... sinnen*: van
voortreffelijke aard

- *4 De voedster vertelt hoe de afgelopen nacht de godin Minerva, in gezelschap van de negen muzen, in de slaapkamer van Granida verscheen. Ze deelde de prinses mee dat een god haar als geliefde had uitverkoren en dat zij een hemels huwelijk tussen hen zou sluiten, waardoor Granida niet in min, maar in liefde verbonden zou zijn (1313-1319). Vervolgens wordt Granida door de muzen ten hemel geheven, terwijl ze een lied zingen (1320-1339).
- *5 De voedster verkondigt de platonische denkbeelden over de zielenverwantschap (1255-1264). In de Ideeënwereld zijn ooit alle zielen in tweeën gedeeld; sindsdien is iedere helft op zoek naar de andere. Als twee helften elkaar terugvinden, wordt hun vriendschap in hevigheid vernieuwd (zie ook 485-494). Volgens de voedster was Granida gisteravond bedroefd omdat ze besefte dat Tisiphernes niet haar vroegere wederhelft was (1265-1268).

- Soo heeft Natuur nochtans gehecht aen ons gemoedt
 Een treek, die verre, d'een voor d'ander kiezen doet,
 Om door vereende liefd daer mee te sijn verbonden.
- 1260 Als sulcken wederpaer getreft wort, of gevonden,¹²⁶⁰
 Wast liefd' heftich en ras, soo datse, naer mijn vijndt,¹²⁶¹
 Geen nieuwe vrientschap, maer vrientschaps vernieuwing schijnt:
 Recht oft die sielen met elckander onderlingen
 Gepaert hadden geweest, al eer sij lijf ontfingen.¹²⁶⁴
- 1265 Des Tisiphernes sich niet belge, dat mijn vrouw,¹²⁶⁵
 Als sij gistr' avondt haer tot slapen geven souw,¹²⁶⁶
 Om 't aenstaend' huwelijck was droevich en t'onvrede,
 Alsoo 't aen haer gemoedt niet ganschlijck en voldede.
 De treurighe Prinsses seer veel, en ijvrich badt^{*6}
- 1270 De groote Goden, haer te jonnen 't geene dat
 Die beter dan sij selfs voor 't best en schoonste kenden,
 En conden, was het haer Godlijck believeen senden.
 'T woelend gedacht had nau van 't bidden eindt gemaectt,
 Als sij, en corts daerop, ick ben in slaep geraectt.
- 1275 Ick lach in diepe rust, mijn leden overgoten^{*7}
 Met sachten slaep, en al mijn sinnen toegesloten,
 Mijn siel gedompelt in een grondeloos vergeet,
 Soo dat de droomen oock, die buitens tijts met leedt
 En daechschen arrebeyt des lichaems, comen quellen,
- 1280 Met haer vernieuwing niet vermochten die t'ontstellen;
 Wanneer een groot geluit schielijck mijn ooren sloech,¹²⁸¹
 En overclaere glans mijn vaeck uit d'oogen joech.
 Ick hoorde soo, en sach, (O Goden, leert mij seggen)
 Dat d'opgetoogen siel 't lijf onbeweecht liet leggen.¹²⁸⁴
- 1285 Siet daer, de camer leeft, en tsiddert op de clanck,
 En lieffelijcke maet van hemelsch spel en sanck
 Der Godinnen, gecroont met groene laurentelgen.^{*8}
 D'ontsprongen vensters op en cunnen niet verswelgen¹²⁸⁸
 Het helle licht waer van de volle kamer blaectt,
- 1290 Vloer, want, tapisserij, het welfsel vlammen braectt
- ¹²⁶⁰*wederpaer*: wederhelft
¹²⁶¹*Wast*: groeit
¹²⁶⁴*al... ontfingen*: voordat zij een lijfelijke gestalte kregen
¹²⁶⁵*Des... belge*: laat daarom T. niet boos zijn
¹²⁶⁶*haer*: zich
¹²⁸¹*schielijck*: plotseling
¹²⁸⁴*Dat... leggen*: dat de omhooggetrokken ziel het lichaam bewegingloos achterliet
¹²⁸⁸*D'ontsprongen vensters*: de opengesprongen ramen

*6 De treurige Granida vraagt de grote goden haar datgene te gunnen waarvan zij, nog beter dan Granida zelf, wisten dat het het beste en schoonste was - nl. de wederhelft van haar ziel. Als de goden wilden, konden ze die haar ook geven (1269-1272).

*7 De voedster sliep zo diep dat zelfs de dromen, die 's nachts het van de zware dagelijkse zorgen al vermoeide lichaam nog extra afmatten door een hernieuwde beleving van de lasten, geen vat op haar hadden (1278-1280).

*8 De musicerende en zingende godinnen die in de kamer afdalen (1285-1287) zijn de negen muzen, elk inspiratrice en beschermvrouwe van een kunst. Ze zijn gekroond met laurierkransen, gevlochten van takken van de aan Apollo gewijde boom, die de immer jonge en krachtige dichtkunst symboliseren. Apollo is hoofd en beschermer van de muzen.

- En alles sonder brandt, niet om vernielen móórdich,
Maer tot erkenenis des Godtheits tegenwóórdich.
De sangsters schicken haer int ronde', en midden in¹²⁹³
Den fraeygevoechden ring, verheft haer een Godin;^{*9}
- 1295 Granid' in als gelijk; van welgeschickte leden,¹²⁹⁵
Van eerwaerdich gelaet, van trony net besneden,¹²⁹⁶
Van oly-cleurt gesicht, van dichte vlechten blondt,
Van bleekheit des gedaents, en roo coralen mondt.
Het hoofd, tot teecken van haer mannelijcke luimen,¹²⁹⁹
- 1300 Dat deekt een blancken helm, en blickert door de pluimen.¹³⁰⁰
Haer voorsichtighen arm gewapent schijnt te sijn¹³⁰¹
Met eenen schilt van claer doorsichtich cristallijn;¹³⁰²
Maer dat sij 's wijslijck bruickt, en niet en soeckt door desen
Als soete vrede, blijkt aen haer besaedicht wesen,¹³⁰³⁻⁴
- 1305 En den olijventack, een tegenteecken van 't
Crijchsduyend gras, die sij reyckt met haer rechter handt.
Sij wendt haer tot Granid' en goddelijcke zeden
Ontsluiten haeren mondt, met dus-danige reden;¹³⁰⁸
Welck goddelijcke cracht
- 1310 Diep druckt' in mijn gedacht.
Granida', ontwaeckt, dat rust u buiten slaepe vinde,^{*10}
Siet hier Minerva, die noch inde wiech u minde¹³¹²
En haer genaede sandt. Geen mensch valt u te lót,¹³¹³
Maer in des hemels throon, de Liefd, een eeuwich Gódt.
- 1315 Uw liefde tot de Liefd, doet Liefd in liefde blaken,
Die kiest u tot sijn Lief; ick sal het huwlijck maken,
Ghij sult de weerliefd sijn, sijn bruidt, en sijn Godin,
Een vrouw van staeghe liefd, niet van de wulpsche Min.
Uw vrijer wacht om hooch, wij sijn u coomen haelen.
- 1320 Godinnen, voert haer mee, de doorschijnighe saelen¹³²⁰
- ¹²⁹³ *haer*: zich
¹²⁹⁵ *als*: alles
¹²⁹⁶ *eerwaerdich gelaet*: edele houding
¹²⁹⁹ *luimen*: karakter
¹³⁰⁰ *deekt*: wordt bedekt door
¹³⁰¹ *voorsichtighen [...]*
gewapent: uit voorzorg gewapend
¹³⁰² *claer*: helder
¹³⁰³⁻⁴ *niet [...]* *als*: niets dan *besaedicht wesen*: rustige gelaatsuitdrukking
¹³⁰⁸ *reden*: woorden
¹³¹² *noch in de wieg*: al toen je nog in de wieg lag
¹³¹³ *te lót*: ten deel
¹³²⁰ *Godinnen*: de muzen

*9 *Godin* (1294-1306): de beschrijving van deze godin, Minerva, is gebaseerd op het petrarkistische portret (1295-1298) en op de traditionele attributen van Pallas Athene, de Griekse godin die bij de Romeinen Minerva genoemd wordt (1299-1306). Zij verenigt positieve vrouwelijke en mannelijke trekken. Bij haar geboorte, uit het hoofd van haar vader Jupiter (in het Grieks: Zeus), kwam ze in volle wapenrusting tevoorschijn. Minerva geldt als de godin van de verstandige oorlogvoering: haar wijze raad leidt vaak tot vrede (zie ook 1381-1384). Ze reikt dan ook een olijftak aan Granida over, een tegenwicht van het gras, symbool van de oorlogsgod Mars (1305-1306). Dat Minerva sprekend op Granida lijkt (1295), impliceert dat ook de prinses goddelijke kwaliteiten heeft.

*10 Minerva neemt het woord (1311-1322). Granida wacht geen menselijke, maar een goddelijke partner: de eeuwige liefde zelf. Hij zal liefde in wederliefde doen blaken, in plaats van haar te verbinden aan de min, wat bij het voorgenomen huwelijk met Tisiphernes zou gebeuren (1313-1318). Overigens, Daifilo voldoet precies aan de beschrijving van de goddelijke echtgenoot: ook hij streeft naar de vereniging van liefde met liefde.

HET LIED VAN DE MUZEN

Nu ont - slaet u d'Aert - sche last,
 Be - ter past, U de Godt - heit aen te tre -
 cken. Sa - li - ge Go - din - ne, wij Voe - ren
 dij Nae des he - mels hooch - ste ple - cken,
 Ple - cken al - tijt hel en claer, Ple - cken, daer
 Nem - mer last can lust be - vle - cken.

vs. 1325-1333

- Des hemels sullen haer niet schaemen dit cieraet.¹³²¹
 Nieuwe godin, uw hart van aertsche last ontslaet.¹³²²
 Uit hadse. Mit ontsteect het wellustige speelen¹³²³
 Der negen sangsters, daer sij lieflijck onder quelen.*¹¹
- 1325 Nu ontslaet u d'Aertsche last,¹³²⁵
 Beter past
 U de Godtheit aen te trecken.¹³²⁷
 Salige Godinne, wij¹³²⁸
 Voeren dij
- 1330 Nae des hemels hoogste plecken,
 Plecken altijd hel en claer,
 Plecken, daer
 Nemmer last can lust bevelecken.
- Soo ras sij desen sanck met spelen heffen óp,
 1335 Ontlast sich het palais tot boven in den tóp,¹³³⁵
 Het gulde welfsel splijt, en de gemetste dacken.
 Granida voerens' op olijf en laurentacken,¹³³⁷
 Dus singend' hemelwaerts, al hooch, en hoger heen,
 Vervolcht van mijn gesicht, tot dat s'er uit verdween.¹³³⁹
- 1340 Doe voechden sich 't gebouw en alles in sijn stede,¹³⁴⁰
 Bedaerend' als ick mee ten langen lesten deede.
 Suffe verbaestheit van mijn leên allensjens streeck,¹³⁴²
 Ick rees' en 't geen ick wel besien had overkeek.
 Granida's lege coets tuicht dat der oude vrouwen¹³⁴⁴
- 1345 Gesichten niet altijd voor droomen sijn te houwen.¹³⁴⁵
 Hier is mijn geest af vol, dit coom ick dienen aen,
 De coning oordeel nu nae dat hij 't sal verstaen.¹³⁴⁷
- CONING**
 Mijn dienaers, gaet terstondt wat'er af is bespooren.¹³⁴⁸
- TISIPHERNES**
 Mijn heer, de vrouwe raest.¹³⁴⁹
- CONING**
 Soo deed sij noyt te voeren.
- ¹³²¹*haer niet schaemen*: zich niet schamen voor
¹³²²*Nieuwe godin*: Granida
¹³²³*Uit hadse*: ze was uitgesproken
¹³²⁵*ontslaet*: laat achter
¹³²⁷*de... trecken*: de goddelijke aard aan te nemen
¹³²⁸*Salige Godinne*: Granida
¹³³⁵*ontlast... palais*: maakt het paleis zich los uit zijn voegen
¹³³⁷*voerens'*: voeren ze
¹³³⁹*gesicht*: blik
¹³⁴⁰*in... stede*: op zijn plaats
¹³⁴²*Suffe verbaestheit*: verdovende verbijstering;
streeck: week
¹³⁴⁴*coets*: bed
¹³⁴⁵*Gesichten*: visioenen
¹³⁴⁷*nae... verstaen*: naar zijn inzicht
¹³⁴⁸*wat...is*: wat er waar van is
¹³⁴⁹*raest*: raaskalt

*11 Het lied van de muzen, herkenbaar aan de *cantat*-formules (*zang*-aanwijzingen) van de voedster (1324, 1338), kan gezongen worden op de melodie 'Schoonste Nimphe van het Wout' (of: 'Quand ce beau printemps je voy'). De muzieknotatie is gebaseerd op A. Valerius, *Nederlandsche gedenckclanck*, Haarlem 1626 (herdruk Amsterdam 1968), p. 234.

TISIPHERNES

1350 Voor seker raestse nu, al raesd'se noyt misschien.

VOEDSTER

Noch oyt, noch nu.

CONING

'K en weet.

TISIPHERNES

Men salt haest cunnen sien.

Ick spoey mij derwaerts heen.

CONING

Doet daerin uw behagen.

En laet op 't rascht aen ons de tijding herwaerts dragen.

CONING^{*12}

- O Goden groot, soudt ghy mij wel hebben gespaert
 1355 Tot 't alderlaetste van den ouderdoom bejaert,
 Op dat ick troosteloos daerin soude versmachten,
 Berooft van 't geene dat alleen haer leedt kon sachten?¹³⁵⁷
 Maer hoe? Indien alsoo de saken sijn gestelt,
 Als ons de voedster voor de waerheit heeft vertelt,
 1360 Soo loov' ick danckbaerlijck uw goedtheit hooch van waerden,
 Hoewel ick eensaem blijv' en mis mijn lust op aerden.
 Want als ghij mij ontrockt dit eenich pandt soo soet
 Door ongeval of doot, gelijk misschien ghij doet,
 Soo soud' ick tegens u en mij misdoende dwalen,¹³⁶⁴
 1365 Indien ick op uw wil, en wetenschap ging smalen,
 Mij steurende dat ghij quaemt wedereisschen 't geen
 Dat ick soo lang van u genoten had te leen:
 Recht of ick bet als ghij wat oorbaer was verstonde,¹³⁶⁸
 Recht of ick mij en haer meer goets, als ghij ons, jonde.

¹³⁵⁷*haer*: nl. van de bejaarde
ouderdom

¹³⁶⁴*tegens...dwalen*: dwalen
en daardoor tegen u en
mezelf zondigen

¹³⁶⁸*oorbaer*: goed

*12 Monoloog van de koning, die achterblijft terwijl de overigen Granida gaan zoeken. Hoewel het verlies van Granida hem - in zijn ouderdom - hard zou treffen, zou hij zich ermee kunnen verzoenen en de hemel danken voor zijn goedheid als ze werkelijk door een god geschaakt zou blijken te zijn.

- 1370 Men soeckt; en soomen haer noch doodt noch levend vindt,
 Soo neem ick 't blijcklijxt aen, en houd dat sij besint
 Van een verheven Godt ten hemel is gevaeren:¹³⁷¹⁻²
 Want de bescheiden reên, en 't deftige verclaren¹³⁷³
 Des voedsters brengen 't mee, wiens trou-bevonden mondt
- 1375 Noyt spreken was gewoon versuft of ongegrondt.
 Maer siet de vrouwen daer, die brengen nieuwicheden.

¹³⁷¹⁻²*Soo... Godt:* dan
 accepteer ik het
 waarschijnlijkste en geloof
 dat zij door een verheven
 god, die haar bemint,
¹³⁷³*bescheiden:* duidelijke;
deftige: plechtige

REY VAN JOFFEREN, CONING

REY

- Grootachtbaer heer, het slot, van boven tot beneden,
 Hebben wij heel doorsocht, en omgekeert ter vlucht,¹³⁷⁸
 Granida' is nieuwers, maer een lieffelijcke lucht,¹³⁷⁹
- 1380 Met goddelijcke reuck vervult haer gansche camer.

¹³⁷⁸*omgekeert... vlucht:*
 inderhaast ondersteboven
 gehaald
¹³⁷⁹*nieuwers:* nergens

CONING

- O gróóte Pallas,^{*13} noyt was mensch u aengenaemer
 Als Perseus door uw jonst gesegend wonderlijck;
 En noch ter tijdt op sijn naesaeten in het rijck
 'T welck van hem naeme voert. Godinne wijs van raede,
- 1385 Ghij duiren laet uw jonst, en anhoudt uw genaede.
 Lof, seechbare Godin! Lof, hoochverheven Gódt!¹³⁸⁶
 Eewige Liefde, die van aertsche bruiloft, tót
 Een hemels huwelijck Granida comt verheffen,
 Geen danckbaerheit, geen lof uw prijs can overtreffen.

¹³⁸⁶*seechbare Godin:* Pallas
 die de overwinning schenkt

REY

- 1390 ^{*14}Lof, eewige Liefde, wij
 Geven dij,
 Die uw hooge goetheits straelen,
 Door de dicke wolcken heen,
 Al beneên,
- 1395 Laet tot opter aerden daelen.

*13 *Pallas, Perseus* (1381-1384): de Griekse godin Pallas Athene, bij de Romeinen Minerva genaamd, was onder meer godin van de wijze oorlogvoering. Ze gaf Perseus - door Hooft hier beschouwd als de stamvader van de Perzen - een spiegelend schild om de monsterlijke Gorgonen te bestrijden: een van hen, Medusa, versteende door haar eigen blik toen ze naar het schild keek.

*14 In aansluiting op de eer die de koning de godin Pallas (Minerva) en de god van de eeuwige liefde brengt, zingen de hofdames een emotioneel loflied op de laatste. Het kan gezongen worden op de melodie 'Schoonste Nimphe van het Wout' (of: 'Quand ce beau printemps je voy'). De muzieknootatie is gebaseerd op A. Valerius, *Nederlandtsche gedenckclanck*, Haarlem 1626 (herdruk Amsterdam 1968), p. 234.

REY VAN JOFFEREN

Lof, ee - wi - ge Lief - de, wij
 Ge - ven dij, Die uw hoo - ge goet - heits strae -
 len, Door de di - cke wol - cken heen, Al be -
 neën, Laet tot op - ter aer - den dae - len.

vs. 1390-1395

- Die op uwe crachten let,¹³⁹⁶
 Ende set
 Boven al op u het óóghe,
 Treckt uw goetheit overschoon¹³⁹⁹
 1400 Inden throon
 Des besonden hemels hóóghe.¹⁴⁰¹
- Heilich, goedertieren, eel
 Sijdij heel.
 Die in uwe vlammen blaken,¹⁴⁰⁴
 1405 Cundij oock op aerden hier,
 Door uw vyer,
 Met een hemel salich maken.
- Soo, wie dat u lieven sal,
 Suldij al,
 1410 Niet alleen Granida schaeken.

TISIPHERNES, DAIFILO, CONING, REY VAN JOFFEREN^{*15}

- TISIPHERNES**
 Daer leyt mijn throon in d'asch, en de beloften mildt
 Van 't schoonpratich Geluck, en te vergeefs gespilt¹⁴¹²
 Soo veel moylijcke last ter nauwer noot deurkropen,¹⁴¹²⁻¹³
 Soo veel gevaers, soo veel te leurgestelde hoopen,
 1415 Soo veel' anxstige vrees en arbeyt uitgestaen,
 Soo veel treffende sorch en soo veel weers gedaen,¹⁴¹⁶
 Soo veel gesochte ramps, soo veel verdriet geleden,¹⁴¹⁷
 Soo veel verbeter smarts, soo veel vertwijfelheden.
 Ay dul geluck, ick ken uw onbescheyden cracht!¹⁴¹⁹

¹³⁹⁶*Die*: elke mens die
uwe: nl. van de eeuwige
 Liefde (1390)

¹³⁹⁹*Trecks...overschoon*:
 wordt door uw meer dan
 schone goedheid getrokken
¹⁴⁰¹*besonden*: door de zon
 beschenen

¹⁴⁰⁴*Die*: alle mensen die

¹⁴¹²*'t schoonpratich Geluck*:
 de Fortuin met haar mooie
 praatjes
¹⁴¹²⁻¹³*te vergeefs...*
deurkropen: tevergeefs
 verspild zijn zoveel
 moeilijkheden die ik maar
 net overwonnen heb
¹⁴¹⁶*treffende sorch*: zware
 zorgen (doorstaan); *weers*
gedaen: weerstand geboden
¹⁴¹⁷*gesochte ramps*: door
 mijzelf opgezochte ellende
¹⁴¹⁹*dul*: dom; *onbescheyden*:
 zonder overleg te werk
 gaande

*15 Inmiddels keren ook Daifilo en Tisiphernes van de zoektocht terug. Tisiphernes beseft dat zijn kansen op het koningschap verkeken zijn en wil zelfmoord plegen. De koning en Daifilo weerhouden hem daarvan, waarop hij besluit als dolend ridder te gaan leven. Hij onthult de werkelijke toedracht van het duel en draagt Daifilo zijn bezittingen en bevoegdheden over. Deze wil wel Tisiphernes' zaken waarnemen, maar weigert aan het hof te blijven nu zijn drijfveer, Granida, daar niet meer is.

DAIFILO

1420 Maer op een vroom gemoet, mijn heer, heeft sij geen macht.^{1420*16}

¹⁴²⁰*vroom*: rechtschapen,
standvastig

TISIPHERNES

Niet langer dan het selfs haer overlast wil lijen.
Dit sal mij 't laeste sijn. Mijn handt sal mij bevrijen,
'T is lang genoeg geleeft. Gaen we. Mijn hart, verstout
U tot een cort verdrach.¹⁴²³⁻⁴

¹⁴²³⁻⁴*verstout... verdrach*:
wees zo moedig meteen een
eind aan dit leven te maken

DAIFILO

Mijn heer, besindt u, houdt!¹⁴²⁴

¹⁴²⁴*houdt!*: stop!

CONING

1425 Houdt, Tisiphernes!

REY

Ach!

DAIFILO

Heer, geeft de reden plaetse.¹⁴²⁵

¹⁴²⁵*geeft... plaetse*: geef
ruimte aan het gezond
verstand

TISIPHERNES

'T Geluck en geeft haer geen.

DAIFILO

Jae 't.

CONING

Hoe?

DAIFILO

Bedaert, en vaetse.¹⁴²⁶

¹⁴²⁶*vaetse*: denk na

*16 Daifilo zinspeelt hier op neostoïsche denkbeelden over standvastigheid. Wie zich laat sturen door het verstand en zich niet overgeeft aan de krachten van de emoties, behoudt het rustige evenwicht in zijn leven en is minder gevoelig voor de slagen van het lot, in tegenstelling tot degene die zich mee laat slepen door - altijd tijdelijke - gewaarwordingen als blijdschap en droefheid. Tisiphernes illustreert de onstandvastige houding: teleurstelling verleidt hem tot het domme voornemen van zelfmoord (1421-1424a); Daifilo houdt hem voor redelijk te zijn (1420, 1424b, 1425b).

CONING

Hoe nu toe, brave Prins?¹⁴²⁷

¹⁴²⁷*Hoe... Prins: edele vorst, wat wilt u nu doen?*

TISIPHERNES

Gelijck mijn ramp mij jaecht.

CONING

Is dit de liefde die ghy tot Granida draecht?

TISIPHERNES

Ick liefde' haer niet, 't en waer ick mij 't verlies liet rouwen.¹⁴²⁹

¹⁴²⁹*'t en... rouwen: als ik niet zou rouwen om haar verlies*

CONING

1430 Niet haer verlies, maar 't uw, want sij is hooch-behouden.

TISIPHERNES

Soo spuwt het wreedt Geluck op mij haer crachten uit.

DAIFILO

'T Geluck en steurt u niet, maer dat ghij 't qualijck duidt.¹⁴³²

¹⁴³²*'T... duidt: niet het geluck werkt je tegen, maar je verkeerde uitleg ervan*

CONING

Misjondij aen uw lief Granid' een hemels houwelijck?

TISIPHERNES

Neen, maer ick vlie de smert van mijn misvallen grouwelijck.

DAIFILO

1435 Liefde ghij haer, mijn heer, 't geen dat u is geschiedt,
Soud u om haer geluck, lief sijn, en rouwen niet.

TISIPHERNES

Haer ben ick quijt, en sie voort al mijn toeleg slechten.¹⁴³⁷

¹⁴³⁷*voort... slechten: verder al mijn plannen in duigen vallen*

DAIFILO

De Goden vinden 't goet, wie sal haer onderrechten?¹⁴³⁸

¹⁴³⁸*haer: nl. de goden*

TISIPHERNES

1440 Sij vinden 't goet; maer dat ick door het sterven mij
Bevrij, dat sullen ook geensins beletten sij.

DAIFILO

Ghij cunt leven dat u 't geluck soo seer niet hinder.

TISIPHERNES

Het is te wanckelbaer, en licht.

DAIFILO

Vertrouwt het minder.

TISIPHERNES

Vertrouwen? Ick vertrouwt nae desen nemmermeer.

Ick sie wel 't en verheft maer, om van boven neêr,^{*17}

- 1445 Met ijsselijcker slach 't verhevene te smijten;
Gelijck den Arent trots, die niet in stucken rijten
Den schiltpad ijserhardt met felle claeuwen con,
Hem strengelijck om hooch, schier voert tot in de Son,
Van waer sijn scharp gesicht kennende berch en dallen,
1450 Hij dan op rootsen hardt, hem laet te berste vallen.
Mij wallecht van de werlt; en sal ick nu voortaan
Leven, soo sal ick mij die levendich ontslaen.¹⁴⁵²
De last, en het gebiedt van mijn beseten landen,¹⁴⁵³
Daifilo, lever ick van nu af in uw handen.
1455 Sijt ghij voortaan de Prins. Ick levers' u, door dien¹⁴⁵⁵
Daermede niemandt can waerdiger sijn versien.
Uw trouwe dienst is meer dan yemandt can versinnen;
'T heeft u belieft voor mij uw eygen lief te winnen.
Dese versloegh den Parth, en gaf hem in gevaer¹⁴⁵⁹
1460 Des vreeselijcke doots, willich, om mij en haer.¹⁴⁶⁰
Grootachtbaer heer, wilt hem in mijnen staet bevesten.¹⁴⁶¹

¹⁴⁵² *soo.. ontslaen:* dan zal ik een teruggetrokken leven gaan leiden
¹⁴⁵³ *De... landen:* de opdracht tot regeren en het gezag over mijn landen
¹⁴⁵⁵ *Prins:* vorst
¹⁴⁵⁹ *Dese:* Daifilo;
den Parth: Ostrobas
¹⁴⁶⁰ *willich:* vrijwillig
¹⁴⁶¹ *in... bevesten:* met mijn ambt bekleden

CONING

O wonderlijck beleydt! Maer 't is beleydt ten besten.

TISIPHERNES

Voor mij, ick ben terstondt het hof te laten, ree,

Mijn peinsachtich gemoedt wil geen blijvende stee;

- 1465 Maer mijn voorneemen is van d'eene tot den anderen,
Met eensaem selschap clein te reisen en te wanderen.
Ick bid om oorlof voorts, want hier vertoev' ick niet.¹⁴⁶⁷

¹⁴⁶⁷ *oorlof voorts:* verlof om meteen weg te gaan

*17 Tisiphernes vergelijkt het gedrag van het lot met dat van de arend uit een al bij de Griek Phaedrus en ook bij humanistische schrijvers voorkomende fabel. Omdat deze vogel het schild van de schildpad met zijn klauwen niet kon breken, tilde hij het dier de lucht in en liet het van grote hoogte te pletter vallen. Zo verheft ook het lot de mens, voordat het hem in het verderf stort. Zie G. Dicke en K. Grubmüller, *Die Fabeln des Mittelalters und der frühen Neuzeit (...)*, München 1987, p. 9-13.

DAIFILO

- Ick danck mijn heer, die mij soo grooten eere biedt.
 Een hooch en waerde gaef wort mij van hem gegeven;
 1470 Maer hij weet tot wat eindt ick coos' het hoofsche leven,
 Te weten, om den dienst van de Prinses, geensins
 Op hoop van voordeel, min van selfs te worden Prins,
 Welck pack voor mijnen hals sijnde te swaer om dragen,¹⁴⁷³
 Een lagen harders rust mij beter doet behagen.
 1475 Maer wel sal ick, mijn heer, blijvend uw trouwen knecht,
 Uw dingen gaede slaen nae mijn bequaemheit slecht,¹⁴⁷⁶
 Tot dat ghij wat ontlast vant schielijcke beswaeren,¹⁴⁷⁷
 Met hulpe vanden tijt sult comen te bedaeren,
 Om met vernoeging weer te keeren tot den staet,
 1480 Die 't lusteloos gemoedt door tegenheit verlaet:
 Mijn heer, soeck het, gelijk hij 't goet vindt, te besaedigen.

¹⁴⁷³ *pack*: last¹⁴⁷⁶ *dingen... slecht*: zaken waarnemen met mijn geringe kwaliteiten¹⁴⁷⁷ *schielijcke*: plotselinge**CONING**

- *¹⁸ Ach luttel wenschend hart! Luttel can u beschadigen.
 Ach wat onttreect ghij, met begeerlijckheits verhoên,¹⁴⁸³
 Het speelsiecke Geluck, al stofs om quaet te doen?
 1485 Dats Prinslijck, Daifilo, geen prinslijckheit begeeren.¹⁴⁸⁵

¹⁴⁸³ *met... verhoên*: door te voorkomen dat de begeerte in u sluipt¹⁴⁸⁵ *Dats... begeeren*: dat is vorstelijk, D., om de titel van vorst niet te begeren**TISIPHERNES**

Ick bid u oorlof, heer, om tot mijn reys te keeren.

CONING

Vaert wel, mijn Prins, vaert wel, en sijt getroost.

TISIPHERNES

Ick tij
 Van stonden aen op reys; vaert wel mijn heer, en ghij
 Daifilo wel.

DAIFILO

- Ick sal mijn heer tot huis versellen,
 1490 Om 't reddeloos gesin verbaest in rust te stellen.¹⁴⁹⁰

¹⁴⁹⁰ *'t... verbaest*: het onstelde en verslagen personeel (van Tisiphernes)

*¹⁸ Daifilo's weigering Tisiphernes' status als gezagsdrager en grondbezitter over te nemen, is een voorbeeld van verstandig handelen in de neostoïsche zin: doordat de herder zich niet door begeerten laat verleiden, bezit hij niets wat het lot hem zou kunnen afnemen. Daifilo toont hier de kwaliteiten die een vorst moet bezitten, zoals Granida's vader constateert. Zijn gedrag impliceert tevens dat hij de, eerder door de hofdames bezongen, eigenschappen van de eerste koningen bezit (982-997; 1003-1004; 1010-1012).

Vijfde deel

OSTROBAS, ARTABANUS^{*1}

OSTROBAS

Artabanus, siet hier uw Prins soo braef vernaemt,¹⁴⁹¹

- Maer, hey, geweest! - met wien ghij hier in Persen quaemt,
Wien, doen hij leefde, ghij getrouw pleecht aen te cleven,
En nu versuimt sijn wraeck te nemen nae sijn leven.

- 1495 Artabanus, siet hier uw Prins soo braef wel eer
Vernaemt, wiens hooge roem nu leyt gevelt ter neer,
Gevelt, niet van een Prins, (ay spijt! en cundij slapen?)
Maer van een harder slecht, vervalscht in Prinssen waepen.
Hey laster! Hey! Flux rijst Artabanus, en boet¹⁴⁹⁹

- 1500 Mijn wraeckrasenden dorst, ten minsten, met sijn bloedt!¹⁵⁰⁰

¹⁴⁹¹*uw... vernaemt:* uw heer,
die bekend staat om zijn
dapperheid

¹⁴⁹⁹*boet:* les
¹⁵⁰⁰*sijn:* nl. Daifilo's

ARTABANUS

Wapen! Ick volch mijn Prins, 't gebodt dat gij verclaerde,
Ick volgh, mijn Prins, ick volgh, al waer 't tot inder aerde!

Ghij sijt vertrocken, maer inwendich ick aenschouw
Uw beeldt, en vast geprent in mijn gedachten houw

- 1505 Uw haer t'samengegroeoyt met bloedt, uw bleeck geschonden
Trony, uw cranck gesicht, en uw gapende wonden.
Hey wapen! Wapen hey! Mijn Prinsse roept om wraeck.
Flux op, Artabanus, verhaelt terstondt de saeck

Aen uw geselschap, en ontsteeckt haer met uw woorden,¹⁵⁰⁹

- 1510 Om op gelegen plaets den moorder te vermoorden.

¹⁵⁰⁹*ontsteeckt haer:* doe hen
(het gezelschap) ontbranden

DAIFILO^{*2}

Lang over middernacht ick 't al te wesen gis,
Het licht dwerrelt gemengt onder de duisternis,

*1 Het is nacht geworden. De geest van de gestorven Ostrobas verschijnt in een droom aan zijn vroegere dienaar Artabanus. Hij draagt hem op zijn dood te wreken op Daifilo, omdat deze hem bij het duel bedrogen heeft.

*2 Monoloog van Daifilo, op weg naar de plaats waar hij Granida, kennelijk onder hoede van zijn zus (1516), heeft achtergelaten.

- Den blonden dageraet met haer blosende kaeken,
 En d'uur dat mijn Godin mijn coomst verwacht, genaeken.
- 1515 Want, doen icks' op het landt gebracht had, liet ick haer
 In het geselschap van mijn trouwe suster daer,
 En soo de corte tijt ons haestich dwong te scheyden,
 Besloten wij, dat sij mijn weercoomst souw verbeyden,
 Eer dat de tweede Son soud' aen den hemel staen.¹⁵¹⁹
- 1520 Siet hier den naesten wech, dit dient mij inteslaen.¹⁵¹⁹ *Eer... staen: binnen twee dagen*
- GRANIDA* ^{*3}
- Vaert wel scepters, vaert wel, vaert wel verheven thróónen,
 Verheven soo, dat mij van uwe steylheit ijst,¹⁵²²
 Vaert wel dwingend gewaedt, en al te sware cróónen,
 Afgoden die met windt uw ijdle dienaers spijst.
- 1525 Uw ijdle dienaers ghij duisenderleye noot,, breyt,¹⁵²⁵
 Door uw beloften loos die ghij soo qualijck houdt,
 Want sij, besietmen 't wel, verkleenen inde grootheit,¹⁵²⁷
 Slaven in d'heerschappij, verarmen in het goudt.^{*4}
- 1530 Een laeghe' en diepe rust mij beter mach verquicken
 Die mij te saemen smelt met een lief ander-Ick:^{*5}
 Ick laet u, warrich hof, en kies voor soo veel stricken,¹⁵³¹
 Een al veel strenger, maer och, hoe veel soeter strick!¹⁵³²
- Bedauwde bloemkens versch, en ghij bloosende róósen
 Die uwen mantel groen nu effen open doet,¹⁵³⁴
- 1535 Welcoom, en danck dat ghij verquickt mijn amelóósen,¹⁵³⁵
 En afgepijnden geest met uwen aesem soet.
- ¹⁵²²*dat... ijst: dat ik van jullie steile hoogte gruw*
¹⁵²⁵*breyt: berokkent*
¹⁵²⁷*verkleenen: worden klein*
¹⁵³¹*voor: in plaats van*
¹⁵³²*strenger: strakker, krachtiger*
¹⁵³⁴*effen: een beetje*
¹⁵³⁵*amelóósen: ademloze, vermoeide*

*3 Ongeduldig wachtend op Daifilo, bezingt Granida de betekenis van haar statuswisseling: in plaats van het slaafse hofleven wacht haar nu een kommerloos bestaan in de prachtige natuur. Het wordt langzaam dag. Het lied kan gezongen worden op de melodie 'Espritz qui souspirez'; de muzieknotatie is gebaseerd op G. Bataille, *Airs de differents autheurs*, Paris 1608 (herdruk Genève 1980), fol. 65v. Overigens gaf Hooft bij andere liederen met dezelfde strofevorm enkele alternatieve melodieën aan, die hier ook toegepast zouden kunnen worden.

*4 De verzen 1527b-1528 zijn ontleend aan Guarini's *Il pastor fido*.

*5 Eindelijk is voor Granida nu de platonische samensmelting met de wederhelft van haar ziel nabij.

GRANIDA'S LIED

Vaert wel scep - ters, vaert wel,
 vaert wel ver - he - ven thróó - nen,
 Ver - he - ven soo, dat mij
 van u - we steyl - heit ijst.
 Vaert wel dwin - gend ge - waedt,
 en al te swa - re cróó - nen,
 Af - go - den die met windt
 uw ij - dle die - naers spijst.

vs. 1521-1524

Nu biggelt op het gras, en cruidtjens onbetreden,¹⁵³⁷
 Mijn laeuwe traentjens, die den dauw soo wel gelijckt:
 Traentjens niet meer van smart, niet meer van bitterheden,
 1540 Maer van een teêr gemoedt, dat schier van vreucht beswijckt.

¹⁵³⁷*cruidtjens*: plantjes

O boomen schaduw-mildt, ootmoedelijck laet daelen
 Uw nijgend hoofd als ghij 't eerwaardich aenschijn siet,
 Leydstar en Morgenstar met weerlichtende straelen,^{1543*6}
 Indien mijn blijchap slaept, waerom weckt ghij hem niet?¹⁵⁴⁴
 1545 Vrolijcke vogeltjens, die nu 't begint te daeghen,
 Met uitgelaeten sang het stille woudt ontrust,
 Ghij nachtegael voor heen, vlied uit de bootschap draeghen,
 Dat hij sich haest, ick wacht alhier mijn lieve lust.^{*7}

¹⁵⁴³*weerlichtende*:
 schitterende
¹⁵⁴⁴*mijn blijchap*: nl. Daifilo

DAIFILO, GRANIDA

DAIFILO

Ach, om mijn vliegend hart snellijker te doen spoeyen,
 1550 Hoeftmen geen vogeltjens noch nieuwe boên te moeyen,¹⁵⁵⁰
 De liefde port dat staech, en drijft tot sijn Godin¹⁵⁵¹
 Mijn eerwaardige vrouw.

¹⁵⁵⁰*te moeyen*: lastig te vallen
¹⁵⁵¹*dat*: nl. Daifilo's hart

GRANIDA

Uw dienstmaecht, uw slavin,
 Die 't nemmermeer aen u te slaven sal verdrieten,
 Die om uw minste dienst haer leven souw vergieten,
 1555 Handelt en leeft met mij naer uw sin, hoe ghij doet,
 Vercoopt mij, doodt me', ick wil't.

DAIFILO

Mijn vrouw, en al mijn goedt.
 Hoe onlangs noch soud' ick niet hebben darven dencken
 De vreucht die 't u belieft genadelijck te schenken

*6 De *Leydstar* en *Morgenstar* is de poolster (de ster van Venus), die als voorloopster van de zo dadelijk verschijnende zon aan de hemel zichtbaar is.

*7 De nachtegaal is de vogel van de liefde. Granida zendt hem weg om Daifilo van haar ongeduld te vertellen; deze hoort haar laatste woorden en speelt erop in (1549-1552a).

Aen die 's onwaardich was, die niet en had verdient
1560 Uw dienst, ick swijge' uw jonst.

GRANIDA

Ayme, mijn groote vriendt,
D'onwaerdeerlijcke prijs, en uitgenomen crachten¹⁵⁶¹
Van uwe deuchden deên, dat noyt uit mijn gedachten
O Daifilo, uw gedaent van siel en lichaem ging,
1565 Tsint ick door 's hemels jonst daer kennis af ontging.
Het sal voor uw waerdij altijd te luttel vallen,
Wat ick u geven can.

¹⁵⁶¹*D'onwaerdeerlijcke prijs:*
de onschatbare waarde;
uitgenomen: uitzonderlijke

DAIFILO

En ick u niet met allen,
Al 't mijn van recht, en reên u toegeeygent wert.¹⁵⁶⁶⁻⁷
Ach mijn Godinne!, hoe vol is van u al mijn hart!

¹⁵⁶⁶⁻⁷*En... wert:* en ik kan u
niets geven want alles wat
van mij is, behoort naar recht
en redelijkheid aan u

GRANIDA

Mijns hartsen bloedt.

DAIFILO

Mijn Son, die boven d'ander claer,, is,
1570 Ick houd' u in mijn arm, en twijfel oft het waer,, is.
Mijn siel is soo beroert, (ayme!) dat ick daer van
De grondelose vreuchd niet vol genieten can.
Ick en gelove nauw mijn staet dus hooch geresen,
En denck vast of ick wel Daifilo niet sou wesen!¹⁵⁷⁴

¹⁵⁷⁴*En...wesen!:* en ik denk
steeds of ik misschien niét
Daifilo ben!

ARTABANUS, GRANIDA, DAIFILO

ARTABANUS

1575 Nu toe, gesellen! Maer dat ghij niet dootlijck crenckt
Den valschen moordenaer, die noch op boelen denckt;^{1576*8}
Val aen gelijk, en crijcht hem levendich in handen!
Ghij sijt gevangen. Stae! Knoopt hem in vaste banden.

¹⁵⁷⁶*boelen:* vrijen

*8 Artabanus ontdekt het paar, maar herkent Granida niet. Hij schampert dat de valse moordenaar Daifilo nu ook nog zit te vrijen.

GRANIDA

Ach, ach!

DAIFILO

Hoe nu toe? wat wort'er vereyscht op mij?

ARTABANUS

1580 Het leven.

GRANIDA

'T leven? Och! Dat het geen onrecht zij!¹⁵⁸⁰
Draecht beter kennis van uw vyandt, eer gh'u verder
Vergrijpt.

¹⁵⁸⁰*Dat... zij!:* als het maar
niet ten onrechte is!

ARTABANUS

Kennis genoeg, het is de valschen harder,
De moorder van den Prins der Parthen wijt-vermaerd.¹⁵⁸³

¹⁵⁸³*den Prins...*
wijt-vermaerd: nl. Ostrobas

DAIFILO

Verwinner!^{*9}

GRANIDA

De tyran was sulken straffe waerd.

DAIFILO

1585 Wie eischt mijn leven? Dat hij coom alleen en maeck,, strijdt.

ARTABANUS

Dat's Ostrobas, wiens bloedt, en bleecke schim om wraeck,, krijt.
Wij sullen, hem voldoende', u offren aen sijn graf.¹⁵⁸⁷

¹⁵⁸⁷*hem voldoende':* aan
Ostrobas' wens gehoor
gevend

GRANIDA

Laet hem, hij heeft geen schult, en keert op mij de straf.
Siet hier Granid', om wien den Prinsse leyt verslaghen,¹⁵⁸⁹

1590 Dees Godt^{*10} heeft mij geschaect, en willich wech gedraeghen.
Verschoont hem, woedt op mij, den oorspronck van het quaet.¹⁵⁹¹

¹⁵⁸⁹*den Prinsse:* nl. Ostrobas

¹⁵⁹¹*Verschoont:* vergeeft

*9 Tegenover Artabanus' beschuldiging dat hij Ostrobas vermoord heeft, stelt Daifilo dat hij hem rechtmatig overwon.

*10 *Dees Godt:* Daifilo. Granida maakt een dubbele toespeling: enerzijds is Daifilo de zogenaamde god die haar ten hemel verhief; anderzijds is hij nu de geliefde, die voor haar een god is, zoals zij voor hem een godin (bijv. 1568). Pas nu herkent Artabanus de prinses. Deze buitenkans biedt hem de gelegenheid Ostrobas dubbel te wreken.

ARTABANUS

Granida? Jae, Granida'. O wonderlijk verraet!
 Wij sullen, (wilt haer oock met banden vast belaeden.)¹⁵⁹³
 De Princelijcke siel met beyder bloedt versaeden.

¹⁵⁹³*met... belaeden*: stevig
 vastbinden

DAIFILO

1595 *11 Daifilo, wat ghij siet! Granida lijdt, sij lijdt!¹⁵⁹⁵
 En staet het aen een coordt, dat ghij haer niet bevrijdt?¹⁵⁹⁶
 Dat's stucken. Goden nu, crachten, nu cloeckmoedicheit,¹⁵⁹⁷
 Nu arbey al wat mach.¹⁵⁹⁸

¹⁵⁹⁵*wat ghij siet!:* wat zie je
 nu!
¹⁵⁹⁶*staet*: ligt
¹⁵⁹⁷*Dat's stucken*: dat is stuk
¹⁵⁹⁸*Nu... mach*: vecht nu zo
 goed als je kunt

GRANIDA

Och, 't is vergeefsche woedicheit!

ARTABANUS

Gef hem maer! Gef hem maer! Doot beter als ontvloôn!¹⁵⁹⁹

¹⁵⁹⁹*Gef hem maer!:* Sla op
 hem los!

GRANIDA

1600 Och laet mij voorgaen!¹⁶⁰⁰

¹⁶⁰⁰*voorgaen*: het eerst
 sterven

TISIPHERNES, ARTABANUS, DAIFILO, GRANIDA

TISIPHERNES

Houdt, houdt op wert u geboôn!¹⁶⁰⁰
 Houdt op, houdt op 't geerij, vechters, en scheydt uw drangen!

¹⁶⁰⁰*wert*: wordt

ARTABANUS

Vlienwe, sij sijn ontset, vlienwe!¹⁶⁰²

¹⁶⁰²*Vlienwe*: laten we
 vluchten!

TISIPHERNES

Ghij sijt gevangen.
 Artabanus, met wien ist dat ghij twistich sijt?
 Sijdt ghij hier, Daifilo? Hebdij alleen den strijdt
 1605 Tegen soo veel?

ARTABANUS

Verstaet, Prinsse de valsche treken,¹⁶⁰⁵
 En wilt uw ongelijck nevens het onse wreken.¹⁶⁰⁶

¹⁶⁰⁵*treken*: streken
¹⁶⁰⁶*uw ongelijck*: uw onrecht

*11 Daifilo breekt los uit zijn boeien en wil de vastgebonden Granida bevrijden. In het gevecht dat daarop ontstaat, dreigt hij het onderspit te delven. Dan verschijnt Tisiphernes.

TISIPHERNES

Hoe dat?

DAIFILO

^{*12}Ach, ramp op ramp! Uit d'een in d'ander last!

GRANIDA

Och, 't scheen ontset, maer las!

DAIFILO

Een meerder vyandt wast.¹⁶⁰⁸

¹⁶⁰⁸*Een... wast: het was een
nog grotere vijand*

GRANIDA

Ach, hard Gelux besluit!

ARTABANUS

Prinsse, ghij sijt bedroghen,

- 1610 Siet hier Granida', en al des voedsters reden loghen.
Siet hier den valschen Godt van wien sij is geschaect,
En trouwheit daer ghij soo veel wercks af hebt gemaect.
Sij kiest een boer voor u, tot haer en uw verminderen,
Een boer den adel hoont, en schaeckt der Prinssen kinderen.
- 1615 Ick quam om Ostrobas te wreecken, wreeckt ghij nu,
Op beyde, beyder leet van onsen Prins en u.

TISIPHERNES

Wat's dit?

DAIFILO

^{*13}Ach, wilt uw leet op mij alleen vergelden!

GRANIDA

- Sijn trouw is onbevleekt, hem canmen niet beschelden;
Maer u op mij verhaelt, en coelt uw grammen moedt,
- 1620 Met wraecke, niet van 't quaet dat u Granida doet,

*12 Het lot lijkt Daifilo en Granida wel erg hard te vallen (1609): het bedrog zal nu onthuld worden aan Tisiphernes, die zojuist nog hun redder was.

*13 Daifilo en Granida willen beiden de schuld op zich nemen om de ander te redden. Granida argumenteert (1619-1622): bekoelt uw woede met wraak op mij, niet om het kwaad dat ik, Granida, u aangedaan heb, maar om het kwaad waarvoor de goden mij als werktuig hebben willen gebruiken, opdat ik de dood zou vinden.

Maer van het welck, op dat de doot haer 't ooch souw luicken,
Den Goden 't heeft belieft tot oorsaeck haer te bruicken.

TISIPHERNES

O Liefde! O vreemt beloop! Daifilo, segt mij hoe
De dingen wonderlijck dus sijn gecomen toe;

1625 Mijn geest en can 't beleyt noch het vervolch niet vaeten.

DAIFILO

Mijn heer, den laesten nacht, passeerd' ick bijder straten
Onder de venster van mijn vrouw, gelijk ghij weet,
Dat ver van haer te sijn mij was het meeste leedt,
En om haer bij sijn, ick ten hove was gecomen,

1630 En om haer dienst, van u ick hadde dienst genoomen.

Mijn Vrouwe stondt voor 't glas, en soo sij mij sach gaen,
Sondt sij haer voedster af, om mij te roepen aen.

Mijn Vrouw vernederde' haer, en quam mij selve vraeghen,¹⁶³³
Wat oorsaack inder nacht mij daer ontrent mocht jaeghen.

1635 Gevraeght, heb ick ontdeekt van mijn gemoedt den grondt,
Waerop, O mijn Godin, ghij blijcken liet terstondt
De jonst die ghij mij droecht, door dien ghij van te veuren
De róock van mijne vlam wel hadt kunnen bespeuren.

Te laten, boodse mij, haer conincklijke staet,¹⁶³⁹

1640 Om met mij naer het landt te trecken op ter daet.

Onwaerdich kend' ick's mij, en hiel de swaricheden
Van sulck bestaen, haer voor: maer haer gegronde reden
Vertoochden mij haer Liefd', en dat sij bet met mijn¹⁶⁴³
Soo cleenen staet, als met een Prins vernoecht souw sijn.

1645 Den Hemel zij getuigh van 'tgeen dat ick oorkonde,¹⁶⁴⁵

Dat ick, tot die tijdt toe, Granid' aen niemandt jonde,
Als u, mijn heer, want mijn gedacht dus hóoch niet steegh.
Maer, doen ick onderrecht van haer, 't gevoelen creech
Dat dit haer best sou sijn, bestond ick het ten lesten,¹⁶⁴⁹

1650 (De Goden weten't) meer om haer, als mijnen besten.

Maer, ach verblende mensch, hoe luttel kundij sien
Of uwe wijste raedt tot schaed' of voordeel dien!

GRANIDA

Prinsse, dus is't mijn schult, straft mij, 't wert u gebeden.¹⁶⁵³

DAIFILO

Neen eedel prins, maer sijdt met mijn alleen te vreden.

¹⁶³³*vernederde' haer:* kwam
naar beneden

¹⁶³⁹*laten:* verlaten

¹⁶⁴³*bet:* beter, meer

¹⁶⁴⁵*oorkonde:* verklaar

¹⁶⁴⁹*bestond... het:* ondernam
ik het (nl. wat zij wenste)

¹⁶⁵³*wert:* wordt

TISIPHERNES

- 1655 O wonderlijck beloop! O raedt der Goden rijck!
O liefde gansch volmaeckt, en sonder sijns gelijk!
Om haer getrouwe lief een groote Coninginne
Verwisselt haeren staet, en wort een harderinne.
Een harder weigert, om sijn lief te laten niet,¹⁶⁵⁹
- 1660 Een prinselijcke staet diemen hem anbeedt.
'T geen om elckanders wil ghij sijt t'ontbeeren vaerdich,
Bet met elckander ghij sijt te besitten waerdich.¹⁶⁶¹⁻²
'T is recht dat ghij geniet, Daifilo, dat ghij wont,
En ghij, Granida', uw Lief dien ghij de waerdste vondt.
- 1665 Den hemel u vereent, den Hemel deed bereyden
Den wech tot uw geluck. Neen, ick en sal niet scheyden
Het echste paer dat oyt ter werelt is gesien.¹⁶⁶⁷
Gelieven sijt getroost, u sal geen leet geschien.
Prinsesse rijst, en ghij, Daifilo, van der aerden.

¹⁶⁵⁹*om... niet:* om zijn
geliefde niet te hoeven
verlaten
¹⁶⁶¹⁻²*'T geen... waerdich:* wat
jullie bereid zijn terwille van
elkaar te missen, zijn jullie
meer waard te bezitten

¹⁶⁶⁷*Het... paer:* het meest
echte echtpaar

GRANIDA

- 1670 Ach, eedele gemoedt!

DAIFILO

Ach, heusheit hooch van waerden!

GRANIDA

- Ach onverwachte troost! Recht Prinslijck, eedel bloedt,¹⁶⁷¹
Wie sal u dese deucht loonen, als uw gemoedt?¹⁶⁷²
Dat sal u lof en loon nae Deuchts waerdije geven.¹⁶⁷³

¹⁶⁷¹*troost:* hulp
¹⁶⁷²*als uw:* anders dan uw
¹⁶⁷³*nae... waerdije:* naar de
waarde van uw hoge
gezindheid

TISIPHERNES

- ^{*14}Dits niet genoeg dat ick u hier behoude 't leven,
1675 Maer ick begeere dat de Coning selfs volvoer
Ulieden huwelijck, naedien 't den Hemel swoer.
En op dat hij daer toe sich lichtelijcker leyde,¹⁶⁷⁷
Soo schenck ick u noch eens den staet die ghij ontseyde.¹⁶⁷⁸
Ick weet ick sal van hem verwerven ulie vree,
1680 En dat hij u verhef tot swaegher in mijn stee.¹⁶⁸⁰
Mijn vollick, wilt voor heen uw gang nae 't hof versnellen,
En aen den Coning al dit vreemt beloop vertellen,

¹⁶⁷⁷*hij:* de koning
¹⁶⁷⁸*staet:* positie

¹⁶⁸⁰*swaegher:* schoonzoon;
stee: plaats

*14 Tisiphernes wil het voornemen van de goden tot dit huwelijck steunen door bij de koning voor Granida en Daifilo te pleiten. Om zijn betoog kracht bij te zetten, draagt hij nogmaals zijn titel en bezittingen aan Daifilo over (zie ook 1453-1456).

REY VAN HARDERINNEN

Musical score for 'REY VAN HARDERINNEN' in G major, 4/4 time. The score consists of four staves of music with Dutch lyrics underneath. The lyrics are: 'Gro - te Go - den, niet om ra - ken', 'Is de grondt van uw be - sluit,', ''T was uw lust dit huw - lijck ma - ken,', and 'Comt en voert de brui - loft uit.' The music features a simple melody with some grace notes and slurs.

Gro - te Go - den, niet om ra - ken

Is de grondt van uw be - sluit,

'T was uw lust dit huw - lijck ma - ken,

Comt en voert de brui - loft uit.

vs. 1691-1694

En mijn begeerte mee; want valt het mij niet swaer,¹⁶⁸³
 Ick acht het min voor hem sal sijn een droeve maer;¹⁶⁸⁴
 1685 Dat mijn gemoedt beweecht sal sijn gemoedt beweghen.
 Wij volgen sachtelijck.

¹⁶⁸³*mee*: ook
¹⁶⁸⁴*min*: nog minder

GRANIDA

Ach, groote troost! Vercreghen
 Op 't aldertroosteloost! Lof Prince, die 't dus veucht.¹⁶⁸⁷

¹⁶⁸⁷*die... veucht*: die het zo
 beschikt

TISIPHERNES

Het lust mij dus te doen.

DAIFILO

Mijn heer, u lust de deucht.
 Maer al verheft ghij mij boven uw eyghen saeken,
 1690 Ghij sult mij nemmermeer meer als uw dienaer maken.

REY VAN HARDERINNEN^{*15}

Grote Goden, niet om raken¹⁶⁹¹
 Is de grondt van uw besluit,¹⁶⁹²
 'T was uw lust dit huwlijck maken,
 Comt en voert de bruiloft uit.
 1695 Harder die in lasten druckich
 Van 's Gelux genae bestort,
 O geluckich! Overluckich!
 Hemel-hooch verheven wort!

¹⁶⁹¹*niet... raken*: niet te
 peilen
¹⁶⁹²*de grondt*: de diepste
 reden

Niet dat u een staf van gouwe
 1700 Soeter voorstaet als een bloem,¹⁷⁰⁰
 Maer dat ghij vereent in trouwe
 Met uw waerdich hartsen roem.

¹⁷⁰⁰*voorstaet*: lijkt

*15 Een groep herderinnen bezingt vrolijk de jeugd van Daifilo. Al van kleins af aan bekoorde hij zowel de goden als de mensen; toen hij op huwbare leeftijd kwam, lonkten herderinnen en goddelijke nimfen naar hem. De goden beschikten echter dat een koningin zijn bruid zou zijn; laten ze nu dan dit huwelijk sluiten! Het lied kan gezongen worden op de melodie 'Ne vous offenez Madame'; de muzieknootatie is gebaseerd op: *Amsterdamsche Pegasus*, Amsterdam 1627, p. 4.

Liefd koos, doen ghij wiert gebooren,
 U voor eygen uitgesocht,¹⁷⁰⁴
 1705 En den Hemel, al te vooren,
 Had sijn jonst u toegedocht.

¹⁷⁰⁴*U... uitgesocht*: u als een
 uitverkoren eigendom

Alsmen bij uw wiech quam queelen,
 Soo bevallijck loecht gh'er in,¹⁷⁰⁸
 1710 Dat u, vaeck, om mee te speelen,
 Staelen watr' en bosgodin.¹⁷¹⁰

¹⁷⁰⁸*loecht*: lachte

Corts daer nae begon te blijcken,
 (Want de tijdt haest henen vaert,¹⁷¹²
 Dat ghij van uw tijts-gelijcken¹⁷¹³
 Meester, geen gelijk en waert.

¹⁷¹⁰*watr' en bodsgodin*:
 goddelijke nimfen (1718)

¹⁷¹²*haest*: snel

¹⁷¹³*tijts-gelijcken*:
 leeftijd-genoten

1715 T'hans, als d'eerste wol uw kaeken¹⁷¹⁵
 Vanden baert beschaeuwen dee,
 Harderinnen en ontstaeken
 Niet alleen maer Nymphen mee.¹⁷¹⁸

¹⁷¹⁵*T'hans*: vervolgens

Duisendt wenschten om uw paeren,
 1720 Duisendt quijnden om uw min,
 Maer den hemel wild' u spaeren
 Voor een groote Coningin.

¹⁷¹⁸*Niet maer [...] mee*: niet
 alleen, maar ook

Groote Goden niet om raken¹⁷²³
 Is de grondt van uw besluit,¹⁷²⁴
 1725 Luste't u dit huwlijck maken?
 Voerd met jonst de bruiloft uit.

¹⁷²³*niet... raken*: niet te
 peilen
¹⁷²⁴*de grondt*: de diepste
 reden

REY VAN JOFFEREN*¹⁶

Liefd en Min aen een vertuyt,¹⁷²⁷
 Beyde siel en lichaem-mengers,¹⁷²⁸
 Heilighe' oppervrienschap-strengers¹⁷²⁹
 1730 Salicht bruidegom en bruidt.¹⁷³⁰

Boven de gemeene maeten¹⁷³¹
 Wild' hij sien een lievend paer,¹⁷³²
 Des den hemel keurich haer¹⁷³³
 Las uit soo verscheyen staeten.¹⁷³⁴

1735 Dat ghij twee vereenicht blijft
 Blijckt de Goden te begeeren,¹⁷³⁵⁻⁶
 En de Coning wil niet keeren
 'T geen den hemel mercklijck drijft.¹⁷³⁸

Lang, al lang genoeg geleden,
 1740 Blijx genoeg van vaste tróuw;
 Dat uw overleden róuw¹⁷⁴¹
 Dien tot meerder vrolijckheden.

O Geluck, sijdt eenmael sadt
 Van ellenden op ellenden,
 1745 En ten laesten moe van wenden
 Schut den loop hier van uw radt.

God en Coning willen staeken
 Der gelieven tegenspoedt,
 Liefd' en minne, lof uw gloedt,
 1750 Die nu sonder smart sal blaeken.

¹⁷²⁷vertuyt: verbonden

¹⁷²⁸Beyde...

lichaem-mengers: die, tezamen werkend, ziel en lichaam vermengen

¹⁷²⁹*strengers*: vlechters

¹⁷³⁰*Salicht*: maak gelukkig

¹⁷³¹*Boven... maeten*: in uitzonderlijke mate

¹⁷³²*hij*: de hemel (1733)

¹⁷³³*keurich*: nauwkeurig;

haer: hen

¹⁷³⁴*las*: koos;

staeten: standen

¹⁷³⁵⁻⁶*Dat [...] Blijckt...*

begeeren: het blijkt de goden te begeren dat

¹⁷³⁸*mercklijck drijft*:

klaarblijkelijk wil bereiken

¹⁷⁴¹*overleden róuw*: voorbije smart

*16 Granida's hofdames bezingen de vereniging van liefde en min - die Hooft hier gelijkstelt met ziel en lichaam - tot heilige vriendschap. De hemel heeft dit paar zo uitgekozen en er zijn goedkeuring aan verleend; de koning stemt ermee in (1731-1738). Granida en Daifilo hebben nu lang genoeg geleden en meer dan voldoende bewijzen van hun trouw geleverd; moge de voorbije rouw nu hun vrolijkheid verhogen (1739-1742). Hopelijk zal ook het lot hun goedgezind gezind blijven. De referentie aan het rad (1743-1746) gaat terug op de afbeelding van het lot als een draaiend wiel (vaak bewogen door Vrouwe Fortuna). Wie bovenaan in de cirkel zat, bevond zich op het toppunt van zijn geluk; de hofdames vragen de fortuin het rad nu tot stilstand te brengen, zodat dit paar altijd gelukkig zal zijn. Voor dit lied is geen melodie bekend, ze zal voor de opvoering *ad hoc* gecomponeerd zijn.

Liefd en Min aen een vertuyt,¹⁷⁵¹
 Beyde siel, en lichaem-mengers,¹⁷⁵²
 Heilighe' oppervrienschap-strengers¹⁷⁵³
 Salicht bruidegoom en bruidt.¹⁷⁵⁴

¹⁷⁵¹vertuyt: verbonden
¹⁷⁵²Beyde...
 lichaem-mengers: die,
 tezamen werkend, ziel en
 lichaam vermengen
¹⁷⁵³strengers: vlechters
¹⁷⁵⁴Salicht: maak gelukkig

TISIPHERNES, GRANIDA, DAIFILO, CONING, REY VAN JOFFEREN, REY VAN HARDERINNEN

TISIPHERNES

1755 Verheucht, met blij gelaet comt ons het hof te moet.
 Siet daer den Coning selfs.

GRANIDA

Dat ick hem val te voet.
 Ach vader!

CONING

Wellecoom, mijn dochter, staeckt uw vresen;
 En ghij die mij voortaan een waerde soon sult wesen;¹⁷⁵⁸
 Der Goden wille volch ick.

¹⁷⁵⁸ghij: Daifilo

TISIPHERNES

Heer, houdt dese voor¹⁷⁵⁹
 1760 De schoonste tempels, die de liefde sich vercoor
 Om eens voor al ten toon sijn heerlijkheit te stellen.
 Gunt, heer, dat eewelijck elckander sij versellen,
 En dat den Hemel bindt, mijn Coning, niet en scheydt.¹⁷⁶³
 Dit loon eisch ick alleen van uw grootachtbaerheit,
 1765 Voor al de diensten die mijn leven haer oyt deede.¹⁷⁶⁵

¹⁷⁵⁹dese: Granida en Daifilo

¹⁷⁶³dat: wat

¹⁷⁶⁵haer: uit hoogachting
 voor uw grootachtbaerheit

DAIFILO

Ach, eedel prinsse!

CONING

Nu stelt uw gemoedt in vrede,
 Ach, twijfelt langer niet, mijn kindren! niet soo blindt
 En ben ick of ick sie, dat sonderling bewindt
 Der Goden besich is met u te samen hechten.

GRANIDA

1770 Ach, onverdiende troost!

CONING

Dochter, u op wilt rechten,
En ghij, Daifilo, rijst.

DAIFILO

^{*17}Laet, Goden, het geluck,
In tegendeel van dit, met den voorgaenden druck
Vernoeghen, oft, en ist daermee niet te betaelen,
Laet het de rest op mij, niet op mijn Lief verhaelen;
1775 Soo 't sijn can dat ick smaeck het geen sijn niet en smaectt.
Ach, Coning!

CONING

Daifilo, mijn dochter is geschaeckt
Van wijsheit en versocht verstandt, die haer bereyden¹⁷⁷⁷
Den alderhoogsten wech, en tot de Liefde leyden.
Sij liet om uwentwil het overladend rijck,¹⁷⁷⁹
1780 Besit het nu met haer voortaan min commerlijck;
Dits mijne, dits de wil der Goden wijs van rade.

¹⁷⁷⁷*Van:* door
versocht: beproefd
¹⁷⁷⁹*overladend:* te zwaar
drukkend

DAIFILO

Cleen souw de danckbaerheit, en lof van uw genaede
O Coning, bij mij sijn, indien dat ick verstondt
Datse verclaerbaer waer met menschelijcke mondt.¹⁷⁸⁴
1785 Des ick het minste niet bestaen mach uit te spreken.¹⁷⁸⁵

¹⁷⁸⁴*verclaerbaer:* te
verwoorden
¹⁷⁸⁵*het minste:* ook maar het
kleinste woord van lof

CONING

Een soon van Persen can 't aen genen staet gebreken,
Des, Tisiphernes, niet uw heerschappij verlaet.
Wij dancken u dat ghij u selven, noch uw staet
Verschoont en hebt, om dees gelieven t'saem te veugen.¹⁷⁸⁸⁻⁸⁹
1790 Ghij hellept int verdriet, nu hellept int verheugen.
En ghij, gelieven, comt, verquickt u van uw moeyt.

¹⁷⁸⁸⁻⁸⁹*noch... hebt:* en uw
positie hebt willen inzetten
om

TISIPHERNES

Ick sie mijn wensch. Den Parth gevangen, en geboeyt¹⁷⁹²
Vergeeve' ick sijn misdaet, wil't Daifilo vergeven.

¹⁷⁹²*Ick... wensch:* nl. het
huwelijk

*17 Daifilo smeekt de goden om te bewerkstelligen dat het lot nu tevreden is: deze vreugde is immers een mooi tegenwicht tegen het doorstane leed. Als het lot die prijs nog te laag vindt, vraagt Daifilo de rest van de ellende op hem te verhalen en niet op Granida, als het tenminste mogelijk is dat de een lijdt zonder dat de ander dat ook doet.

DAIFILO

Sijn voorgenomen moordt ons diende tot het leven,

1795 Jae trouwen, ick vergeeft; en Prinsse doet uw sin.¹⁷⁹⁵

¹⁷⁹⁵*trouwen*: zeker

GRANIDA

Lof Goden wonderwijs!

DAIFILO

Lof groote Liefd en Min!

REY VAN JOFFEREN

Godt en Coning willen staeken

Der gelieven tegenspoet,

Liefd en Minne, lof uw gloedt

1800 Die sij sonder smarte smaeken!

REY VAN HARDERINNEN

Groote Goden, niet om raeken¹⁸⁰¹

Is de grondt van uw besluit,¹⁸⁰²

'T was uw lust dit huwlijck maken

Voert met jonst de bruiloft uit.

¹⁸⁰¹*niet... raeken*: niet te peilen

¹⁸⁰²*de grondt*: de diepste reden

REY VAN JOFFEREN

1805 Liefd en Min aen een vertuyt,¹⁸⁰⁵

Beyde siel en lichaem-mengers,¹⁸⁰⁶

Heilighe' oppervrienschap-strengers¹⁸⁰⁷

Salicht Bruidegoom, en Bruidt.¹⁸⁰⁸

¹⁸⁰⁵*vertuyt*: verbonden

¹⁸⁰⁶*Beyde...*

lichaem-mengers: die, tezamen werkend, ziel en lichaam vermengen

¹⁸⁰⁷*strengers*: vlechters

¹⁸⁰⁸*Salicht*: maak gelukkig

EINDT

Al waelt het.^{.*18}

3

1605

1

⁺*Al waelt het*: alles is in beweging

*18 Hooft ondertekende met een van zijn deviezen (*Al waelt het*) en dateerde het spel in het Amsterdamse handschrift op 1 maart 1605.